

Srečko Kosovel

IZ ZAPUŠČINE

Pesmi, neobjavljene v Zbranem delu

INŠTITUT ZA SLOVENSKO LITERATURO
IN LITERARNE VEDE ZRC SAZU

Srečko Kosovel

IZ ZAPUŠČINE

Pesmi, neobjavljene v Zbranem delu

Rokopise transkribiral, uredil, razpravo
in opombe napisal
Marjan Dolgan

Ljubljana 2010

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-1

821.163.6.09Kosovel S.

KOSOVEL, Srečko

Iz zapuščine : pesmi, neobjavljene v Zbranem delu / Srečko
Kosovel ; rokopise transkribiral, uredil, razpravo in opombe
napisal Marjan Dolgan. - 2. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC
SAZU, 2010

ISBN 978-961-254-154-5

249471488

I

OTROCI NA SONCU

Na zelenem travniku
otroci zlatolasi;
ptički pojo, breskve cveto,
nad vsem tiho, modro nebo.

Na piščal igrajo otroci,
srečni, sonce v obraz jim sije.

METULJI

Brez jader plovemo,
brez vesel veslamo
čez razcveteno
širno poljano.

Kliče nas pomladni svet.
Pod nami čebelice,
pisani čmrlji
dvigajo glavice,
radi bi uprli
za nami polet.
Ali njim je slajši dom in med,
nam pa svet.
Zato plovimo, plovimo v svet.

ČRNOKRILCI

Naša črna krila
so kot žalna svila,
naš polet je tih
kakor šum gozdov,
kakor jok src ranjenih ...

Lepa rožica
tožna porosi,
plaha glavica
se povesi ji,
kadar kdo od nas
na njej obsedi.

Dom naš, temni gozd,
nam zavetje da
in samotni bor
v noči šepeta,
kakor da ume našo bridkost.

MRAVLJICE NA POTI

»Kam greste, mravljice, kam?«
Suša je, mravljice gredo po vodo,
gredo po vodo, druga za drugo,
gredo po vodo čez belo pot.
»Pojdite, mravljice! Hočete, mravljice,
da vam pomagam nesti?«

DETE GLEDA UTRINEK

Deklica se je izgubila,
boječa je k Bogu molila,
da jo pripelje k mami.

Iz nebeškega gnezda
zletela je ptička zvezda,
v njeno roko je pala;
noč je v dan spremenila,
pot ji domov pokazala,
a doma ugasnila.

LUČKA NA OKNU

Megla kot morje objela je svet ...

Skozi rosečo meglo se blešči
lučka na oknu; in mamica bdi;
zvezda še ni obsvetila bregov,
njenih otrok še ni domov,
bojita se črnih nočnih strahov,
še zvezda prisvetiti se boji,
le mamica njuna se ne boji
in z lučko ljubečo naproti hiti
in ko dospe do svojih otrok,
okleneta njenih se blagih rok,
odpira se beli bleščeči grad;
in sredi tihega plašča megle
se skrivajo v čudežno bajko trije ...

Megla zavila v molitev je svet.

ZAČUTI, OTROK

Začuti, otrok, da te ljubim;
tvoje pšenične laske, nepočesane,
in tvoja lička, jabolka rdeča,
in tvoje besede, nerazumljive,
ki se utrinjajo, zvezde neznanega kozmosa.

Začuti, otrok, da te ljubim.
Sklanjam se k tebi, da v tvoje oči
gledam; njih mehko smehljanje,
da v tvoja rdeča lička okrogla
strmim, ki so kakor žarenje
jabolka.
Čuj, da se sklonim nadte
(sklanjanje rože k roži,
drevesa k drevesu)
in da poljubim te na laske,
te nepočesane.

II

FANT IZ ZELENEGA ŠTAJERJA

Piskaj na svojo zeleno piščalko,
nosi klobuček tak živo zelen
in mi zapoj veselo in mlado.

MLINAR IZ RAŠE

Mlinar iz Raše pelje za praznike
moko v vas. Po kamenitem
razvoženem klancu voz rožlja.
Bela je pot; v soncu blestijo polja
in travniki in bele skale.
Čez polja svetli glas zvona
je že odzvonil poldan.

Mirno sedi mlinar na vozu,
vol in krava vlečeta voz,
tiho stopata v beli klanec
kakor zamišljena v težki trud.

Od moke ves bel je njegov klobuk,
krajniki senčijo njegov obraz,
razrit kakor kraški klanec.
Krajnik premakne še nižje,
da sonce zasije v skrite brazde.
Mlinar se bliža vasi.

STRAŽNIK

Kdo si ti, stražnik,
strogo strmeči? Si res
tako strog, kot se zdiš,
povej, si res?
Ali i ti
sanjaš o ljubici,
kadar udarjajo
kapljice dežja
ob listje kostanja,
da te spominjajo
njenih korakov?
O, stražnik ob reki,
ki čuješ, ko pride
ponoči pomlad,
se tudi tedaj
tako resno držiš?
O, nemi stražnik,
ti trdosrčni!
Ma, s tabo je križ!

FANTJE, FANTJE

Fantje, fantje, le korajžo,
da se rešite blamaže!
Fantov pet in pet deklet
šlo je v zvezdno klet.

Agencija za moralo
pravi: Malo, še premalo,
kdor ni tu zavarovan,
na dno pekla bode djan!

V zvezdni kleti je prijetno,
na kolenih dekle fletno.
Agencija se seli:
šotor dene si pred klet
in prodaja listke: ujet
je, kdor kupi in greši.

ZA KITARO

Pred menoj gre harlekin,
brenka na kitaro:
Oh, zapojva, oh, zapojva
tisto pesem staro.

Tisto pesem o devojkah,
ki smo jih iskali,
ko slutili smo na cestah
kak blešče nam ideali.

Danes smo vse pozabili,
vse je že za nami,
ideali so ugasili,
mi smo sami, sami.

Pa smo se napili vina,
prav do pozabljenja;
proč grenkoba bolečin,
proč tema življenja.

Trudno jutro nad gorami,
v temnem stolpu klenka --
Kaj se v tebi, bratec, drami?
Brenkaj, le zabrenkaj!

ROMANCA

On, on je bil velik boem,
in o njem vam to zgodbo povem.
Vso noč, vso noč se je z nami smejal,
ob četrti uri od mize je vstal.

Prijatelji: »Kakšen ti je ukaz?
Počakaj, da zarja razsveti nas,
počakaj, počakaj, da dan zablešči,
da vino se v kupicah zasmeji!«

A on je bil miren, miren in nem,
o, on je bil velik, velik boem,
stal je pred mizo in nas motril,
vzel čašo raz mizo in nam napil:

»Predno zarja že zablešči,
prej še moram zapreti oči,
prej še moram oditi od tod,
prej še moram oditi na pot.«

In mi smo smehljali se še potem,
o, vedeli smo, da je velik boem.
A ko je prvi svit zažarel,
je pal med naše smehljaje strel ...

A ko se je prvi svit v čaše razlil,
nekdo je med nami tako napil:
»Ta čaša, smrti, učiteljici,
njej, veliki odrešiteljici!«

GAZELA

Trdi so države zakoni – o, postava!
Kdor bi živel rad, se ukloni – o, postava!
Svet si, gospodar, seveda – o, postava!
Še svetejša je beseda – o, država!
Svojih misli ne izrazi – o, postava!
Izdajalski so, obrazi – o, postava!
Tam za vrati prisluškuje – o, postava!
kdor Lenina preiskuje – preiskava!
Kdor bi se poskušal upreti – o, postava!
tega mora se zapreti – o, postava!
Kdor živel bi rad še dalje – o, postava!
naj se vpiše med kanalje – ta je prava.

III

TAM OD MORJA

Tam od morja lastovica
prišla je nazaj,
nazaj v domači kraj.
Ali i on odšel je tja.

Tam od morja
lastovica prišla
nazaj na Kras;
zvečer tiho leti,
ko že vse spi,
skozi vas.

ZA NJO!

Za njo, za njo,
za njo se spustimo,
ki plava in meri
nebeško sinjino,
obkroža in širi
višino – globino,
za njo, za njo,
za njo se spustimo.

KOLIKO UR!

Koliko ur gre tiho mimo nas,
tišina nam zagrinja obraz,
strmimo nevedoči kam —
v sivo zasenčeno zarjo poljan.

V rokah obrazi so beli, bledi,
kot so zaprte sinje oči;
sanjajo, sanjajo kdovekam —
v dalje odprejo se
kot rože v večer,
v zvenenje tišine
od onkraj morja.

LADJA ODHAJA

Ladja odhaja, njena bela grud
je polna težkega večernega zlata,
bel val nad morjem zelenim šumi.

Zlati sijaj katedral.

ČAR STOLETIJ

Zadnje poglavje pišem zdaj;
tu in tam zemlja blesti,
kot da žari
vekomaj.

ODPRTA VRATA

Sonce sije skozi
odprta vrata. (Hiša,
Tomaj) Zrak prihaja
od sonca pijan.
Glej, kakor da
rase iz belih sanj,
cvetje na trnju.

TIHO ŽARENJE

Ali je kakor tiho žarenje
s svojo razbeljeno, tiho vsebino,
tiho pekoče nas – in v daljino,
poganjoče nas skozi življenje.

MOJA POT

Moja pot je sinji trak,
v sinje gledajo moje oči.
In po tej poti moj korak
in nad poljanami sonce blešči.

Daj, da poljubim tvoj zlati obraz
v nevidnem simbolu izraženi Bog.
Daj, da vzblesči v meni ta Kras,
ki sije, blešči, svetli se okrog.

Da kakor v vetru metulja perot
rahlo se v tajne sinjine spustim
in k tebi svojo najdem pot
in da v tebi ves zaživim.

KAKOR POKRAJINA

Kakor pokrajina, ki se umirila
in je v beli poldan zastrmela,
tiha pognala se čudežna sila
in me je vsega prevzela, prevzela.

Niso poljubi in niso objetja,
molk črnih borov in rumenih paš,
to so najskrivnejša doživetja,
spomni se nanje in se nasmehljaj –

Morda se roka nikoli sprožila
ni preko lica in tvojih rok,
in vendar kot v zrcalo ulovila
je tvojo lepoto in mir, o, Bog.

SPOMNIL SE JE

Spomnil se je na življenje,
ki je tiho prelivanje
večnosti iz duše v dušo.

Takrat se je nad vasjo že
razsrebrila mesečina,
a kot ranjena je gmajna
v mesečino zastrmela,
kot dobrota se razlila
luč je nad bolešno dušo.

TRGATEV NA KRASU

Vodnjak je odprt. Na sodu
blesti še tenka plast vode;
vanjo se zrcali drevo
v temni jasnini.

Vse gre. V latnikih listje gori,
a polna sladkega mošta je klet.
Kaj mi drevo in trta in svet!
V kleti pri moštu veselje kipi.

V GOSTILNI

Okna so majhna kot drobne oči,
ki znajo peči, strmeti, boleti;
na mizi je vino, temno žari
kot on, ki ve, da je treba živeti.
Kot modri lasje dim po zraku
iz pip, in obkroža mrke glave;
ob mizi so: možak ob možaku.

V KRAŠKI KUHINJI

Svetlo sonce toplo sije
v to zatišje, v to zavetje;
tiho sije v mladem srcu
jesen, jasna, modra ...

In lepo je; govorimo
in nekdo gre jutri proč,
ali ta zadnji dan lepo je,
tišje v duši kot nekdanj.

Ko odide, mu bo težko,
vemo, mislil bo na nas,
truden od domotožja vrne
se domov, na Kras.

MOKRI SO KLANCI

Mokri so klanci, kamni bleščijo,
izprani od jesenskega dežja,
črne robidnice bleščijo
ob poti, ki teče na gmajno.

Sive slamnate strehe črnijo,
težki oblaki so nad vasjo,
megle nad polji plavajo hitro,
da nam nebo zakrijó.

PA OB KLANCIH

Pa ob klancih je robida,
črne so robidnice,
črne so in sladke.

Pa sirota gre po klancu,
vrabčke prepodila je,
sama bo zobala.

Burja v kopastih vrhovih
in v jesenskih mrzlih dnovih
v duši tesen mraz.

ZJUTRAJ

Zjutraj, ko še vlažna tema
tiha nad vasjo leži,
iz temnega stolpa na hribu
se zvon prebudi ...

Po klancu, po klancu razritem
počasi stopajo ljudje
v temi, ko da njih sence
rastejo iz teme.

In moja mati med njimi
stopa samà.

»Ti zlobnost, ti krutost srca, prebudi se!«
Nad polji leži še tema.

POLNA TIHOTE

Polna tihote novembrska krajina
sije, belo kamenje na klancu: Kras ...
Polno miru (kakor izplakana duša),
morje se svetlo leskeče.

Kamen blešči (oko že skeli),
duša prestala bolest, nem je ta kraj
zanjo, lepo bleščanje morja,
ali tako daleč, ta svetli sijaj.

OB LUČKI

Ob lučki žalostnih premišljevanj
sva sedela majka in jaz;
zunaj je burja šumela, vihrala
skozi skalnato vas.

Bila je tiha tema in beda
(v temni noči prihaja pomlad).

KRAŠKI KRUH

Očetu in materi

Mrzle so skale, kraške skale,
mrzle so gmajne in brez zavetja,
strašni so bori, črni bori,
čudno blesti se pokopališče.

Ali ljubezen, to je naš kruh,
topla ljubezen v tihem zatišju;
hodiš po svetu, ubit, razcapan,
zatiran, pozabljen, zaničevan.
V strto svetišče duše ti mlade
burja divja (o, kakor po gmajni)
brez, brez zatišja in brez zavetja.

A daleč tam, v hiši, še luč gori;
v kuhinji oče in mati: oba
mislita name, in tiha sta;
in to čutim takrat, ko sem razbit,
kot toplo roko okrog srca ...
Hodim sredi ljudi brez srca.

NOCOJ SEM Z VAMI

Nocoj sem z vami, črna noč
moje okno je pokrila;
moja misel skozi noč
perotnice je razprla.

Ustavi se pred hišo – sama – ,
v hiši toplo je zavetje;
ta sobotna luč, ki lije
v mirni noči v vaše duše.

Nekdo čita koledar. Knjiga
tiho govori, preprosto;
skozi tiho luč pa raste
kot svetloba v dušo mir.

Moja misel gre. Po klancu,
ki nad hišo teče. Majka
še pogleda sklonjeno v šivanje;
misli: jutri pojdem k maši.
Oče misli: kam je šel,
da ne vrne se tak dolgo.

MATI, S TEBOJ!

Mati, s teboj, s tvojo tiho rokó
nad srcem – v svet
za lučjo, za lučjo!

Tvoja beseda – plamen tih,
smehlja se skozi rosečo temó,
da sanja oko:
čim globlja temâ, belejši prelest.

In je hrepenenje popotnik,
kaj mar mu tema in boleost.

MESEC NAD MESTOM

Mesec nad mestom odhaja,
kostanj negibno molči,
samo en list drhti
sredi nočnega kraja ...

Strehe srebrne, beli stolpovi,
vse v predjutru zardi,
samo en list je v temi;
tiho je nad vrtovi.

Ljudje so se vzbudili iz sanj,
vsak obraz v veselju blešči,
samo en človek ob oknu še bdi,
pomladne samote pijan, pijan ...

VITA DOLOROSA

I

Vsa vrata zaprta so,
kam naj potrkam?

Vse duše sanjajo
sen o pregnancu,
ki gre mimo duri.

Jaz grem mimo duri.
Njim so to slutnje,
a meni bolešt.

II

V temnem predmestju
živiva sama:
miška in jaz.

Ti, miška, povej, hej,
kako živiš!
Ostani v sobi nocoj,
miška moja,
oba sva pregnanca
iz sivih hiš!

TIHO JE VSTAJALO

Tiho je vstajalo sonce vsak dan
skozi črne zavese, sijalo svečano,
prijeten je hlad grajskih vrtov,
visokih in temnih – zdaj je pokopano.

Kot tih pianissimo na morju jesenskem
ko v daljno sinjino oko strmi,
še vedno strmiš na te zrušene stavbe.
Pojdi, poišči si novih poti,
poišči si novih, ali umri! ...

TIH VEČER

Poslušam. Rad bi slišal pravljice,
ki se razpenjajo nad cvetice
iz hiše akordov, kjer noč
nad njo svoja krila razpenja,
da ne čuti udarcev življenja.
Ni in ni mojih odgovorov!
Utrudljiv je večer.

ŽIVLJENJE JE VESELO

Življenje je veselo
in jaz sem žalosten –
od šuma sivih ulic
sem žalosten;
od sivega ihtenja
sem pijan.

Tavam, brat onemoglosti,
raztrganih, bednih otrok,
neizpolnjenih sanj ...

V KAVARNI

Če bi ti hotel biti ti,
bi moral zapreti oči
in se potopiti
skozi šelest papirja, besed,
in najti oni svet.

Tiho strmiva jaz in ti,
nema poslušava muziko
na tem temnem klavirju;
vprašam te, dragi, zakaj, zakaj?
Poglej, zunaj sveže sneži
na ta gozd, na polje,
na ves ta kraj.
Čudna tihota odeva ves kraj.

GOVORNIK

Za okni težka težka sivina,
v sobi je somrak; nekdo govori;
kot luč, ki v sivino se nemo razgrinja,
beseda si išče do duše poti.

Kakor uspavanje, tiha beseda,
ko da v somraku nemi in temni,
že čujem to muziko, ki se razpreda
v somraku, potem pa umre, onemi.

In na obrazu, trudnem sivine,
sen svoja težka krila sprostre,
in ko da potaplja se v neme globine,
vedno počasneje bije srce.

In kakor da sanje v sivino usahnejo,
zopet oči se tiho odpro
in s krili nevidnimi razmaknejo
vse, kar je bilo tiho, lepo.

In zopet beseda, ta enolična,
govornika seka v mrtvo temo,
tišini, sivini in somraku slična,
uspava človeka v brezvoljo hladnó.

V MEDLI LUČI

V medli luči je zableščalo,
sredi zrcala temni obraz:
Natakar, zagрни zrcalo!

Iz zrcala blešči luč,
haha, luč, haha –
Iz luči, iz zrcala
bleščita dva.

Praznota. Pojdi! Plačat!
Pred oknom korak zveni.
Tiha senca izginja,
na ulici goré luči.

TO JE TAKO

Trenotek: Kje si,
še piješ vodó –
in strmiš v zrcalo
temnó?
In sedaj,
kje si –
kako strmiš.
Čuden si –
»Odšel je v čuden kraj.«

GAJI

Gaji, šumeči pesmi globoke
iz daljnih temin –
O, odstrite te težke oboke zelenja, –
O, sonce posij –
naj se srce ga navžije
in ga za večno skrije,
kakor mladostni spomin ...

JESEN

Žolto listje nad tolmunom.

In tišina.

In sinjina.

STOPINJE

Stopinje zvenijo
v mrzli nočni zrak.
Skozi odprto okno
prihaja hlad.
Jaz spim. Moj obraz
diha nočni hlad.

PREDPOMLAD

Po cestah kopnijo grmade snega
in polja snežena bleščijo,
slapovi vetrov lijo od gora
in srce pekoče hladijo.

Skopnela sivina, odšla je temâ,
in polja se žitna budijo.

FANTASTIČNE SENCE

Mesec sije navpično na kostanje,
sence molčeče ležijo pod njimi,
v poltemi dvoje obrazov se sklanja,
drug k drugemu.

Oh, to drhtenje pomladne noči,
v tihem dolu slavčki pojo,
med sencami in med drevjem.

Izgubljam se sam, čisto sam,
in sanjam v to tiho
pomladno noč
s slavčki pojoč.

KOGAR UČARAL SI

Kogar učaral si v to molčanje,
pozabil je na svet, na svoje sanje,
v samoto gorsko šel,
da v pratišino skal, neba
dobil bi odmev brezkončnosti srca.

In živel je od čudnih gorskih rož
in bil je nem, kot je tvoj nasmehljaj;
a nasmehljaj, to ni bilo življenje,
kot bi iz večnih nedojetnih dalj
zaslutil zadnjo harmonijo tiho ...

In živel je od čudnih gorskih rož,
a jih zapustil ... in vse sive skale,
vse tihe slutnje zadnjih harmonij,
kjer se življenje zliva, zaživi ...

Kot je bil truden od teh vseh stvari,
odšel je v svet,
odšel je med ljudi —

BLED

Iz samote gorâ preko jezera
razpeta je harfa drobnega dežja;
do srca
se odpira bleščanje večera.

Tako se dviga nočni opoj
blesteče, pojoče gorske pomladi
in v duši mladi
sniva pokoj.

DREVO

Drevo, sklonjeno
nad tiho modrino vode,
meče na vodo sence
predpoldneva.

PRIJATELJI

Skupaj smo bili, med nami
je bila zelena tišina,
roke smo držali raz čoln,
ob dlani je bila vodna gladina.

In iz globine je vstajala senca,
drevje ob bregu, mehka, temna,
in v naša srca kakor odprta
veter pihljaj je od gora.

In med gorami in med jezerom
drevje in senca in luč in mi,
in vsako boleost, trpkost in zlobo
srce tako lahko odpusti!

PONOČI

Ponoči je kriknil beli labod,
da v jezeru završalo je,
v srcu romarja zaječalo je,
odpravil se je, odšel na pot.

Zarja [...] rdečo perot
nad vali zvižala je,
ko da bi bojevala se,
s krvjo je bil oškropljen labod.

ZA GORO

Za goro zvezde čakajo,
potoki se pretakajo,
srebrni so od noči
in vsak od njih šumi, šumi.
Kadar se skloni bel obraz
in roke zajamejo srebro,
da v žile vale zajemo.
Kadar se skloni bel obraz,
odprto okno v noč molči,
samo studenec mladi ihti
in v temo gleda mladi fant,
iz teme zre vanj prevarant.

POTOPI SE

Potopi se v svetlo noč,
čas upanj in trepetanj,
hladna mesečina zaliva
mehka polja sanj.

Pojdi k srebrnim studencem
in se te sile napij,
ta mesečina srebrna
kot moč preko duš kipi.

V MIRNO SIVINO

V mirno sivino koraki zvenijo,
sence oblakov čez obraze bežijo,
zdaj je svetel, zdaj je teman,
kakor da hodi v kraljestvu sanj ...

In med svetlikanjem sivih oblakov
in med utrinjanjem mojih korakov
duše za zarjami pesmi pojo;
in med sencami in med oblaki
svet se v svetlikanje sivo spreminja,
kakor da tone, ko da izginja
med sivo svetlikanje, v sivo nebo.

IV

PRI OKENCU JE GLEDALA

Pri okencu je gledala,
pri okencu je gledala,
in nekaj mi povedala,
in nekaj mi povedala.

Raz okno se sklonila je,
raz okno se sklonila je,
in mene poljubila je,
in mene poljubila je.

In v luči meseca blestela
so polja.

ZJUTRAJ

Med zelenimi polji,
med gorami tihimi
kočica bela ...
Deklica moja, ali je vstala?
Deklica moja se je umila
v rosi srebrni, dekllica moja,
kaj dela?

Ona že davno hodi po poljih
in njene misli so prišle v sanje,
kakor v vetru zlati metulji
so poljubile me in prebudile.

O, skozi okno odprto je veter
že zašumel in oblil me
s hladom gora in zlati sijaj
jutra je prebudil me.

VETER

Ali plaka zapuščena nevesta?
Veter kot da od gora prihaja.
Ali veje čez gomile
prijatelj iz daljnega kraja?

Kakor da veje veter hladan
preko gomile od črnih gora.
Nevesta pozabljena, zapuščena, plaka.
Joj, luč je ugasnila sredi srca.

Pojdem tja, kjer prijatelj leži,
pojdem tja, kjer nevesta ihti,
k deklici tihi sredi gora,
da odpusti mi zlobnost srca.

TRUBADUR

Mesec siplje luč mehkó,
izza zagrnjene temine
drevesa rasejo v nebo,
veje so polne tišine.

»Ej, gospa, vi, mlada gospa,
čujete sveto tišino,
kakor godba iz srca
tajnost odeva daljino.

Ej, gospa, vi, mlada gospa,
veste, kaj pravi orakelj:
sredi vašega srca
srebrn je tabernakelj.

Lepo je, ko mesečina prek las
pada v visokem poletju,
gospa, kako lep je vaš obraz
in vi ste v dehtečem cvetju.«

Odprt v mesečino je beli balkon
in ona leži tam vsa bela ...
Vse prav, je prišla temna pomlad
in ona je dotrpela ...

SAMOTNI GRAD

V mesečini spijo gredice
temnih visokih grajskih rož,
vodometi spletajo tihe oboke
nad glavo želve kraljice.

Želva kraljica samotna čepi,
v daljo, v daljo odpira oči ...

Vitez jo ljubi – a grajska gospa
hodi po senci brez srca,
hodi v senci neba.

Želva kraljica samuje,
daleč njen vitez potuje.

ŠE TE LJUBIM

(Romanca)

Še te ljubim, kakor nekdam;
ob polnočni tihi uri
stopiš v plašču mesečine
na srebrni tihi vrt.

Kakor da okamenel je
ob srebrni mrzli luči;
vse je tiho, vse je nemo,
sence vej so kot prosojne ...

In med njimi samo senca
moje duše je zamolkla,
kot da ne živi več, hodi
po tem tistem mrtvem vrtu.

Ti si z mano; v polsenci,
v srebrni govoriva;
tiha luč gori v besedah. —
Toda zjutraj prebudi se
v mrzli zrak in novo jutro,
trubadur na trdi klopi ...

POSTAVILA SI PREDME ZASTOR SANJ

Postavila si predme zastor sanj,
da bi zasanjal še lepše življenje ...
a bila sva med cipresami
in nehote so v sanje moje
odmevali zvoki smrtnih pesmi ...

Ah, vendar, tako lahno so mi zvene
kakor besede neveste moje ...
a ko sem zopet tebe uzrl,
sem jenjal sanjati o smrti
in sem vzhrepenel po tebi ...
Hedi moja!

TIHA DRUŽBA

I

Nad gorami se ohlaja
tiha zarja, nad vrtovi
že tišina razprostira
svoj skrivnostni plašč.

Vas v dolini zatemnela,
v tišini se že čuje
fantovsko besedovanje.
Tiha zarja je utonila,
nad gorami še bleščanje
in potem vse tiho, tiho.

II

V polmraku silhueta
se je malo premaknila.
Knjiga še leži odprta,
še v temo oči strmijo,
še trepeče tiha misel,
še sloni ob mizi človek.
– Kdo? – No, to je mlad študent.

Malo preveč je zamišljen,
morda misli o skrivnostih
polmraka in vesolja,
ki v temi se razodeva
samo tihi, tihi misli,
ki prisluhne nad dolino
v daljne kraje, ki kot zvezde

neme romajo nad nami,
in še v one, ki za njimi
razprostirajo se v večnost,
v neizmerni modri prostor,
neizmerni, nepojmljivi ...

Morda misli na devojko,
na devojko z zvezdo v čelu,
z modrim trakom preko čela,
ali nanjo, ki samotna
čaka ga v tolminskih gorah.

III

Kar naenkrat pa začuje
govorjenje in pozdrave
in poklone in smehljaje.
Zdrami se in svoje sanje
zapusti, pomisli, kdo bi
prišel pač, a takrat,
glej, odpro se sobna vrata
in gospa in gospodična
in prijatelji študenti
klanjajo se in smehljajo
in pozdravljajo študenta,
ki se je preveč zamislil.
In za njimi mati z lučjo.

Ko posedejo po vrsti,
se ob mizo in na divan
in h klavirju in ne vem še,
kam naj bi se vse posedli.
Začne smeh in pa razgovor.

IV

In študentovski spomini
se prebujajo po vrsti
in zabavajo vso družbo,
a potem na tiho prošnjo
zaigra nekdo Chopina.

Luč se zdi, ko da ugaša
pod mračnimi akordi
in potem da iz temine
zablesti srebrni mesec
na jezero sivotežko.

Luč se zdi, ko da je rdeča,
kadar mesečina bela
izpod belih tipk prilije.

Vse končano. Luč spet sije,
kot je tiho prej sijala,
spet beseda komentira:
dá življenje nam prečudne
murke te groznotajne.
Smeh, potem pa doživljaji
iz dijaškega življenja.

V

In potem se spet razhaja
tiha družba in ta čas je
mesečina že razlila
svoje presrebrne mreže
na to vas in na dolino.

Tiho družbo, ki odhaja,
spremlja tudi mlad študent;
on ob tihi gospodični
stopa, pa ni več zamišljen,
šali se, pripoveduje;
in tako se poslovijo.

VI

A ko se domov povrne,
polna mu je duša smeha,
ne od šal in ne od godbe,
ne od nje, ki mu sedela
ves čas tiho je nasproti.

Spomnil se je nanjo z zvezdo,
z modrim pasom okrog čela,
nanjo se je spomnil tiho,
ki ga čaka med gorami.

ZLATO PIVO

Zeleni kostanji šumijo
nad nami. Smehljanje
se utrne iz sanj; oči
pol odprte se prebudijo,
presvetlo je zunaj.
In spet polsanje ...

Vse spi v hotelu.
I mlada gospa najbrže spi.
Zláto je pivo, omamljivo
kakor zeleni popoldan.
Kot zagonetna tišina
zelenih poletnih poljan
so oči tiste mlade gospé.
O, da mi jih je videti!

MOJI VEČERI

Moji večeri so žalosti polni,
v tiho temo strmi oko
kakor v brezupno brezdanjost.
Pomislim in nisem v duši vesel.

A glej, ko sem truden od dela,
zasanjam zvečer in čutim,
kako se zateka ta mir
po mojih rokah do duše.

In če pomislim, da ni harmonije,
da bom brezupno v noč strmel,
rad bi zasanjal o tihem drevcu,
ki se sklanja nad modro vodo.

Rad bi pomislil nate, deklica,
ker če pomislim nate, sem močen;
ne morem umreti, in skozi trpljenje
te gledam kot skozi jasen kristal.

VEČER ZMAGOSLAVJA

Črni oblaki pred oknom.
Na nebu temno vihnem
prihaja pomlad.
Večer. Zastori spuščeni.
Besede kipijo
z viharji šumečimi.
O, ne, šepečimi!
Pri ženi.

Črni oblaki po nebu šumijo,
iz naju studenci ljubezni kipijo,
v temnih oblakih se duše spajajo,
po zlatem traku se tiho sprehajajo.

V SANJAH SI

V sanjah si blizu,
sklonjena k meni;
si kakor roža,
ki nema se sklanja
nad jezerom tihim.

Si kakor zvezda,
ki tiha potuje
po nebu polnočnem,
romar jo sanja
v travi bleščeči.

V sanjah povsod si,
v vsakem zrcalu
velike dvorane,
kadar jaz blodim,
da bi te našel.

Svetle so bile tvoje oči,
plahe kot srnine,
kadar srebrne posvetijo
iz polmraka.

Bil sem zrcalo ti mehko;
in dolgo odseva,
kadar se lep obraz
v njem zazrcali.

Rad bi se, deklica, tiho
sklonil do tebe,
in kako rad te imam,
bi ti povedal.

Tiho si šla mimo mene,
mogoče za vedno,
od hrepenenja bolan sem,
od velike bolesti.

TEMNA SVILA POLNOČI

Temna svila polnoči
polja je pokrila,
moja deklica še spi,
ni se prebudila.

Zvezda zadrhtela je,
temna svila polnoči
v drevju zašumela,
a pod oknom njenim
je stopinja zadrhtela.

Zadrhtela v rosni travi,
deklico je prebudila,
v zvezdni plašč se je odela,
k oknu je stopila.

Vzplapolala je zavesa,
deklica se je sklonila,
rahlo, rahlo ga objela
in ga poljubila.

Tiho, tiho je odhajal,
deklica še tam je stala
in strmela v zvezdno polje,
v vetru noč je valovala.

TRISTIS AMOR

Krivicu trpela si; mirno, vdano
so gledale v svet tvoje dobre oči,
in še pred njim si skrivala rano,
vedela si, da iz njega boli.

Iskal je ljubezni pri drugi ženi,
žalosti svoji je utehe iskal,
ko se povrnil je k tebi, zapuščeni,
bilo je, kot bi odpuščanja iskal.

In ti, dobra duša, si mu ga dala,
in glej, ko dobil ga je, spet je šel ...
(O, saj si ga dobro, dobro poznala!)
Žaloben nasmeh te je prevzel.

ANFISIN ROJSTNI DAN

Zunaj je belo: sneg in mraz,
zunaj je tiho: zimski čas;
Anfisa sanja, otožna žalost,
zapuščenje ji muči obraz.

V sobi je tiho: ona samà
tiho premišlja sredi srca;
njega, njega ni nikjer,
samotno je drevje sredi poljà.

Anfisa premišlja: kod hodi, kje?
Kot sonce je moje grel srce,
in zdaj ga ni in zdaj ga ni
in on ne misli več namé.

Za rojstni dan je ciklamo dobila,
bogve od koga, in se sklonila
nanjo, da od dobrote zajoka,
pa je ciklamo ogovorila.

Čigave roke so nežne tako,
kdo se je spomnil name, kdo,
da sem žalostna kot nekdanj,
da mi je težko in lepo.

In se sklonila je tiha nanjo,
zunaj beli sneg polj;
in je utonila tiho in dobro,
razihtela se v topli luči sanj.

BIANCA

Šla je čez polje, čez kraško gmajno
liki hladna zarja jutranja,
v svetlo sinjo tančico zastrta,
šla je nad soncem, kakor da sanja.

V vetru je pajčolan vzplapolal ji,
ko da so sanje spoznale svoj čas,
da zapustijo nje temne oči,
da zapustijo pekoči Kras.

In nje oči so za njimi strmele,
jaz, ki sem skala sredi polj,
čakal zaman sem, da bi gorele.

ŽENA

Iskal sem te povsod. V otožnosti,
ko rjavo listje pada raz kostanje.

Ko padalo je listje raz kostanje,
sem iskal te povsod.
Ne vem zakaj, ne vem kako,
prišla si mi na pot.

Si bila ti, ki sem te jaz iskal?
Ne vem, le to vem jaz,
da zasijal je milo in svetlo
v somrak jesenski tvoj obraz.

In da te duša je vzljubila,
ker si naproti mi prišla,
da te je roka oklenila
in da umrla sva oba.

Prešla sva črni gozd jesenski,
razsvetilo se je nebo
ob tebi, mladi, dobri ženski,
bilo mi je lepo, svetlo.

Megla, megla je že rosila,
ko sva prihajala nazaj;
zakaj sva se, o, prebudila,
zakaj je ugasnil ta sijaj?

O, naj bo grenko, grenko, tesno
na sivih cestah sredi ljudi,
ko rad bi umrl, o, lepa žena,
pogledal v tvoje bom oči.

IMPRESIJA: 1

Pijan od muzike, v dimu cigaret,
sredi prahu vsakdanjih besed,
držim obraz poševno nad roko;
kot sredi viharja violina: misel nanjo.

Pravljичno strmenje mladih oči
(muzika me potaplja, o, zdaj me duši),
kakor da žge me v rano prah in dim.

Samo še ena misel mi pravi: živim.
Živel bi kot veter nad roso trav;
nekje poje klavir, nekje obraz sanjav,
nekje diha nebo, odprto v roso noči,
nekaj živelo bi rado: zdaj peče in boli ...

TIHI, ČRNI LASJE

Tihi, črni lasje molčijo
kakor bor molči opoldan;
besede tihe so onemele,
potnik je stopil v senco sanj –

Bel drevored s senco zeleno,
črna iskra v očeh zažari,
kadar dobiva se, v tiho eno
besedo svet zaspi –

ŽELJA

Rad bi vedel za tvoje misli,
ko zatemneva sončni zaton
in te poljublja blede sijaj,
hrepenečo v daljni gaj ...

Vplel bi se vanje – kot žarek večerni,
ki pada hladno na tvoje oči;
ti molčiš, daljni cilji so tvoji,
potaplajoča zarja v njih govori.

Bogve kod plavajo njene misli,
pogled je uprt v bela tla ...
zamišljena v pravljice je večerne,
ki jih gaj zeleni šepeta.

ZA ZASTRTIMI OKNI

Za zastrtimi okni kavarn
(da ne bi videli sivine, ki muči)
sedimo ob marmornih mizah tihi,
ob mirni kot neizgorljivi luči.
Kadimo in umiramo, in naše sanje
so v tihih pomladnih sinjih poljanah;
tam hodi v pajčolanu prosojnem
v hladnem vetru ona, poznam
po srcu in duši, njen stas je bel,
in vsa drhti v svetlem sijaju
sonca, v vetru, o, to je zdravje —
mi pa umiramo v tistem krogu.

PISAL BI

Pisal bi lahko evangelije
za Hamlete, za Ofelije,
zate ne morem.

Pojdi z menoj, pojdi
preko zelenih hribov!
Življenje
ti bilo je izgubljen srečelov –
pojdi z menoj
čez tihe jutranje gore –

JESEN

Kadar zapoje divji petelin,
in petošolček zapoje,
grlici smeh, petošolčku pa pelin!
Vsakemu svoje!

Drevju izropa listje šumeče,
drugemu goro nad.
Meni, ki nimam ne Nade ne sreče,
meni prinaša prehlad.

SIV PAJČOLAN

Siv pajčolan zastira nebo,
na ulicah dež rosi na ljudi,
in deklica tu in deklica tam,
lepa in mlada, hiti, hiti.

Siv pajčolan zastira nebo
in zlato zvonjenje nebo polní.

OBJET

Objet je od tebe,
sedaj še smehlja se,
in ljubi te,
kakor te nihče ni ljubil;
in obenem
bolest zori v klase ...

Objet je ...
ni več tvoje roke
ne tvojih lic,
objet je od temne žené,
ne more se ji izviti ...

O, draga, kje si,
kje je beseda tvoje duše?
Tiho, nevzdrumno spi,
a on v nje objetju ihti.

TIHA JUTRA

Tiha jutra, vedno so enaka,
ko iz sanj se sladkih prebudim,
moja duša vsa otožna plaka,
moja duša vsak dan njega čaka,
komaj še živim.
Tlaka.

POD VEČER

Pod večer zasije sonce
kakor tiha svetla žalost,
ki je v duši sama rasla,
ki je tiha vso nedeljo
z žiti v polju govorila,
ki je sama, sama, sama.
In izza gora se vprašam,
kje si ti, najdražja, temna,
kje si ti, devojka z gor.

Kadar čital sem Bezruča,
tu pred mano čaša vode
kakor svetli blesk grenčice,
nate sem devojka mislil,
kadar sem Bezruča čital.
Tu so oni razumeli
te besede v svetem molku.
Nate mislil sem, devojka,
tu na vas, ki le grobove
še imel bom, ko umrete ...

TIHE BESEDE

Tihe besede dehtečih mrakov
so v oči stopile,
temne lilije daljnih mrakov
so se k sebi nagnile.

Ta sveta tišina, ta daljni zvok,
ki v najinih srcih utriplje,
kadar zasanjava se, ljubica –
naju z zvezdami zasiplje.

ZDAJ SE POSLAVLJAM

Zdaj se poslavljam od svojih sanj.
Nisem prišel, da bi te žalostil.
Žalost je grenka in smešna.
In sonce mi sije kot tebi.
Daj mi še zadnji poljub,
da se dvigne ta pajčolan.
Lahko je tebi sredi sanj.
A jaz sem imel samo te sanje, draga,
in še te mi je ukralo življenje.
Ne misli, kako bo z menoj sedaj.
Kaj bi se žalostila! Zakaj?

REKLI SO MI

Rekli so mi:
Glej, da jo dobiš,
ona te spoštuje.
Toda odgovoril sem jim:
Ali je vetrnica v vetru
ali ni?

In odgovorili so mi:
Drugačno bitje je.
In odvrnil sem jim:
Ako pride kralj,
ali ne vstane kraljica
in mu gre naproti?

RADA BI

Rada bi se povrnila
moja duša k tebi, k tebi,
rada bi te spet ljubila
in ljubav si izprosila.

A ljubav se ne izprosi,
kdor ne ljubi, nima krivde,
a tako težko je srcu,
če ljubav vso samo nosi.

PRAZNA JE

Prazna je tiha in temna soba,
odkar so se vrata za tabo zaprla,
in sem začul korak tvoj na cesti,
ki ne ve, kako je obupaval.
Siva je soba, v njej je zamrla
tiha beseda, ki je kot ptica
tiho prepletala težko ozračje,
in če je bila ostra puščica,
smo se mogoče nasmehnili tiho,
a potem smo sklonili obraze.

LEPA VIDA

Kras je ves bel
v nedeljski tišini.
V neki gostilni sedimo
pod kostanji.

Ti sama delaš v kuhinji.
Mati je bolna, leži.
Le redko prideš k meni,
da vidim
tvoje žalostne črne oči.

Čutiš mežikanje teh ljudi,
teh pijanih ljudi,
ki se ti nasmihajo.
Tam tvoja mati leži.
Glej: tako lepe so tvoje črne oči.
Če pomislim na to, bi ti rekel:
Zapri te oči.

ONA IN JAZ

»Kdo si ti, mladenič, kam
in zakaj si prišel sem?
Golo kamenje in brinje,
bori so samotni drugi,
tako sam si, tako sam.«

»Kdo si ti, po kaj prišla si
k meni, vila iz samote?«
»Jaz sem prišla na deželo.«

TIŠINA

Zelena so polja
in mehko sonce jutranje
sije nanje.

Na hribu pa stolp blesti,
na hribu pa cerkev stoji,
in mladi fantje pred njo
in nad njimi jasno nebo.

In med veliko mašo
kakor veter na lipi,
kakor veter nad žitom
smehljam se in mislim nate.

VELIKA NOČ

Pred cerkvijo stojijo mlaji
in traki v vencih plapolajo,
v zvoniku zvonijo zvonovi,
srebrno zvoki lesketajo.

In vas je v blesku in sijaju,
v dolini hiše se bleščijo,
in v prazničnem razpoloženju
devojke s fanti govorijo.

Nebo je kot cesta umita
in v srcu radost lesketa;
in vsak z devojko je izbrano,
že skrito ljubi od srca;
popoldan tiha po poljani
pa on in ona bosta šla.

TRAVA

Trava se smeje.
Srebrno zeleno se smeje
in se ziblje ob naju
kakor ob čolnu.
Greva po soncu,
metulja brez kril;
dvoje zelenih metuljev
pod zelenim soncem.

TI SI TAKO MAJHNA IN LEPA

Ti si tako majhna in lepa,
iz tebe sije sonce vame,
kot v pokrajino pomladno,
da mi je dobro,
kakor je dobro
metuljčkom in vrabčkom.

Tvoj smeh je kot cvetje,
ki se razsiplje pomladi,
koder hodiš
ti, sončna roža,
ti, snežna roža,
moja.

TIHO SIJE SONCE

Tiho sije sonce
na rumene gmajne,
na te bele skale,
na te črne bore!

Rekel si, da prideš;
zdaj trepeče zadnje
umirajoče sonce
v kamenite klance
kot v nevidne gube
znanega obraza,
solze ga razrile
v trpki so samoti –

Jasno je nebo
kot izjokano oko,
čaka, čaka in strmi –
Tebe ni.

ZLATE OBLAKE GLEDAM

Zlate oblake gledam
in mislim nate.
Svetlo je ponevihtno nebo,
svetlo sinje,
ah, kakor tvoje oko,
polno zore, tišine.

Zlate oblake gledam
in mislim nate,
in moje misli so zlate vse
in moje misli so zate vse.
Večerni veter šumi
iz rosnih polj.

PRIDI DEŽ

Pridi dež, zarosi polja,
da jo še dobim doma,
da ne bo mi s starši,
s tetkami odšla.

Pridi dež, potem prenehaj,
sonce priblešči,
da se bova šla sprehajat
draga, jaz in ti.

OLEANDRI

Pred njeno hišo so cveteli,
kot njena lica so rdeli.
A prišla je jesen – vsi uveli
so barvo njenih lic imeli.

JAZ PA MISLIM

Jaz pa mislim na tisti večer,
ko je burja vihrala čez vas,
in skrivaj sva šla zvečer
z mislimi dobrimi: ti in jaz.

NA LASKIH

Na laskih sonce blešči,
te laske sonce zlatí
in ti okrogla lička
kot jabolko gori.

RAD TE IMAM

Rad te imam.
Metuljček, priletiš
v lahнем
letu;
kakor cvetje
se razsuje
beli smeh
po tleh.

Rad te imam,
zlatolaska, prišumiš
od tvojega smeha;
beli oblaki kipijo,
v soncu večernem
zlatijo.

Ljubim tvoj smeh.

VEČER

Opojno dehtijo rože na vrtu,
pusti me tja, o angel moj,
da me bodo zazibale
v sen ljubezni nocoj.

Samo nocoj, o draga,
in morda potem nikoli več,
saj vsaka boleost umira,
tako moj glas hrepeneč.

OSTAL JE LEP SPOMIN

Ostal je lep spomin, kot v pajčolan
odet, a jaz ne mislim nanj.
O, v duši ostal, kot soha bleda je,
ko v jutru posije sonce v sanje.
In drugi pojde, draga, s teboj,
a v moji duši bo nepokoj;
in z jedom belim bom odšel,
s spominom v duši bom odšel.

V TREH URAH

V treh urah naglih
preko oceana.
Ljubica zlata,
me imaš rada?
Kot golobica svoje peroti
svojo ljubav je v snu
razprostrla.
Bilo je, kot bi ona
okno v večnost tiho
(odpri kabino zaprtosti,
ladja plove)
odprla.

KONS

Čokoladna lepota.
Obraz rdeč in bel.
Na zavitkih mandolata.
Zapri vrata.
Imaculata !!!

Prihajali bodo s svečano
besedo, s slavnostnim glasom.
Nešentflorjančani,
Šentflorjančani (jaz).
Voščim Ti h godu vse,
kar Te lahko zadovolji
in vsaj narahlo dvigne
tesnobni plašč
temne melanholiije,
ki leži nad življenjem.
Naj prisije sonce skozi,
zasmej se,
v smehu je Tvoja bodočnost.

KONS: M**MAČEK.**

Tragedija v 3 krčih.

Jutro v Trstu.

4 Zeta.

V sencah je hladno,
v srcu je lepo
še od včerajšnjih sanj.

Hej, zlatolaska,
vidiš, kako prihaja
v tvojem poljubu
dan?

V

KOLIKO KRVI

Koliko krvi, srčne krvi
je potrebno za eno pesem,
koliko trpljenja?

POETSKO ŽIVLJENJE

Ah, življenje teh poetov!
Čevlji so jim brez podplatov,
suknje so jim polne lukenj
in klobuki bi brez škode
prišli pod vpliv krtače.

Razcefrane so jim hlače,
tak je pač potek usode,
da poeti bodo končno
moral hoditi nagi,
hej, pa policaj za njimi ...

Ah, življenje teh poetov,
razcefrano in ubito,
vendar tam nekje še skrito
lučka tli kot pred oltarjem,
pogovarja se z vrtnarjem
božjim, ki odpira vrata
in tolaži bolne duše.

PESNIKI!

Pojte, pesniki, o sili sanj,
ki se rodijo opolnoči
iz tišine razsvita, ko se srce
prebudi, zakriči
kakor labod s prestreljenim srcem!

Pojte, pesniki, vi, pijani,
ki sedite za motnimi šipami,
v motnem siju svojih sanj;
oznanjajte v srcu veliki dan,
ki se poraja v uri tišine!

O, vi, pesniki, tužni pijanci,
ki posedate po restavracijah,
z bledim obrazom gledate v noč;
vi, ki šel bo dan mimo vas;
vi, ki ne bije vam v srcih čas.

O, vi, pesniki, o, vi, pijanci,
z jasnim pogledom čakajte jutro;
vidite jadra rdeča na morju,
vidite stolpe, kako so zardeli,
čujete zvonove, kako zvenijo.

Jaz, samo jaz jih čujem.
Naši pesniki spijo.
Spijo
z mrtvimi srei.

POETSKI ZBOR

Smukorep.

Kračé.

Tihozor.

Mlekopil.

Svetlomil.

Kačé.

Srebrni pas.

Roža Rdeča.

Kurent.

PESNIKI, TIHI PREROKI

Pesniki, tihi preroki v modrih globinah
gora – kaj čujete z daljnih bregov?
Zvezda – o, ni se zgubila v teminah
noči, prisvetila je domov.

Rože so dvignile glave, umite v globoki ozon,
kraljice so dvignile glave v sprani zrak,
skala dehti, steza, rudeči trak,
se je napela, vse je rešeno spon.

Stopil sem izpod strmih streh,
Kras je kot borovo morje dehtel
v mesečini, srce rože, sive lehe –
kot veter z morja bil svež je moj spev.

Pod vsemi debli spe tihi sokovi,
močni se pnejo v gosto modrino neba.
Kaj je orožja lesket? Ti so novi svetovi;
pij jih, postani širok kot nočno morje.

Pogreza se v temne gradove; orjaki
v njih sanjajo, ti so naše sive gore,
to so naši sivi, kameniti vojaki,
njih speči sili pripeva moje srce.

Zvezda je prisvetila, vstala, o, vstala
in je razlila v modrino svoj tihi blišč.
Pesniki, so vam srca v vinu zaspala?
Naša ladja je blizu pomladišč.

TEATER

Ker sprejema razne članke
neznačajni protokol,
dovolite, da potožim
tudi jaz tu svojo bol.

Vse imamo že v Ljubljani,
muzike in že poete,
in slikarje, teater,
nimamo pa operete.

Polni so dolgovi poetje,
a teater vedno prazen;
samo eno krizo reši,
in ta vozec gre narazen.

Če uprava še ostane,
in je še tako prokleto,
vse obsojeno do smrti,
dajte nam vsaj opereto.

UMETNOST

»Gospod, saj veste, neuporabna,
nejasna umetnost je ta,
skratka, vi ne znate risati,
ne hiš, ne dreves, ne polja ...«

Veš, kako se boš rešil, prijatelj,
atelje izpremeni v bordel,
visoka vstopnina, zajamčena tajnost,
in kaži jim nago ženo – model.
Kaj jim *umetnost*, pokaži model!

VI

PRIŠEL JE KRALJEVIČ

Prišel je kraljevič, kot zlato jutro mlad,
in osvobodil goro, polje, gozd in vas in grad
in morje, Sočo, pravljичno gorovje,
starce-hribe, vile-ceste in belo skalovje –

»Še jaz in ti – in vsi v tujini od tujine bolni
pojdimo in napijmo se v tej čaši polni!«

Kako te ljubim, daljna domovina,
vera, up, ljubezen, slast in bolečina ...!

BOLESTNI OBRAZ

Prazno je v moji duši
in mrzlo v srcu,
in moja duša hoče napoja,
sile, da premaga
našo onemoglo boleost.

Tristo let že železne roke
so davile, sklepale se
nad nami, tri sto let,
trikrat po sto let je jarem tiščal.

V moji duši praznota, v srcu mraz,
razbit, brezizrazen je moj obraz,
k uporü kličem onemoglo boleost,
da dramim brezciljnih ljudi protest.

In hočem, da se duša upre,
in hočem, da vino sile zavre,
da se zrušijo brani, vstane nekdo,
ki svet bo osupnil s svojo močjo.
Majnice in ornice tihe dehtijo,
iščejo poslednjo še harmonijo;
razbijam, udarjam ob svoj obraz
in rešujem od smrti Kras.

MOJ BRAT V JEČI

Sonce jesensko igra
na sinjem klavirju,
polja so naša
s sivim prtom pokrita.

SLOVENSKA PESEM UMIRA

Slovenska pesem umira.
Njena žalost je težko vino,
njen dim je zakajena krčma.
Zunaj poje življenje.

Slovenska pesem umira.
Poetje z nagnitimi srci.
Po razlitem vinu dehtijo,
vse pesmi po dimu smrdijo.

Zunaj lepe lipe dehtijo,
avtomobili – veselo življenje.
Srce, jasno kot sinji kristal,
srce, zdravo kot cvetje lip,
srce, zdravo kot rožmarin,
to bodi slovenski poet.

Slovenska pesem umira
ob težkem opoju vina.
Med lipami, po beli cesti
vozi rdeči avtomobil.

ZARJE SPROŠČENJA

Kakor potuhnjeni tigri gredo
v svoje kožuhe tesno zaviti
vsi, brez besede, in vendar nikdo
ne more se skriti, ne zatajiti.

V megli je zatopil jasni obraz,
v megli ugasnilo sonce goriško.
Kozmična megla, sivi mraz,
v naši duši mrzlo, mrliško.

Ali nad strugo oblaki vzvihrajo,
sivo nebo se v sinjino razgrne,
rosne, raztrgane dalje vihrajo,
duša se iz onostranstva povrne.

V mladem viharju napnejo se krila,
duša je našla iz večnosti pot
k nam se je duša povrnila
in zopet kot lastavica od tod.

GOVOR POSLANCA WILFANA V ŽENEVI

O, oprostite, da smo narod,
o, mi se klanjamo Francozom,
zaščitnikom morale, nacije.
O, mi se klanjamo Angležem.
In Ruse ljubimo, Slovane.
O, oprostite, da smo narod.
Mi nočemo nič več pravic,
kot nam jih dala je narava,
kot nam jih Bog je dal.
Naš narod je ponižen in bogaboječ,
naš narod objokuje svojo usodo.
Naš narod, belo jagnje med volkovi.

Natura:

Jaz hlapčevstvo mu dala sem na pot,
zato se bojeval bo zelo težko
za vse pravice mladočlovečanske,
ki sijejo Evropi za bodočnost.

SMRT PRIHAJA

Še je v srcu pogorišče
mojih upov, še me peče,
ne kot bolečina več, zdaj srd
besedo svojo govori, srd, rojen
iz ponižanja *človeka*.
Srd, ki me boli in vstaja
kot protest in me navdaja
spet z obupom: Smrt.

Nam je res umreti v tolpi,
kakor umirajo volkovi?
Pod sekiro, kolom pasti,
in pri Bogu ni pravice?
In od Istre do Tolmina
ena sama bolečina.
Tam nas čakajo temnice.

Društvo narodov v Ženevi
pa plačuje svoje šefe,
svoje šefe in krvnike,
da živijo v inozemstvu
in ne čujejo krivice,
ki godi se *tam človeku*.

A mirovne konference,
gospodarske konference
in carinske konference
in dineji in poslanstva,
brzobjavke in čestitke –

Tam pa umira bedni narod.

KO BOMO V GROBIH SPALI

Ko bomo v grobih spali
in ne bomo več živi
in še samo arhivi,
ljudem bodo kazali,
kod so Slovenci bili,
ko bomo v grobih spali.

SIFILITIČNI KAPETAN

Sifilitični kapetan
nam je ukazal: *Barbari,*
slecite se!
In smo se slekli.
Zavidal nas je.

Ali barbari niso sifilitični,
barbari imajo zdravo kri,
zdrave kosti in zdravo meso
in veselo srce.

Barbari nosijo težke tovore
ali da vržejo ladje raz pleča.
Kaj bi gospodje s sifilisom
v fraku.

KONS ŠT. 4516

Felice Kosovel.
Entrata – Uscita – Latrina.
Voi siette barbari.
Sifilitični kapetano
ima srebrne zvezde.
Kokoš je pametnejša od njega.
Njegov sifilis
je kakor rdeča roža,
ki jo nese črni ljubici.

Mi pa smo zdravi.
Kras ni sifilitičen.
Naš jezik je trd in poje.

VII

SPLAVARJI

Pod nizki strop nos svoj tišči
kmet, v nizki sobi spava,
a splavar v hladu in v rosi leži,
njegova brisača je rosna trava.

A vendar svoje svobode, splavarji,
ne damo za kmetijo, pravice,
splavarji mi smo svobodni ljudje,
a kmetje so sužnji pravice.

NA PLADNJU

Na pladnju iz niklja
mleko in kruh.
Večerna zarja
z zapečeno skorjo
rumeno.
Mleko
kot vir bistrih planin.

In nad vsem tem
razpokan, razjokan
obraz
z lobanjo koščeno –

Bog,
usmili se nas!

MOJ PRIJATELJ

Moj prijatelj – kakor da mi je brat –
v uradu zapravlja svojo zlato mladost;
sonce je na mizo posvetilo,
tišina papirjev, vzduh starine

— — —

Zunaj ura je bila, rdeča vsa.

MOJ KORAK

Moj korak, prešerni korak
v zimskem soncu poje.
Gospod v črnih čevljih trepetaja;
no, vsak pač po svoje.

Mrzla globoka, kot val hladna –
rdeči mraz v mojih licih –
dama, zavita v plašč, hiti,
za njo se ozirajo škrici.

Skozi okno zrem, jabolka mrzla,
črn kruh, to dišeče zdravje.
Sonce. Popoldne ob štirih bom prost.
in pojdem po soncu v Posavje.

PACIFIZEM

Hodim po sončnem traku,
med hišami po sivem tlaku.
Sonce mi sije v srce.
Kostanj, lipa dehti,
da mi srce drhti.

Amerika kupuje topove,
Nemčija raziskuje pline.
V Ženevi je Zveza narodov.
Pod kostanji je veliko kosilo.
Sonce sije slepcem v oči.
Hodim po soncu, soncu brat,
in se mi zdi škoda ljudi,
topovi, ladje, šrapneli,
klor – –

– –
Moje misli nosijo
črni *flor*.

IN KOT JE VIDNO

In kot je vidno, je dobro pri nas,
in kot je vidno, se nič ne zgodi.
Ali povejte, gospod, vaš obraz
zakaj so hudobne tako te oči?

Zakaj so zakrite, o, to vas izdaja,
in blagorodnost vaša slabi;
drugače je dobro sredi tega kraja,
ali eno je: ni hvaležnih ljudi.

Če trudite zanje se, o, nikar,
nikar za to nehvaležno dolino,
delajte samo, če vam vladar
bil je obljubil hrabrostno svetinjo.

NEKDO JE UBIL KOMARJA

Nekdo je ubil komarja,
čudna policija.
Ah, pri nas se lahko krade,
ropa in ubija.

Davi muho so dobili,
včeraj pa mušico.
Ah, pri nas zaman kdo išče
pravo in resnico.

In komarji in mušice
skupaj so se zbrali,
napisali vse krivice,
Društvu narodov poslali –

Kdo bi se zavzel, bratje,
za komarje in mušice ...
če kdo umira, če kriči kdo,
kdo bi slišal te do Savice?

PRED KAPITULACIJAMI

Iz ranjenih gora Balkana
se kotalijo zlati dolarji
v vse ubite makedonske
upornike.

MRTVA SESTRA

O, mrtva je moja sestra,

mrtva,

mrtva.

O, moja balkanska sestra,

mrtva, mrtva.

Sivi aeroplani

spušćajo vence!

Mrtva.

Mrtva.

TATARBUNAR

Princezinje nosijo zlate dolarje
v belih diademih.

Iz dolarjev ulivajo zlate oltarje.

V nasladnih objemih

trgajo principi od prsi jim svilo,

one so uslužne.

Vse, vse se je od krvi pordečilo.

Ubijati sužnje.

Čaka pa sina – upornika mati,

čaka ga žena.

TAM NAJ

Tam naj spoznanje žaluje,
duh spregleda,
kjer so hišice, brez vrat,
vlačuge se rodijo.
Tam naj z besedo novo
govorijo,
tam naj rodi mi
Nova se beseda.
Zakrament olja.
Fašisti.

VIII

MOJ PLAŠČ

Moj plašč je stkan
iz platna domačega,
iz lanu.

In v moji sobi
je hrastova miza.

In kadar pride
truden popotnik,
kruha ponudim mu,
črnega kruha,
in mu prinesem
majolko terana.

KAKOR V JUTRU

Kakor v jutru, ko spijo še hribi,
in so naše duše,
lučke dremotne, vlažne —
majka ponuja mi kavo;
truden potnik
v rosni somrak
gre med gorami;
vzhaja krik, roma
v naše duše.
Mati —
jaz ne romam nikoli,
in moje srce
ne more
plakati —
kakor romar v vlažnem
mraku bi sanjal
in plakal,
pa ne morem —
jaz ne romam.

ČLOVEK NA SONCU

Na gmajni ležim, po udih
se sonce razliva,
a v prsih globoko, globoko
se sila skriva.

In moč in upor, kajti sonce,
to se ne da utajiti,
in sonce, sonce se dúši,
ne da zakriti.

In kdor mi noče ga dati,
sam mu ga vzamem,
vstanem in ječe razbijem
in brat mu postanem.

NA TLEH

Na tleh leži večna luč,
razbita, zdrobljena.
Človek brezupni, kaj stojiš
med črnimi zidovi?

Mrzla pa je na grobovih noč,
človek, kam strmiš, zakaj?
Ni roke na svetu, ki
bi pokrila te po razbiti rani?

DOBRA, PRIJATELJSKA ROKA

Dobra, prijateljska roka,
vem, bi vse to pomirila,
obup in ubitost, potrtoš,
krivico, nasilje in grozo,
in zopet iskal bi si cilja.

Boril se s podvojeno silo
človek, ki hoče in zida,
in ki ne more ga ubiti
ne laž ne prevara, krivica;
človek, ki hoče in zida ...

Živel sem kakor pogreznjen,
daleč pod svetom, globoko,
in mrtev ležal sem, raztrgan;
a komaj si dala mi roko,
spet hočem – voljan še življenja –

In v jutro to jasno poslušam
zidarje, pionirje življenja,
in vanje uglašam to pesem,
to pesem visoko življenja:
življenje je vredno stremljenja ...

MLADO ČELO JE ZAKRVAVELO

Mladenič – kam?
Saj je sonce v dolini,
saj je ptica v sinjini.
Mladenič – kam?

NE DAJ MI

Ne daj mi usmiljenja,
bodi mi človek,
kot sem ti človek – jaz.

DVOJE GESEL

I

Trd bodi, neizprosen, kadar čas
pa priliko ponudi ti, zlomi ti
obljubo, stori, kar ti čas ukaže
in vest, drugače ne storiti.

II

Trd bodi, dokler pride čas,
ko treba bo se odločiti,
a ko uzreš nasprotnikov obraz,
ukloni se in zlomi, upogni se.

KOMU

Komu naj rože
nosimo na grob,
koga naj ljubimo,
povejte, vi, ljudje,
hiteči v sivi megli?

POZNAŠ

Poznaš najsvetejšo besedo,
brat,
če je ne poznaš,
pojdi jo iskat – –

Nekdo je še, ki vate veruje:
(Ta dobrota je zame grenak pelin)
je nekdo,
ki oko
vate upira in prisluškuje.

Mati.
Šel sem v svet. Po kaj?
Da sem vzljubil ta gorski kraj.
Ah, da sem te mogel spoznati!?

SAJ GREDO

Saj gredo naše poti vse skupaj,
vse skupaj v novo življenje,
kaj bi otožnost v dušah?

Joj, vi, mladeniči moji,
res je vse, kar govorite,
ali poglejte, tam mati!

Mati me čaka in hoče,
mogoče bo kmalu umrla,
mogoče bi rada me videla,
jaz moram pri njej ostati.

Saj gredo naše poti vse skupaj,
vse skupaj v novo življenje,
in kdor ostane za nami,
bode v samoti zaplakal.

Saj gredo naše poti vse skupaj,
vse skupaj v novo življenje
in naše duše so žalostne, žalostne,
kaj bi veselje v dušah,
kaj bi otožnost v dušah.

MIRJAM

Vsi smo imeli en obraz
v tvoji duši, kam smo se izgubili?
Prvi je bil kakor polje zeleno,
drugi je bil kot drevo zeleno,
a tretji strmel je za cilji ...

In vse je padlo in zatonilo.
Polje zeleno je porumenelo,
drevje zeleno se je posušilo;
na tretjem obrazu počilo čelo,
da je iztekla rahla sraga krvi.

V temi smo se našli še enkrat,
kot da le slutimo svojo boleost,
kot da ne vidimo svojih obrazov;
čutimo, da smo bratu brat ...

UGASNIL JE DAN

Ugasnil je dan, teman in tih,
kot nad gomilo nad mestom leži
na ulici še pijan korak in vzdih,
kakor da človek se muči, muči.
Daj mi rokó, ti, bolni brat,
daj, da poljubim te na srce,
i jaz sem izgnan od množice.
O, jaz strežem luči, luči.
Ugasnil je dan, in danes in jutri
ugasnil, umrl bo prav tako.
O, beli prijatelj, danes in jutri,
do smrti tako bo težko in temno.

OB TIHI NOČNI URI

Ob tihi nočni uri
vsa srca so mirna, vse duše tihe,
ljudje so dobri, obrazi svetli
v duše zasegajo, sijejo;
v sanjah so dobri in lepi.

O, da bi mogel odpreti oči
jim tedaj, oči, pijane luči,
da zastrmele bi svete vse
v mrzlo in sivo vsakdanjost.

MRZLA MISEL

Mrzla misel, polna sile,
v nočni srebrni
pokrajini drhti – –
Človek, kje imaš cilje –
bodi miren kot zimsko jezero;
človek molči –
Srebrna sila se pretaka
v žilah noči,
srebro teče
preko nočnih poti.

ČLOVEK IZ POLNOČI

Po tihi, mrtvi ulici
mimo zelenih kostanjev
šel sem opolnoči.

Pa je stopil do mene
iz polnoči človek, človek
z belim mrtvim obrazom,
z mladim rdečim srcem.

Pa je šel mimo mene,
ko da je stopil z vislic,
s tiho bojznijo v duši,
da ga še jaz ne obsodim.

O, zakaj ti človek,
ti moj najbližji brat,
zakaj se še ubijamo na svetu?
Življenje je težko in žalostno.
Smrt je težka zato,
ker ne umreš.

VSTANEM OD MIZE

Vstanem od mize, ne morem sedeti,
in merim sobo v diagonali;
vprašujem se, kar drugi vpraševali
so se že pred menoj: Zakaj živeti?

V hladne šipe mesečina sije.
Soneti. Hodim po sobi
mračni. Zakaj živeti?
Zakaj so ljudje?
Ideal. Ideal. Ideal.
Vera.
Mir.

OZEK JE TROTOAR

Ozek je trotoar,
brat le za menoj!
Siva hiša blesti,
tja prideva nocoj.

Stisni sivi plašč
in ne glej ljudi,
da njihove oči
ne zmotijo tvoje poti.

Ozek je trotoar,
ozek sredi njih,
med njimi sam, jaz sam,
med šumom sem svečan in tih.

SAMOSREČANJE

Vi, ki iščete ideje
za rešitve ljudskih trum;
vi, ki iščete poguma
svetlega, ponosnega,
ostrega, neizprosnega,
v teh vrstah gori življenje,
tiho, tiho dogoreva – –
kakor pesem, ki ugaša,
kakor pesem, ki umira,
ste začutili trpljenje,
poklonite se trpljenju
in ne iščite ideje.

O, DA BI MOGEL

O, da bi mogel odpreti oči,
tihe oči teh čudnih ljudi,
zlobnih ljudi, v vsakdanjost.
O, da bi bile vse lepe in dobre,
da bi čutile to mrzlo trpljenje,
da bi jih bilo krivice strah,
in groze strah,
ki jo vzbuja duši zločinstvo.

MLADI VERUJEJO

Mladi verujejo
vate, Pravica.

Ti si jim svit
na temino vsakdanjosti.

Ti poveličaš
vsakdanjost v resničnost.

Ti poveličaš
resničnost v lepoto.

Da v njej zasijejo
ranjena srca.

NAŠE VESELJE

Naše veselje, to je bojaželjnost;
mi ne osvajamo Vaših teles,
in Vaših gnilih duhov ne kupujemo;
mi prepričujemo, mi prepričujemo!

Mi ne iščemo Vaših priznanj,
mi smo veseli borbe; porazov
strašna praznota, blaznost nereda
kliče, da se rodi nam beseda.

Beseda resnice, to je naš bič.
Ta presijala bo Vašo laž,
Vašo laž, vrh barikad.
Kdor je z nami, se gre bojevat!

PRIDI NA SONCE

Odkar človek krade svobodo,
jo potrebuje.
Odkar človek zanikuje usodo,
ga uničuje.

Malo svobode petelin rabi,
več je že rabi pes,
ali človek, človek slabi,
tega obide kes ...

Človek tuli ...
Pridi na sonce.

ČAŠA VODE

Dajte
mi čašo vode,
svetle studenčnice
izpod ledu.

Dajte mi čašo
zraku.

Rdeča
arktična jutra
prižgite,
kričite, kričite:
»Miru! Miru!«

PREŽENI STRAH, POSTANI SVOJ

Preženi strah, postani svoj
v iskanju in stremljenju,
in tvoj obraz bo tvoj izraz
porazom in trpljenju.

Propadi kot propade vsak,
a potem – še višje,
ne umiraj v jesenski mrak,
ne utopi se v zatišje.

Preženi strah, postani svoj,
sam zase odgovarjaj.
Bolest naj te krepi, poet!
A tvoj zakon je: ustvarjaj!

VPRAŠANJE SEBI

Kdo si, kdo si, ki stopaš z nami?
Razumeš čas, ki v njem živiš?
Ne jokaj z milostjo, s solzami,
poj, bojevnik, ko se boriš!

Kdo si, kdo si, ki stopaš z nami?
O, čutiš ti razmah teh sil?

TVOJE OČI

Tvoje oči, ponižane,
vzbleste nekoč visoke,
tihe v svojem molku
bodo pojile preroke.

V premagovanem trpljenju
so svojo moč zatajile,
silo so s silo premagale,
zdaj bodo svet rešile ...

TI, KI SI ME UBIL

Ti, ki si me ubil,
pomisli zdaj,
ti si kriv,
da romam iz kraja v kraj.

Prav je, da sile
se strle so,
prav je, da ugasnile
in umrle so.

Toda ti, ti, brat,
ti si storil zločin.

Prav je, da si me ubil. Lahko bi bil rastel,
tiho in lepo. Zdaj sem ubit. Živim,
a moje življenje je ubitost. A spomni
se brat: tudi nad teboj in menoj
je sila, ki naju lahko ubije. Jaz
se je nimam več bati.

IZ PESMI SILNIH

Silni so oni, ki ne poznajo lastne koristi,
in so jim srca odprta kot smehljajoči travniki.
Silni so oni, ki se ne uklonijo, ki se ne zlomijo.
In ti premagajo svet in ne umrejo.

POZDRAVI

Kako dobri so pozdravi ljudi,
ki so v trpljenju grešili;
kot da so si umili
v dlaneh Kristusa oči --

Rekli so ji prešeštnica,
pa je bila dobra, o, dobra,
bolj od vseh --
O, kaj vse živi
poleg zlobe,
tesnobe zagrobne
v ljudeh! --

LASTAVICA BELA, LADJA ...

Tujci, ki na krovu spijo,
sanjajo o belih zvezdah;
saje padajo v obraze,
a nad sajami so zvezde ...

A nad sajami so zvezde
– tujci so krvi pijani –
hladen veter jih pozdravi,
belo mesto v daljavi.

Na obali vsi obrazi,
srca, duše, prepevaje.
»Težko, težko ste hodili ...«
Duša z dušo se poljubi.

SVETOVNA KRIZA

Pohod demonstracij preko cest,
njih bolečina velika in siva,
glas njihov hripav, kot bi kričali
le gluhonemci, ki hočejo eno:
človečanstvo.

Ha, človečanstvo. To je v Ženevi,
Pravkar gosti se z obloženih miz.
Tu pa srca ni, ne duše. Iskanje.
Padanje, umiranje.

Ha, Peter Bezruč, kaj bi kričal
po človečanstvu. Saj so še srca,
polna krvi. Divje poljoče.
To je izraz svetovnih kriz.

KAOS

Vse je razbito.

Kličem te –
Človek – Človek –

Črna cipresa
in zvezda nad njo
in ob zvezdi obraz
(Kje so žitna polja?);
moj v temo –

Vse je razbito.
Kličem te,
Človek!
    Človek!

JEZUS Z LUČKO

Tiho je, zvezde žarijo,
polja pokojna ležijo,
tiho je moralo biti tedaj,
ko je prišel Jezus k nam.

Jezus prihaja, spomin je svet,
Jezus se prišel je razodet,
v haljici beli prišel je na svet,
lučko je v roki prinesel na svet.

Jezus prihaja, pridi k nam;
Jezus stopa preko poljan;
majhno lučko v roki drži,
sveti v tihoto te svete noči.

TIHO JE V DUŠI

Tiho je v duši
kakor v poljih nočnih –
čuješ, ko v skale
burja udarja.

Tiho je v duši,
skozi tišino
vidim tvoj obraz,
ves plah od bolesti,
izjokan strmi
v to krivično življenje.

Še v sanje
se ti smehlja ta krutost.
A v sanjah greš za Marijo
v svetlosinjem plašču,
ki je v življenju,
v tem krutem trenju, ni.

MATI

Mati ima majhen oltar.
In je lučko prižgala.
Se ga usmili Marija?
Bode mi ga vrnila?

Jaz sem mu kruha dala,
da bi mu glad utešila.
Jaz sem luč prižgala,
da bi mir izprosila.

Mati ima majhen oltar,
sin pa je vstal –
kam je šel, o, kam je šel,
da ga bo iskal ...

Vstani, vstani, sinko moj,
išči si sreče po sveti;
mi – ob črnem kruhu od kamna,
ni ti tako živeti ...

Držal belo roko je na rani,
da je ne vidi mati –
(a kako ljubil je črni ta kruh),
ne morem, ne morem ostati.

V CERKVI

O, še dehtijo majnice tiste
in še tista lučka gori
in še so šmarnice, pozni maj,
in pred oltarjem nekdo kleči.

To je otrok, ki ga poznam,
pred Marijo je takrat klečal,
ljubil je cvetje, in angel
in Jezus se mu je dobrotno smehljajal.

Dosti dni je od tistih dni.
Zopet sem vrnil se pred oltar,
zopet bi rad pred njim klečal,
a nad razvalinami tistih dni
in nad razprtostjo topel žar,
ki mi je v dušo kot lek zasijal.

Šel bi tja in bi ga poljubil
in bi ga kakor otrok objel,
dal bi mi roko, ozdravil sam
in postal vesel.

Cerkev je prazna, sam stojim;
pred oltarjem mašnika ni,
nikdo ne bere šmarnic več,
nikdo pred oltarjem več ne kleči.

O, harmonija sobotne tišine,
jutri bo sveta Velika noč,
zopet so me prinesle stopinje,
zopet prinesel me je tvoj glas,
jutri bo lepa Velika noč,
svetel, jasen bo jutri Kras.

MED ULICAMI

Ponoči je govoril Nikodem
z Gospodom – ko so spale
sive hiše, zablestel na vratih
je Njegovih bled obraz.

Ah, je strašen čas,
z vrat odprtih govori reva,
po nebu zvezda sama gre,
ne sanjajo o njej ljudje.

Ponoči je govoril mi Gospod
in rekel: Kaži me na cesti,
da si moj, so meni zvesti,
ki še ne vedo, kod hodim jaz ...

Odprl je svoja vrata v noč,
da zablestela zvezda je v obraz
Nikodema –
samotna, nema
steza, ki vodi v kraško vas.

In je govoril Nikodem vso noč
z njo – tam v sivih palačah
pa varovali so zlatega kralja;
tvoj korak je slab, Nikodem.
Utrudljiva je dalja ...

BLAGOR

Kakor da bi blagor sejali
trpeči ljudje z očmi svojimi
med ljudmi.
Ljubijo te: predno so te spoznali.

Oni čutijo, kaj je bitja svetost,
in čutijo, kaj je bitja svetost,
in čutijo, kaj je greha
razbeljena ost –
in ljubijo Krista.
Ker vedo:
edino On je pravičen – –

Ljudje se imamo lahko radi,
a ne smemo soditi – –
On je med nami,
ko bi se radi,
a se ne moremo ljubiti.

ŠEL JE MLADENIČ

Šel je mladenič za ženo
posredi sončnih dolgih ulic;
kot one bila mu neskončna je
žalost, ki je kot senca
čez ulice padala ...

Šel je, in mislil Njegove besede,
in je iskal do konca dni,
šel je in mislil Njegove rane,
senca je pala čez mlade oči ...

GRADITELJ

Kdor tiho gradi, kdor v duši gradi
stavbo bleščečo notranje luči,
ne išče priznanj,
on gradi iz svojih sanj ...

Kdor tiho gradi, kdor v duši gradi,
ga svet ne premami, ne preslepi
priznanje sveta;
on je na poti do Boga ...

Kdor tiho gradi, kdor v duši gradi,
v belo haljo odet beži
med ljudi, kot pravi ukaz
Boga: Pojdi, razodevaj moj obraz!

ČLOVEK

Človek je kakor rahel poljub
Boga od onostranskih bregov
na zemljo; je kakor tih dotik
večnosti in naših vrtov.

Na duši, kamor poljubil me je,
rana se vžgala je, zdaj gori.
In moja duša v čiščenje gre,
drevo je, ki k nebu živi.

MOŽ V TUJI OBLEKI

Ali si to ti, Jezus?
Videl sem te,
ko si šel med ljudmi
s povešenimi očmi.

Zdelo se mi je,
da stopa k meni nekdo;
bled je v obraz
in mi ponuja roko ...

In povetil sem oči
in sem se bal,
a ko se je pomešal med ljudi
in sem ga spoznal,
rad bi mu dal roko,
a videl sem
težko, pretežko je slovó.

Naslonil bi se na zid
in bi zaplakal
s klancem samotnim,
z gmajno in drevjem;
umrl bi ...
ko bi mogel umreti.

RAHLO POTAPLJAM SE

Rahlo potapljam se v nemo globino,
v črno temino široke noči,
le duša še čaka, da pride On mimo,
le srce še čaka, da izpregovori,
vse je odeto v tišino, v temino,
in Njega ni.

X

PRED CERKVIJO

Pred cerkvijo bleščijo mlaji zeleni
in fantje zrejo nanje veseli,
dekleta v svetlih, belih krilih
so, hodijo, in ljudje veseli.

In stolp blešči v jutranjem soncu ves,
zvoni zlati so že odzvonili
in ljudje so že vsi odmolili,
le jaz sem sam, o sam, o sam.

In vsi veseli so, jaz med njimi
kot mrtev stojim sam, ne vem zakaj;
drugje veselje, kot visok je mlaj.
In tih zrem, vse prihaja [...]
in kličem: Bog, ne [...]

DALEČ, DALEČ

Daleč, daleč je tvoja pot,
bela, bela je tvoja pot,
jaz pa ne vem, ne kam ne kod.

Kot sinji kristal
je moje srce.
Veter in sinje nebo
se zrealita v njem.

Rane na rokah
mi boža veter.

O, čisto zdrav sem,
in zdravje brez smeha
se v meni zrcali.

PO MORJU PLAVA ...

Po morju plava bel labod
mirnó;
takó
gre sonce čez poldanski svod ...

Ker v njem želja je, v vek molče,
on ne pozna propasti –
Kdor hoče močno rasti,
kot sončna jadrenica gre ...

Kot sončna jadrenica gre
in že pred smrtjo poje
in kliče brate svoje,
da jim cilje izpove,
kaj mar mu usode svoje,
z življenjem, smrtjo hkrati gre.

Po morju plava bel labod,
pozdravljen, brat neznani.
Tako gre prek ravani,
kdor z vero v srcu gre na pot ...

DEŽELA

V kostanjev log
stopilo je samotno sonce.

Bolj samo kakor jaz,
ki misel edina
mi počiva
na grobu prijatelja.

Bolj samo kakor jaz,
ki zrem
v svojo lastno samoto.

Ni upora.
Kakor bi se obrnil
plakajoči obraz v zemljo
in bi ihtel daleč,
daleč.

MAJSKA MESEČINA

Ciprese srebrne drhtijo
v mrzli mesečini,
na tvojem belem grobu
stojim, ljubica.

Noč se potaplja v tišini
kakor beli dragulj,
grobovi stojé naokrog,
grobovi moje mladosti.

ZAKAJ SO LJUDJE

Zakaj so ljudje
tako temni,
ko sije sonce?

Legel bi s čelom
na mrzli kamen.
Legel bi s čelom,
da ga ohladim,
pekočega,
pekočega,
pekočega.

PESEM

*Obljuba Mariji,
ko sem bil bolan na očeh, 9. II. 1926.*

Razgrni temni, žalni pajčolan
si z lica. O, vzemi si z oči
trpljenje strašno: zopet zablesti
iz tebe naj se majniška kraljica.

Kar iz bolesti jih težko privrelo
bo – vetrček v studenčku – te hladilo
in pasijonsko cvetje, ki odelo
obraz ti je, se v majsko spremenilo.

O, daj, da izpregledam te, Marija,
ne kot trpeči, kot proseči sin,
naj te molitev moja vsa ovija
kot pesem iz radosti, bolečin.

O, daj, da vidim v tihi te lepoti,
da te častim z očmi na slednji poti.

V DRUŽBI PRIJATELJEV

V družbi prijateljev sem sam,
moja misel skrita je, ubita,
kot nad prepadom se smehljam,
in ta prepad me vleče v dno
in v tem prepadu je strašno,
zate in zame misel ubita.

TO NI BIL OGENJ

To ni bil ogenj, ki upepeljuje.
To je bilo odsevanje dolin,
odsevanje dveh mladih duš,
ki sta strnili se v brezčasju,
v mrzlem dihu pomladnih vetrov.

Zato še danes iz pokrajin mojih
odseva luč in bo odsevala,
ko bom jaz že krvavi rdeči kaos,
in bom razpal od groze pred seboj.

Sijala takrat v moje bo prepade.

SAM Z BOLESTJO

Sam z bolestjo nerazumno,
temno nerazvidno v srcu.
Sonce sije, sonce smrti
v polja trpkega življenja,
ko, izmučeni, trudni suženj,
hodim mimo hiše svoje,
po tej beli, strašni cesti.

SONCE

In sonce življenje, in sonce je smrt,
in poje in sije in sveti,
in vendar vse to
pozna malokdo,
vse to je treba *živeti*.

Kaj če umrem, kaj če umrem?
Še na pokopališče sonce sije.
Popotnik, popotnik
tu se spočije.

Sonce sije na brežino,
o, tam je prijetno spati.
Na bregu vinogradi, v dolu so njive,
in vedno sem med brati.

TA SMEH

Ta smeh, ki se vzdrami o polnoči
ves svetel (polnoč se nagiba v dan),
je kot zarja hladna, ko se dani,
ti si še vedno bolan, bolan.

Ta smeh, ki se nikoli ne prebudi.

DA MI JE MOGOČE

Da mi je mogoče umreti,
umrl bi sedaj, ta trenotek, nocoj,
ko sijje v dušo mehka luč
in v mislih sem s teboj, s teboj.

Umrl bi tiho, s smehljajem v obrazu
in rahli vonj majnic bi me pokril,
šel bi mimo tvojega okna,
pod tvojim oknom bi počil.

Umrl bi, k oknu bi te poklical,
vstala iz sanj bi, kraljica, in šla,
k oknu stopila in se ozrla,
kdo me kliče, budi iz sna?

Jaz. Ne čuješ? Ne vem, če še pot
vodi iz krajine te nazaj;
bela halja bi vztrepetala,
zaihtela bi v sanjah nevede, zakaj?

HLADNI OCEAN

Jaz ljubim hladni ocean,
ta vlažen vzduh, ki iz njega vstaja,
ko da te bolne sanje ohlaja,
te žgoče sanje, od njih sem pijan ...
Vse te vode, ki vame dehtijo ...
Vse sile te, ki iz njega kipijo ...
vanje potaplja duša krila,
da bi vse, o, vse pozabila,
da bi vstala in preletela
te oceane, ob njih oživela,
da vsem svetovom bi dala odziv —

Marjan Dolgan

**KOSOVELOVA ZAPUŠČINA
IN NJENO RAZKRIVANJE JAVNOSTI**

I

Srečko Kosovel (1904–1926) je pozimi 1925/1926 zbolel in si ni, kljub občasnemu navidezemu okrevanju, več opomogel. Konec marca leta 1926 se je iz Ljubljane odpeljal na velikonočne počitnice k staršem v Tomaj; tudi z upanjem, da bo ob domači negi premagal bolezen. Toda doma je obležal in kljub zdravniški pomoči zaradi meningitisa 27. maja preminil. Večina rokopisov pesnika, umrlega pri 22 letih, je ostala v Ljubljani, kajti vsaj v začetku prebivanja pri starših je najbrž menil, da bo ozdravel, se vrnil v slovensko prestolnico, dokončal univerzitetni študij in se uveljavil v javnosti kot pesnik. Poleg tega se mu najbrž ni zdelo smiselno, da bi rokopise prinesel v Tomaj tudi zato, ker je italijanski fašizem že začel preganjati primorske Slovence, zaradi česar je bilo vedno manj možnosti za slovenske objave pod italijansko oblastjo. Če naj bi se uveljavil v slovenski kulturni javnosti kot pesnik, bi torej moral izdati samostojno zbirko v Ljubljani. Tega se je zavedal, saj jo je načrtoval, o čemer najbolj zgovorno priča ohranjeni *Predgovor* k zbirki *Zlati čoln*, ki pa ni izšla, niti ni znano, katere pesmi bi uvrstil vanjo. Prenos večje količine rokopisov čez italijansko-jugoslovansko mejo, ki je takrat ločevala Tomaj in Ljubljano, bi najbrž vzbudil sum mejnih nadzornih organov obeh držav, predvsem italijanskih, da gre za »nevarna«, prevratna besedila. Tako je po Kosovelovi smrti večina njegovih rokopisov ostala v Ljubljani, kjer je živel tudi pesnikov starejši brat Stano (1895–1976), časnikar, ki je tudi sam pesnil ter začel že pred Srečkom objavljati svoja besedila v literarnih revijah. Kot je razvidno iz nekaterih pisnih odmevov, se je Stano vedel do mlajšega brata oblastno in rabsodniško. Iz pričevanj je mogoče sklepati, da je bil eden izmed »dejavnikov«, ki so onemogočili izid Srečkove načrtovane pesniške zbirke *Zlati čoln*, saj naj bi bila po mnenju starejšega

brata nezrelo literarno dejanje. Najbrž je Stano, ki takrat še ni imel svoje pesniške zbirke, vendar je kot vsak nadobudni pesnik gotovo sanjaril o njej, v mlajšem bratu presenečen uzrl ambicioznega literarnega tekmeca, zato ni hotel, da bi ga knjižno »prehitel«, če že ni mogel preprečiti njegovih objav v različnih revijah.

Zaradi političnih in sorodstvenih razmer Kosovelove rokopisne zapuščine po njegovi smrti torej niso prenesli k staremu v Tomaj, ampak jo je v Ljubljani prevzel brat Stano. Alfonz Gspan (1904–1977), Srečkov sošolec, dolgoletni prijatelj in urednik prve knjižne izdaje Kosovelovih besedil *Pesmi* (Ljubljana, 1927), poroča, da je v Ljubljani pripravil posmrtno zbirko »v dobrih sto dneh, tj. od 23. januarja 1927. Ta dan sem bil v Križevniški ul. 6 (danes 8) izbran za urednika na sestanku, ki so se ga udeležili Stano Kosovel, Bratko Kreft in že omenjeni trije organizatorji podjetja [režiser Ciril Debevec, pri katerem je Kosovel nazadnje stanoval, Vinko Košak in Alfonz Gspan, op. M. D.], ti trije tudi edini člani odbora za izdajo *Pesmi* Srečka Kosovela, oziroma od naslednjega dne, ko sem dobil zapuščino v uporabo. Dne 10. maja 1927 pa sem iz tiskarne naslednikov Antona Slatnarja v Kamniku dobil prvi dotiskani primerek in takrat na hitro urejeno Srečkovo zapuščino Kosovelovim spet vrnil.« (A. Gspan, *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 3) V naslednjih desetletjih je Gspan pridobil nekaj Kosovelovih rokopisov od njunih »skupnih prijateljev« ali »slučajno ali z iskanjem« (N. d., str. 2–3). Ko je bil med letoma 1946 in 1962 v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani bibliotekar in vodja rokopisnega oddelka, je očitno iz tega gradiva (14 pesmi) nastal poseben sveženj, ki ga je urednik Kosovelovega *Zbranega dela* Anton Ocvirk (1907–1980) v drugi izdaji prve knjige leta 1964 poimenoval »RG = pesnikovi rokopisi, ki jih je ohranil Alfonz Gspan« (N. d., str. 430) in ga tudi upošteval pri objavi. Tiste rokopise, ki jih je pridobil pozneje, je Gspan objavil v knjižici *Neznani Srečko Kosovel* (1974). Nekatere izmed njih je Ocvirk ponatisnil v *Zbranem delu*, nekatere pa spregledal.

O tem, da je po Kosovelovi smrti hranil njegovo zapuščino brat Stano, naravnost pove Ocvirk v *Opombah* h Kosovelovim *Izbranim pesmim* (Ljubljana, 1931), ki jih je uredil ter jim napisal tudi uvod: »Objavljeno in neobjavljeno pesniško delo Srečka Kosovela obsega nad šeststo pesmi, nad dvesto petdeset kratkih črtic in prozaičnih osnutkov, okrog trideset

dramskih zasnov in fragmentov in nad sto kratkih esejev, razprav in misli. Obširno pesniško ostalino hrani njegov brat Stano Kosovel.« (N. d., str. 158) K temu je treba dodati tudi urednikovo izjavo: »Kosovelove otroške pesmi niso izrazite, zato jih nisem upošteval pri sestavi zbirke.« (N. d., str. 164)

Zaradi vedno hujšega fašističnega nasilja nad Primorci in druge svetovne vojne je Kosovelova zapuščina najbrž ostala pri pesnikovem starejšem bratu v Ljubljani. Po vojni je Anton Ocvirk, ki je postal glavni urednik nove zbirke *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev*, leta 1946 začel le-to prav s prvo knjigo Kosovelovega *Zbranega dela*. Pričakovali bi, da se bo zbirka začela s Prešernom ali Cankarjem ali kakim drugim uveljavljenim slovenskim književnikom. Ne, častno mesto prvega avtorja, uvrščenega v ugledno zbirko, je Ocvirk dodelil tedaj še malo znanemu pesniku s Krasa, kar pomeni, da ga je kljub nekdanjim značajskim in literarnim nasprotjem cenil.

V drugi izdaji prve knjige Kosovelovega *Zbranega dela* (Ljubljana 1964, str. 415) Ocvirk poroča, da je bila »pesnikova rokopisna ostalina [...] do leta 1945 last domačih. Takrat jo je od njih odkupila Državna založba Slovenije in jo na pobudo urednika zbranih del darovala naši centralni ustanovi [Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, njena kratica NUK; op. M. D.] [...] Danes je gradivo razporejeno v petnajst fasci-klov ali svežnjev, različnih po naravi in obsegu.« (N. d., str. 415). Iz Ocvirkovega opisa teh svežnjev je mogoče sklepati, da jih je razporedil prav on, saj je bilo to potrebno za pripravo Kosovelovega *Zbranega dela*. (Prim. n. d., str. 416–418) V isti knjigi je povedal tudi tole: »Toda tudi izdaja [prve knjige Kosovelovega *Zbranega dela*, op. M. D.] ni bila popolna. Natančnejše raziskave so odkrile presenetljivo dejstvo, da je običajno med rokopisnim gradivom še okoli sto sedemdeset pesmi, zvečine konstrukcij, vendar tako dognanih v tem načinu pesniškega izražanja, da jih moramo uvrstiti v našo izdajo.« (Kosovelovo *Zbrano delo* I, Ljubljana 1964, str. 419) Te »konstrukcije« je Ocvirk objavil v samostojni knjigi *Integrali* (Ljubljana, 1967), ki so ob izidu postali slovenska kulturna in literarna senzacija.

Kako to, da je Ocvirk toliko časa spregledoval konstruktivistične pesmi? Zadeva ni tako preprosta, kakor se zdi nepoznavalcem Kosovelove zapuščine in slovenskih literarnih razmer. Najprej je treba poudariti, da je

nekaj takšnih pesmi takoj opazil: že takrat, ko je prvič dobil v roke Kosovelove rokopise, vendar so se mu te zdele nedodelane. Kljub temu je v *Opombah* h Kosovelovim *Izbranim pesmim* leta 1931 objavil tri izmed njih in omenil revialno objavo še dveh drugih konstruktivističnih pesmi kmalu po Kosovelovi smrti. Po drugi svetovni vojni, leta 1946, pa je še več takšnih pesmi objavil v prvi knjigi *Zbranega dela*, vendar tokrat ne v *Opombah*, temveč med dovršenimi pesmimi, ki jih je Kosovel napisal v drugačnih slogih. Torej je urednik *Zbranega dela* počasi spoznaval vrednost vse večjega števila konstruktivističnih pesmi. Preostale pa je bilo mogoče zelo lahko spregledati, dvomiti o njih, jih pustiti ob strani in jih kvečjemu uporabiti kot gradivo za opombe k drugim pesmim. Zakaj? Prvič: Ker ni razen Kosovela noben drug slovenski pesnik pisal v konstruktivističnem stilu, se ta ni utrdil v slovenski poeziji, kaj šele v literarni zavesti njenih bralcev. Ker konstruktivizem v poeziji ni bil prepoznaven niti literarnozgodovinsko natančno opredeljen, takšnih pesmi ni bilo mogoče zanesljivo določiti niti pri Kosovelu. Drugič: Kosovelovih čistih konstruktivističnih pesmi je malo, v njih se največkrat s konstruktivističnimi prepletajo tudi impresionistične in/ali ekspresionistične prvine. Tretjič: Večina Kosovelovih rokopisov, celo tradicionalnih pesmi, je napisana hlastno, slabo razločno ali nerazločno, pogosto fragmentarno in brez naslovov, zato je razmejevanje med dokončanimi pesmimi in osnutki zanje težavno in nezanesljivo, velikokrat docela subjektivno. Prav konstruktivistične pesmi zaradi razsekanih verzov in likovnih prvin še toliko bolj vzbujajo vtis, da so zgolj osnutki in domislice. Teh pa je ob Kosovelovih pesmih, napisanih v različnih stilih, veliko. Ocvirkova sprejemljivost za konstruktivistične pesmi v Kosovelovi zapuščini se je intenzivno povečala šele v prvi polovici šestdesetih let minulega stoletja. Prav gotovo je nanj odločilno vplivalo literarnozgodovinsko opazovanje tokov in stilnih sprememb v evropski književnosti XX. stoletja, spoznanje o pomembnosti nekaterih izmed njih za razvoj poezije, predvsem pa njihov velik primanjkljaj v slovenski književnosti.

Zato se je ob odmevnem izidu *Integralov* najprej zazdelo, da so Kosovelove »nove« pesmi v popolnem nasprotju z dotlej znano Kosovelovo impresionistično in ekspresionistično liriko ter z vsem, kar je premogla slovenska poezija. Hkrati so delovale kot predhodnica modernističnih prizadevanj nekaterih mladih slovenskih pesnikov v drugi polovici šest-

desetih let istega stoletja. Slovenska književnost je bila namreč v drugi polovici šestdesetih let XX. stoletja »lačna« inovacij in senzacij. Vzrok so bili njeni kronični občutki nerazvitosti, zamudništva in manjvrednosti, ki so jo sicer spremljali že od njenega nastanka, toda v drugi polovici XX. stoletja jih je patološko povečevalo družbenopolitično dejstvo, da slovenska književnost po letu 1945 ni bila svobodna, zato se ni smela niti mogla razvijati, kakor si je sama želela. Bila je podrejena komunistični oblasti, ki si je prisvojila pravico razsojanja o literarnih delih, predvsem pa do njihovega nadziranja in zaviranja. Že pred drugo svetovno vojno in med njo, posebno pa v letih po njej, so komunisti hoteli književnost degradirati v propagandni privesek svoje ideologije (spor na literarni levi, partizanske »Smernice« za pisanje edino »primerne« književnosti in »partizanska breza«, socialistični realizem). Čeprav jim to ni uspelo, so iz nekaterih, večinoma splošno znanih vojnih in povojnih dogodkov naredili tabu, preprečevali njihovo literarno upodabljanje in kritično prikazovanje aktualnih družbenopolitičnih razmer ter uvajanje »našemu samoupravnemu socialističnemu sistemu tujih elementov«. Komunistična oblast je bila do književnikov, ki so mislili drugače, javno ali prikrito nasilna. Vzorčni primer sta dve organizirani javni gonji leta 1952 in 1975 proti Edvardu Kocbeku, policijski nadzor – tudi z mikrofonom v stanovanju! – ter prepoved objavljanja njegovih literarnih del med letoma 1952–1961 in 1975–1977. Zaradi strahu pred nasiljem in vsiljene samocenzure je slovenska poezija iz »varnostnih« razlogov regresivno variirala predvsem zmerne idejne in stilne impresionistično-simbolistične vzorce, ki so postali del domače tradicije že v prvi polovici XX. stoletja. V slovenski poeziji med tridesetimi in šestdesetimi leti XX. stoletja je posebno značilen tudi nadrealistični primanjkljaj. Zbirke, ki so si prizadevale, da bi slovenski poeziji utrle nove poti, so morale iziti v samozaložbi. Šele okrog leta 1965 so se začela pojavljati tudi navzven opazna drznejša idejna in oblikovna inovativna prizadevanja, med katerimi je bilo tudi uvajanje »likovne« poezije. Poskusi modernizacije slovenske poezije so še takrat veljali za politično sumljive in literarno drzne, čeprav so bili v književnostih zahodne Evrope večinoma že del literarne tradicije.

Domnevati je mogoče, da je hotel Ocvirk z objavo *Integralov* približati literarni javnosti neznano plast Kosovelovega opusa, povzdigniti

njegovo literarno senzibilnost in razgledanost po mednarodnem literarnem dogajanju ter takratni utesnjeni slovenski mladi pesniški generaciji pokazati, da so njene novosti v primerjavi s Kosovelovimi konstruktivističnimi pesmimi v marsičem zamudniške, manj korenite, morda celo manj pomembne, kakor so se samovšečno razglašale. To domnevo namreč med drugim potrjuje Ocvirkova polemična reakcija v članku z naslovom *Metafizične blodnje ali brezplodno potovanje v Koromandijo* (Naša sodobnost, 1956, str. 748–754) na enega prvih poskusov modernizacije slovenske dramatike po drugi svetovni vojni, na *Potovanje v Koromandijo* Dominika Smoleta. Ocvirkov odziv se zdi nelogičen, saj bi pričakovali, da bo podprl posodobitev slovenske dramatike, ki je že po tradiciji, tudi količinsko, najmanj razvita literarna vrsta slovenske književnosti. Ocvirk je namreč takoj po vojni utemeljeno zavrnil nekatera tradicionalistična, vendar ponesrečena dela predvojnih ruralnih pisateljev (med njimi Prežihovega Voranca in Miška Kranjca), ki so provincialno naivno mislili, da bo marksistično nadišavljeni shematični realizem samodejno zagotavljal njihovim produktom tudi estetsko vrednost (*O današnji slovenski prozi*, Novi svet, 1946, str. 791–809). Ostrina, ki jo je kot kritik pokazal do del dveh različnih literarnih generacij – starejše, ki je staromodno prikazovala predvojno podeželsko zaplotništvo, in mlajše, ki je sodobneje groteskno upodabljala povojno meščansko zatohlost – je nedvomno posledica visokih meril, s katerimi je kot komparativist vrednotil književnost, tudi slovensko. Vendar jih prav ta zaradi nenehnih zgodovinskih, nacionalnih, družbenih in političnih blokad, predvsem pa največje, ki jo je povzročil komunistični totalitarizem v drugi polovici XX. stoletja, ni mogla izpolnjevati v tolikšni meri kot na primer angleška ali francoska književnost, ki sta bili (kot ocenjevalčev vzor) neprimerno bolj svobodni.

Ko se je torej vrednost Kosovelovih konstruktivističnih pesmi v Ocvirkovih očeh povečala, jih je zbral, razporedil v cikle in jih leta 1967 objavil v samostojni knjigi *Integrali* s poudarjeno, za tisti čas razkošno, skoraj ekstravagantno likovno opremo arhitekta Jožeta Brumna. Zbirki je čez nekaj let dopisal tekstne opombe in jo brez Brumnove opreme ponatisnil v drugi knjigi Kosovelovega *Zbranega dela* (1974); preostale začetniške in manj dodelane pesmi, besedila drugih zvrsti in korespondenco pa je objavil v obsežni, dvodelni tretji knjigi *Zbranega dela* (1977). Tako

je javnosti doslej najbolj vsestransko približal pesnikovo zapuščino, ki jo hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Vendar Kosovelova zapuščina po drugi svetovni vojni ni ves čas ostala v njeni Rokopisni zbirki. »Od leta 1962 ni« bila »dostopna raziskovalcem« (Alfonz Gspan, *Neznani Srečko Kosovel*, str. 1), saj so jo zaradi Ocvirkove bolezni, ki mu je onemogoča gibanje, posodili uredniku, dokler ni dokončal pesnikovega *Zbranega dela*. Ker je pripravljanje izdaje potekalo počasi, je njena nedostopnost začela vzbujati javno negotovanje, saj so nekateri literarni zgodovinarji želeli tudi sami videti Kosovelove rokopise (Prim. n. d., str. 1–2). Ko je bila izdaja *Zbranega dela* končana, je bila zapuščina vrnjena omenjenemu zavodu.

Po izidu vseh treh knjig *Zbranega dela* leta 1977 je nastal vtis, da je končno objavljen celoten Kosovelov pesniški opus, ki je predvsem zaradi svoje nepričakovane slogovno-oblikovne širine zadovoljil tradicionalne in najbrž vsaj nekatere modernistične literarne okuse bralcev. Ob tem je treba poudariti tudi drugo, pozitivno plat počasnega izhajanja *Zbranega dela*, čeprav je to kljub strokovni avtoriteti, kakršna je bil Ocvirk, pri mnogih vzbujalo nejevoljo. Razpotegnjeno izhajanje, predvsem pa dolgotrajno »odkrivanje« konstruktivističnih pesmi, je namreč povečalo zanimanje javnosti za Kosovelov opus, ga aktualiziralo in poudarjalo njegov pomen za slovensko poezijo, obremenjeno z že omenjenimi manjvrednostnimi občutki. Iz splošne, poenostavljene podobe zasanjanega mladega pesnika Krasa in smrti se je v očeh literarne javnosti prelevil v izzivalnega inovatorja, ki je svojo mehko in čustveno (in hkrati s tem slovensko) poezijo odločno premaknil na bučno križišče rezkih jezikovnih plasti, matematičnih znamenj, likovnega eksperimenta in tehnične civilizacije. Tolikšne radovednosti bralcev ter pozornosti javnih občil, kolikršno so vzbudili ob izidu Kosovelovi *Integrali* v Ocvirkovem uredništvu, ni najbrž niti dotlej niti poslej doživel noben drug slovenski pesnik, čeprav obstaja več primerov, ko so kakovostne neznane pesmi drugih pesnikov izšle za zamudo (kar tri zbirke Edvarda Kocbeka *Pentagram*, *Žerjavica*, *Nevesta v črnem!*) ali celo po njihovi smrti. Poleg tega obstajajo v slovenski književnosti XX. stoletja še bolj zapleteni primeri nedostopnosti in dolgotrajne prepovedi objav pesniških zapuščin, kar je za stoletje, ki se je imelo za najnaprednejše v človeški zgodovini, nazadnjaško in sramotno. Med njimi

sta zlasti ostalini Franceta Balantiča (1921–1944) in Ivana Hribovska (1923–1945), ki sta značilna primera za preučevanje odnosa med totalitarno oblastjo in poezijo.

II

Vtis, da je v *Zbranem delu* objavljen celotni Kosovelov opus, je nepričakovano omajala knjiga *Ikarjev sen* (Ljubljana, 2004) s podnaslovom »Dokumenti, rokopisi, pričevanja«, ki sta jo pripravila Aleš Berger in Ludwig Hartinger. Po zgledu tujih publikacij, ki slikovno dokumentirajo različne vidike biografij znanih književnikov in njihovih opusov, tudi *Ikarjev sen* prvenstveno vizualno prikazuje Kosovelovo življenje in njegove izbrane rokopise. V omenjeni knjigi se je namreč pojavilo več neznanih Kosovelovih pesniških besedil, ki jih v *Zbranem delu* ni. Kdor natančneje prebere Ocvirkovo izdajo, bo uvidel, da si je njen urednik prizadeval natisniti vse Kosovelove pesmi, vendar s prepričanjem, da obstaja poleg estetsko uspešnih pesmi tudi kopica začetniških, manj dovršenih in fragmentarnih. Zato je tiste, ki so bile po njegovih merilih manj posrečene, uvrstil v opombe k drugim, motivno sorodnim, toda boljšim pesmim, predvsem pa v *Dodatke*. O Ocvirkovem prizadevanju po čim popolnejšem Kosovelovem *Zbranem delu* ni mogoče dvomiti, kljub skrbnosti pa je očitno nekatere pesmi spregledal.

Ko se je pojavila vest, da je v Kosovelovi zapuščini, ki je shranjena v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, več še neobjavljenih pesmi, je dr. Matija Ogrin v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede pri ZRC SAZU predlagal, da bi bilo treba spet pregledati njegovo zapuščino in pripraviti tekstnokritično objavo morebitnih neobjavljenih pesmi v elektronski obliki. Tako bi dopolnili opus pomembnega slovenskega pesnika in izrabili novo elektronsko sredstvo za demokratizacijo dostopa do Kosovelovih rokopisov, saj bi si jih vsak bralec lahko sam elektronsko ogledoval, jih prebiral in razvozlaval njihovo pisavo. Vendar se je v pogovoru izkristaliziralo mnenje, da je treba doslej neobjavljene Kosovelove pesmi najprej natisniti v knjižni obliki in šele potem pripraviti tudi elektronsko različico. Nalogo je prevzel podpisani.

Pri pregledu Kosovelove zapuščine je ugotovil, da se njena sedanja ureditev razlikuje od tiste, ki si jo je kot pomoč pri pripravi *Zbranega dela* naredil Ocvirk in jo leta 1964 opisal v predelani izdaji prve knjige *Zbranega dela*. Ker je bila ob vrnitvi premešana in nepregledna, jo je po bibliotekarskih načelih uredila Jasna Hrovat iz Rokopisne zbirke omenjenega zavoda. Zapuščina ima signaturo Ms 1385 in je razdeljena na tele sklope:

I. Osebni dokumenti

II. Dela:

II. 1. Pesmi (Rokopisi so razvrščeni po abecednem redu naslovov ali prvih verzov; vseh je 1032; v tem sklopu sta tudi Gspanova redakcija izdaje Kosovelovih *Pesmi* iz leta 1927 in Ocvirkova za *Izbrane pesmi* leta 1931.)

II. 2. Proza

II. 3. Dramatika

II. 4. Prevodi

II. 4.1. Poezija

II. 4.2. Proza

II. 4.3. Dramatika

II.5. Beležnice in dnevniki (Vsebujejo tudi pesmi oziroma osnutke zanje.)

II. 6. Gradivo o Alojzu Gradniku

II. 7. Zapiski, misli, osnutki pesmi in podobno, fragmenti

II. 8: Lepljenke (Tri, ki so objavljene v *Integralih*, 1967.)

III. Pisma

IV. Korespondenca

V. Tuja dela

V. 1. Poezija

V. 2. Proza

VI. Tuja korespondenca

VII. Literarna glasila: Lepa Vida, 1922, št. 2–6; Novi kres, 1924, Slovenska misel, 1924, št. 1.

VIII. Drobni tisk

IX. Časopisni izrezki

X. Razno

Natančnejša specifikacija sklopov je navedena v knjigi: *Katalog rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani* (Ms 1385–Ms 1470). Izdala in založila Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana 1999, str. 9–11. Nekaj rokopisov Kosovelovih pesmi je tudi v zapuščini njegovega nekdanjega sošolca, prijatelja in urednika prve posmrtno pesniške zbirke *Pesmi* (1927) Alfonza Gspana, ki jo prav tako hrani NUK. To pa še ne pomeni, da nikjer drugje več ne tiči še kako Kosovelovo besedilo, vendar bo zapuščina v NUK-u tudi v prihodnosti prav gotovo ostala največja in najbolj odločilna za njegovo pesniško podobo.

Kakšni so rokopisi Kosovelovih pesmi? Bralci, ki si predstavljajo, da je Kosovel pisal pesmi razločno oziroma da je prvotne zapise lepopisno prepisal ali celo pretipkal in jih hranil pregledno razvrščene, pripravljene za revialni ali knjižni natis, se močno motijo. Pesnik je bil preveč reven, da bi premogel pisalni stroj, ki je takrat veljal za razkošje. Tipkopisi v njegovi zapuščini so delo Alfonza Gspana; ta jih je pripravil za tisk prve Kosovelove knjižne predstavitve javnosti (*Pesmi*, 1927); morda je kak Kosovelov rokopis po pesnikovi smrti pretipkal tudi brat Stano. Količina Kosovelovih pesmi v zapuščini je obsežna: več kot tisoč besedil. Rokopisi so le redkokdaj napisani razločno, večina je težko berljiva, mnogi njihovi deli, včasih celi verzi, so nejasni ali nerazločni. Kosovel je nekatere pesmi napisal s črnilom (ki se je pogosto razlilo ali razmazalo in zabrisalo posamezne besede, saj se še ni posušilo, ko je pesnik na rokopis položil kak drug kos papirja), nekatere je napisal s tako imenovanim tintnim svinčnikom (ki se danes menda ne uporablja več) in druge z navadnim svinčnikom, katerega sled je bila blede že ob zapisu ali pa je v desetletjih po njem zbledela. Dodatne težave povzroča dejstvo, da Kosovel pesmi navadno ni zapisoval na samostojne liste. Na mnoge listke je ob pesmi, ki jih je najprej zapisal, pripisal nove pesmi oziroma različne pesniške, prozne in miselne prebliske. V teh pripisih je mogoče videti samostojne pesmi ali zarodke novih pesmi, črtice ali polemičnih besedil, ki pa jih kasneje ni uresničil. Ker je varčeval pri papirju, je pogosto pisal eno besedilo pod drugo, prvo poleg drugega ali pa na obe strani listkov, pogosto tudi na kose različnih administrativnih obrazcev ali na hrbte različnih avstrijskih in pozneje italijanskih uradnih obvestil, ki so jih najbrž prejeli njegovi starši v Tomaju. To pomeni, da je morda nekatere pesmi

napisal doma in jih potem odnesel v Ljubljano ali da je zaradi varčevanja nosil papir od doma v Ljubljano in šele tam nanj pisal različna besedila. Pesniške cikle je večkrat napisal na več listkov, ki so se kasneje pomešali ali (nekateri od njih) izgubili, zato so nekateri cikli nepopolni.

Zaradi omenjenih lastnosti so Kosovelovi rokopisi velika past za vsakogar, ki se z njimi ukvarja, ker je mogoče hitro spregledati kako pesem, saj se rokopisno besedilo na prvi pogled sploh ne zdi pesem, temveč zgolj nepregleden osnutek, in obratno. Oba izdajatelja zapuščine, Alfonz Gspan, predvsem pa urednik *Zbranega dela* Anton Ocvirk, sta poskušala doseči preglednost Kosovelovih rokopisov z oštevilčenjem listkov v njihovih zgornjih levih ali desnih kotih. Vendar se ta način urejanja ni obnesel, ker je pesmi več kot tisoč, poleg tega so mnogi listki z njimi popisani na obeh straneh ali v stolpcih. Zato ni čudno, da je Ocvirk, čeprav je hotel objaviti vse Kosovelove pesmi in je očitno menil, da mu je to uspelo, kljub skrbnosti nehote nekatere spregledal.

Kosovel je svoje pesmi praviloma naslavljal; začetno besedo naslova je začenjal z veliko začetnico, vse naslovne besede je napisal s pisanimi črkami kot naslednje verze, vendar jih je podčrtal, koncu naslova pa dodajal piko. Njegova velika začetnica v začetku verza ali za piko poprejšnjih verzov je pogosto nejasna. Veliki *C* je pogosto podoben velikemu *A*-ju; velika *J* in *P* pa pogosto spominjata na *I*. Posebno nejasne so črke za samoglasnike *a*, *o* in *e* v vseh legah, tudi na koncu besed; *a* je včasih na koncu besed ločen od ostalih črk; *a* in *o* nimata vedno sklenjenega kroga ali pa nista povezana s črtico s sosednjo črko, zato velikokrat spominjata na črko *e*. Ta pa je pogosto nejasna pred *n*-jem in je podobna črki *m*. Težko je razločevati tudi med črkami *s*, *r*, *z* in *v*; posebno *r* je velikokrat podoben *s*-ju ali *z*-ju. Črke *b*, *g*, *l*, *j* in *p* je marsikdaj mogoče določiti samo z rekonstrukcijo celotne besede. Črka *d* nima vedno ob krožcu višje navpične črtice, zato vzbuja vtis, da gre za črko *a*; marsikdaj pa je poleg tega krožec zgoraj odprt, zato nastaja zmoten vtis, da gre za črko *u* ali celo *n*. Črko *i* je pesnik pogosto zapisoval brez pike, tako da je naredil na desni strani od spodnjega konca bolj ali manj navpične črtice nekoliko bolj rahlo zarisan polkrožec v smeri pike, od koder je potegnili črto k naslednji črki. Črka *j* ima včasih spodnjo zanko, včasih pa je samo poševna, malce v desno nagnjena črtica s piko nad njo. Črka *k* je pogosto

podobna črkama *h* in *l*, poleg tega večkrat ni jasno, ali gre za veliko začetnico ali ne. Ponekod ni grafičnih razlik med črkami *m*, *n* in *u*. Črko *r* pesnik piše v dveh pisnih oblikah. Črka *š* nima vedno strešice, pač pa ima vodoravno črtico, ki nakazuje tudi strešico naslednje črke; vodoravna črtica nakazuje tudi piko in strešico v zaporedju črke *i* in šumnika. Težko razločljivi sta tudi skupini črk *sk* in *lj*; v prvi je *s* pogosto komaj nakazan, v drugi pa sta črki reducirani v daljšo, rahlo na desno nagnjeno poševno črtico, ki je višja in nižja od velikosti samoglasnikov. Kosovel je ponekod delal presledke po prvem zlogu besede, kar bralca zavaja, češ da gre za dve besedi (npr. predlog in samostalniki/zaimki, na katerega naj bi se predlog nanašal), včasih je s presledkom ločil od besede tudi njen zadnji zlog, kar bralca spet zavaja, češ da gre za samostojni besedi.

Vse te grafološke posebnosti dodatno otežujejo branje Kosovelovih rokopisov in na posameznih mestih vzbujajo dvomnost besednih pomenov ter nejasnost besedil, saj nekaterih besed kljub njihovi primerjavi ni mogoče vedno zanesljivo prebrati ali pa so neberljive.

III

Pri pripravljanju te knjige je urednik upošteval stališče, da je Srečko Kosovel za slovensko književnost pomemben predvsem kot pesnik, zato je v njegovi obsežni zapuščini, shranjeni v ljubljanski Narodni in univerzitetni knjižnici, načrtno iskal le neobjavljene pesmi v verzni obliki. Ni pa iskal morebitnih neobjavljenih proznih besedil, tudi morebitnih pesmi v prozi ne, saj bi to raziskavo in objavo zelo zavleklo. Ker se je po prepisu dveh navidezno verzni besedil (*Misli, sanje in pismo, Nad Rožnikom*) pokazalo, da je prvo prozna sentenca, drugo pa pesem v prozi, ju je objavil v opombah k motivno sorodnim pesmim (prvo pod pesmijo *Ob tih nočni uri*, drugo pod pesmijo *Mož v tuji obleki*), saj bi bilo škoda, da bi ostali po opravljenem prepisu neobjavljeni. Urednik tudi sklepa, da natis morebitnih še ne objavljenih kratkih proznih besedil ali dramatskih prizorov oziroma njihovih osnutkov najbrž ne bo bistveno spremenil Kosovelove literarne podobe, razen če bi se kje našel kak njegov roman ali drama. Toda ker nanju nista naletela niti dosedanja urednika izdaja

Kosovelovih pesmi in *Zbranega dela*, Alfonz Gspan in Anton Ocvirk, je takšno pričakovanje najbrž neutemeljeno.

Kosovelove rokopise in tipkopise pesmi, ki jih ni naredil sam pesnik, vendar so del njegove zapuščine, je urednik te knjige primerjal z natisi v Kosovelovem *Zbranem delu*, ki ga je uredil Anton Ocvirk (I. knjiga: 1946, predelana izdaja I. knjige: 1964, II. knjiga: 1974, III. knjiga v dveh delih: 1977; vse so izšle v Ljubljani), in z natisi v knjižici Alfonza Gspana *Neznani Srečko Kosovel*, ki je izšla najprej v reviji *Prostor* in čas leta 1973 (št. 8–12), leta 1974 pa kot samostojna publikacija. Pri pregledovanju in primerjanju se je pokazalo naslednje: Ocvirk je večino Kosovelovih pesmi iz zapuščine v NUK-u objavil v *Zbranem delu*, nekatere, estetsko manj uspešne, pa v isti izdaji, toda v *Dodatkih* in *Opombah* k pesmim. Ker je očitno prišlo do spodrsnjaja, nekateri naslovi niso navedeni v *Kazalu naslovov in začetkov pesmi v I. (1. izdaja), I. (2. izdaja), II. in III. knjigi (Zbrano delo III, str. 1249–1289)*. Zato lahko nastane zmoten vtis, češ da jih ni v *Zbranem delu*, vendar so. Pokazalo se je tudi, da so nekatere pesmi v *Zbranem delu* objavljene pod delno spremenjenimi ali drugačnimi naslovi, kot jih imajo v rokopisih. Vse to so nove pasti, ki lahko pregledovalca napeljejo k napačnemu sklepu, češ da je število pesmi, ki niso objavljene v *Zbranem delu*, večje od dejanskega.

Največja težava vsakega raziskovalca Kosovelovih rokopisov je dejstvo, da ti večinoma niso čistopisi, temveč hipni, mrzlični in nejasni zapisi. Najbrž bi jih bilo mogoče hitreje prebrati, ko bi bili kot pesmi vedno dodelani, vendar niso. Pri mnogih ni zanesljiva niti meja med dovršenim pesemskim besedilom in njegovim osnutkom. Kosovel je svoje pesmi praviloma naslavljaj, pogosto po prvem verzu ali njegovem delu. Pod nekatere pesmi se je podpisal, kar po mnenju Alfonza Gspana pomeni, da jih je imel za dokončane. Pod njimi je navadno potegnil krajšo vodoravno črto in tako grafično nakazal njihov konec. Vendar pa je pogosto, najbrž zaradi varčevanja pri papirju, delal enake črte tudi med kiticami iste pesmi, da jih je lahko čim več napisal na isti kos papirja. Toda v pesnikovi zapuščini je precej besedil, ki nimajo naslova, o črti, ki naj bi jih razmejevala, pa ni vedno mogoče zanesljivo vedeti, ali ločuje kitice ali samostojne pesmi. V takšnih dvoumnih primerih se je urednik te knjige odločal po vsebinskem merilu. Če so bile kitice (dve ali več) motivno zelo različne, jih je imel za samostojne pesmi.

Zadrego vzbujajo tudi osnutki. Iz *Zbranega dela* je opazno, da je bil Ocvirk do njih upravičeno previden in jih ni kar povprek razglašal za samostojne pesmi. Poleg tega obstaja nevarnost, da bo pregledovalec Kosovelovega opusa podlegel vplivu sodobnega pojmovanja poezije, ki ceni tudi fragmentarnost in nedodelanost, ter začel to pojmovanje projicirati na njegov opus in pripisovati njegovim obrobni zapisom, ki jih pesnik ni imel za dovršena besedila, status pesmi ter jih senzacionalistično razglašati za doslej neznane Kosovelove pesmi. To je sicer mogoče početi, vendar se potem vsaka Kosovelova beseda lahko spremeni v poezijo, kar pa bi pomenilo njeno razvrednotenje. Zato je urednik te objave upošteval pri opredeljevanju kakega besedila kot pesmi najprej temeljno poetiko Kosovelove poezije. Njen razvoj je potekal predvsem v znamenju impresionizma, ekspresionizma in konstruktivizma, torej so te smeri uporabno merilo za opredeljevanje njegovih rokopisnih besedil kot pesmi. Poleg tega je upošteval tudi sintaktično sestavo, pesniško ali prozno dikičijo zapisa, njegovo motivno zaokroženost, razporeditev v kitice in večverznost. Kljub očitni nedokončanosti je nekatera besedila objavil, če so daljša in vsebujejo zanimive motive. Seveda je ob nekaterih primerih dvomil in se odločil po občutku, ki je subjektiven. Nekaterih pesmi pa ni bilo mogoče zanesljivo in v celoti prebrati. Zato so njihovi prepisi delni ali domnevni, vendar so kljub temu objavljeni, ker bodo morda tudi v okrnjenem obsegu zanimivi za bralce ali raziskovalce.

Pripadnost besedil posameznim literarnim smerem pa postane še bolj koristna pri vprašanju ločil v Kosovelovih rokopisih. Zanje je namreč značilno, da je pesnik navadno v začetnih verzih še postavljaj ločila, potem pa do konca pesmi skoraj ne več. To zagato pomaga rešiti dejstvo, da je večina Kosovelovih pesmi impresionistična in ekspresionistična. Za impresionizem in ekspresionizem je namreč značilno, da sta v verzih poskušala intenzivirati predvsem metaforiko, ne pa razrahljati njegove sintakse. Zato je njun verz ostal sorazmerno pomensko zaokrožen in opremljen z ločili. V Kosovelovem konstruktivizmu pa se je sintaksa razrahljala, kajti pesniški jezik se je razširil z vključevanjem matematičnih znamenj in likovnih prvin. Ker pa ob njih skoraj vedno ostajajo pomensko zaokrožene besedne zveze oziroma stavčne strukture, je sorazmerno jasno, kje v rokopisih manjkajo ločila. Kosovel se je sicer seznanjal tudi

z nadrealizmom, vendar se pri ustvarjanju pesmi še ni zavestno oprijel tako imenovanega »avtomatičnega pisanja«, ki pri pesnjenju »zahteva« opustitev slehernega razumskega nadzora in upoštevanje spontanih psihičnih asociacij. Posledica avtomatičnega pisanja v pesmi je razrahljana stavčna zgradba, opustitev ločil in povečanje večpomenskosti besedila. Kosovel res pogosto opušča ločila, toda njegova sintaksa in metaforika ostajata večinoma impresionistični ali ekspresionistični, zato teh pesmi nikakor ni mogoče imeti za nadrealistične. Pesnik je torej v začetne verze rokopisa še vpisoval ločila, ker je takrat pesem še snoval umirjeno, ko pa se je ustvarjalni akt stopnjeval, ni več utegnil zapisovati verznometaforičnega toka in ga hkrati še členiti z ločili. Zato je dal prednost temu toku, saj bi sicer izgubil »nit« pesmi. Očitno je nameraval besedila pozneje spet pregledati, dodelati in dopolniti z ločili, vendar tega navadno ni več storil, ker ni obstajala možnost skorajšnjega natisa. Iz ohranjenih čistopisov pa je razvidno, da je vanje vedno vpisal ločila, kadar si je obetal, da mu bodo te rokopise objavili v kaki literarni reviji. Pri tekstnokritični ureditvi pesmi katerega koli pesnika je torej treba upoštevati najprej njihovo temeljno poetiko. Če je ta impresionistična in je pesem v začetku opremljena z ločili, potem pa do končnega verza ne več, čeprav bi morala biti, ji je treba za tekstnokritično objavo dodati temeljna manjkajoča ločila. To je upravičeno storil že urednik *Zbranega dela*. Morebitni ljubitelji osnutkov pa bodo prišli na svoj račun pri elektronski izdaji rokopisov doslej neobjavljenih Kosovelovih pesmi, kjer se bodo lahko naslajali ob njihovi embrionalni fazi in preizkušali tudi sposobnost razvozlanja težko berljive pisave.

Urednik te knjige je ob primerjanju Kosovelovega *Zbranega dela* in pesnikove rokopisne zapuščine v NUK-u odkril precej pesmi, ki v tej izdaji niso bile objavljene. Pri tem je tehtal različne vidike rokopisov ter pogosto tvegano določeval, kje se začne sorazmerno zaokrožena pesem in konča njen fragment ali osnutek. V takšnih dvomljivih primerih se noben urednik ne more izogniti subjektivnemu odločanju. V opombah k nekaterim pesmim je objavil več besedilnih drobcev, osnutkov in fragmentov, ki so pripisani ob njih ali pod njimi. V knjigo je sprejel tudi več pesmi, ki so sicer bile objavljene, vendar ne v *Zbranem delu*. Podatki o dosedanjem natisu teh pesmi so navedeni v opombah.

Kako je urednik pripravil Kosovelove doslej neobjavljene rokopise pesmi za objavo v knjigi *Iz zapuščine*? Srečko Kosovel je za naslovi pesmi postavljajal piko, vendar sodobni slovenski pravopis takšno stavo prepo-veduje, saj naj bi bila odvečna. Ker je to pravopisno načelo upravičeno upošteval že urednik Kosovelovega *Zbranega dela*, je enako ravnal tudi urednik te knjige. Pesnik je pesmi navadno naslavljal, pogosto po prvem verzu ali nekaterih besednih zvezah oziroma besedah iz njega, vendar ne vedno, zato je tudi urednik te knjige naslovil nenaslovljene pesmi po tem načelu, na kar opozarja v opombah k njim. V vseh pesmih je opustil pravopisno zastarelo črko »l« v besedi »solnce« in njenih izpeljankah, kar je bilo uveljavljeno že v *Zbranem delu*. K nekaterim pesmim je napisal opombe, v katerih navaja pesemske posebnosti, nejasna ali dvoumna mesta, pred- vsem pa pripise in fragmente ob njih. Nekaterim pesmim je dodal nujne stvarne opombe, potrebne za razumevanje kraških posebnosti ter neka- terih odmaknjenih ali manj znanih zgodovinskih dogodkov. Tudi tri pike v oglatem oklepaju so urednikove in pomenijo, da Kosovelove rokopisne besede ni bilo mogoče prebrati. V opombah opozarja še na težko berljive besede in možnost drugačnega branja. Poševnica v Kosovelovih pripisih, navedenih v opombah k pesmim, pomeni konec verza, če gre za pesniški pripis, ali konec vrstice, če gre za prozni pripis. V Kosovelove pripise in osnutke, ki so objavljeni v opombah k posameznim pesmim, urednik ni vstavljajal manjkajočih ločil; ponatisnil je samo tista, ki jih je zapisal Kosovel.

IV

Vsak urednik Kosovelovih pesmi se znajde pred vprašanjem, kako naj jih pri objavi razvrsti, saj ni pesnik uredil nobene pesniške zbirke, po kateri bi se bilo mogoče zgledovati. Ker so datirane le redke pesmi, kronološka razvrstitev ni mogoča. Zato je sprejemljivo motivno in deloma stilno načelo, ki ga je koristno uveljavil že urednik *Zbranega dela*. Ta je Kosovelove pesmi razvrstil »v štiri motivno in oblikovno zaključene sku- pine ali dele, in sicer tako, da drug drugega medsebojno dopolnjujejo. V prvo skupino so bile sprejete izrazito impresionistične in čustvene tvorbe hkrati s kraškim ciklom, v drugo soneti, ki so zvečine reflektivne narave,

v tretjo socialno-borbene in idejne, a v četrto pretežno osebno-izpovedne.« (Zbrano delo I, Ljubljana 1964, str. 428) Ocvirkova izdaja Kosovelove pesmi tudi vrednoti, saj so v njej, kot je bilo že povedano, najprej objavljene estetsko dovršene pesmi za odrasle bralce tako, da se deloma skladajo tudi z zaporedjem impresionizem, ekspresionizem in konstruktivizem, ki pomeni stopnje Kosovelovega pesniškega razvoja. Nekatere redke datirane pesmi pričajo, da Kosovel ni vedno ustvarjal v naštetem zaporedju literarnih smeri, temveč marsikdaj tudi »sinhrono«: ko je proti koncu življenja pesnil konstruktivistično, še ni opustil pesnjenja v slogu prejšnjih literarnih smeri. Njihovo idealno »kronološko« zaporedje je torej predvsem uredniško pomagalo, ki omogoča, da postanejo posamezne stopnje Kosovelovega pesniškega razvoja bolj jasne, dejansko pa so se prepletale. Ocvirk je Kosovelove manj dodelane pesmi, med katere je uvrstil tudi otroške, razvrstil v *Dodatke*, najmanj posrečene in fragmentarne pa v *Opombe* k boljšim pesmim. V nasprotju z Ocvirkovo naša izdaja Kosovelovih pesmi ne vrednoti z razvrščanjem, zato jih ne polarizira na estetsko posrečene pesmi in manj uspešna besedila v *Dodatku*.

Urednik knjige *Iz zapuščine* je Kosovelove pesmi razvrstil po sprejemniku (najprej so pesmi za otroke, sledijo pesmi za odrasle) in večinoma po motiviki, ki se deloma ujema s tipičnimi motivi sočasnih literarnih smeri. Razvrščanje ni bilo preprosto, ker se motivi v pesmih pogosto prepletajo; odločilen je bil dominantni motiv. Tako so se izoblikovale naslednje skupine: pesmi za otroke (I), pesmi v oblikah, ki kažejo na vpliv slovenske pesniške tradicije (II), kraške in druge krajinarske pesmi, napisane večinoma v impresionističnem slogu (III), ljubzenske pesmi (IV), pesmi o pesnikih in kulturnih zadevah (V), pesmi o slovenstvu (VI), družbenokritične pesmi (VII), pesmi o kaosu, kozmosu in iskanju etično prenovljenega človeka, ki kažejo na vpliv ekspresionizma (VIII), religiozne pesmi (IX) in pesmi o smrti (X). Razvrstitev torej ni vrednotenjska, zato naj bralec sam presodi, kako se je Kosovelu posamezna pesem posrečila.

Za pomoč pri pripravi te knjige se urednik zahvaljuje osebju Rokopisne zbirke NUK-a, ki jo je v začetku raziskave vodil g. dr. Mihael Glavan, potem pa g. mag. Marijan Rupert. Raziskave pa ne bi bilo mogoče opraviti, če ne bi pri razvozlanju Kosovelovih rokopisov pomagala gospa Jasna Hrovat. Kot odlična poznavalka Kosovelove pisave je razbrala

veliko nerazločnih besed in omogočila, da so prepisi nekaterih pesmi besedno popolni oziroma nekatere njihove besede vsaj domnevno prebrane. Zato se ji urednik iskreno zahvaljuje za požrtvovalnost. Za pregled ločil v tekstnokritičnih prepisih Kosovelovih pesmi pa se zahvaljuje gospe Rafki Kirn in g. Severinu Troštu. Posebna zahvala g. dr. Matiju Ogrinu, ki je ves čas zavzeto spremljal nastajanje te knjige.

Izbrana literatura

SREČKO KOSOVEL: *Pesmi*. Uredil Alfonz Gspan. Ljubljana 1927.

SREČKO KOSOVEL: *Izbrane pesmi*. Uredil in uvod napisal Anton Ocvirk. Ljubljana 1931.

SREČKO KOSOVEL: *Zbrano delo I–III*. Ljubljana 1946–1977. Uredil in opombe napisal Anton Ocvirk. Druga, predelana izdaja I. knjige: Ljubljana 1964.

SREČKO KOSOVEL: *Integrali*. Izbral, uredil in uvodno študijo napisal Anton Ocvirk. Ljubljana – Trst 1967.

ALFONZ GSPAN: *Neznani Srečko Kosovel*. Neobjavljeno gradivo iz pesnikove zapuščine ter kritične pripombe h Kosovelovemu Zbranemu delu in Integralom. Prostor in čas 5, 1973, št. 8–12; posebni odtis: Ljubljana 1974.

SREČKO KOSOVEL: *Pesmi in konstrukcije*. Izbral, uredil in opombe napisal Alfonz Gspan. Spremno besedo napisal Lino Legiša. Kondor 171. Ljubljana 1977.

SREČKO KOSOVEL: *Ikarjev sen*. Dokumenti, rokopisi, pričevanja. Pesmi je iz rokopisne zapuščine izbral Ludwig Hartinger. Dokumente in pričevanja zbrala Aleš Berger in Ludwig Hartinger. Zasnoval in uredil Aleš Berger. Ljubljana 2004.

OPOMBE

Večina Kosovelovih rokopisov je težko berljiva ter besedilno in pravopisno nedodelana, zato povzroča vsakomur, ki hoče pripraviti njihov tekstno-kritični natis, velike težave, ki jih mora odpravljati na več ravneh. Zato urednik te izdaje v *Opombah* pojasnjuje, kako se je pri rokopisno zahtevnejših Kosovelovih pesmih odločil o njihovih naslovih, verzih, kiticah, različnih variantah in pomenskih vprašanjih. Opozarja tudi na pesnikove podpise pod besedili in omenja, kaj je avtor pripisal okrog njih. Navaja zanimive drobce, prav tako nujna stvarna pojasnila o zemljepisnih, zgodovinskih, kulturnih in biografskih zadevah, ki se jih pesmi dotikajo. V nekaterih primerih omenja motivne povezave z doslej objavljenimi pesmimi. Pojasnjuje pomene manj znanih starinskih, narečnih in tujih besed. Vsi ti podatki naj bi bralca opozorili na dileme (sleherne) tekstnokritične izdaje, predvsem pa naj bi mu olajšali razumevanje Kosovelovih pesmi.

Ker je v Kosovelovem opusu več pesmi z enakim naslovom, je zaradi njihovega razločevanja naveden – tako kot v *Zbranem delu* – ob nekaterih naslovih v oklepaju prvi verz ali njegov začetek.

Str. 7: *Otroci na soncu:* Pod pesmijo je več različnih zapisov, ki so morda zasnutki nadaljevanja pesmi.

Str. 8: *Metulji:* Kosovel je očitno nihal med dvema naslovoma pesmi, saj je pod podčrtano besedo Metulji napisal še starinsko besedo Jadreničarji s pomenom jadranci, jo podčrtal in postavil za njo dvopičje. Urednik se je odločil za naslov Metulji.

Str.9: *Črnokrilci:* Pod pesmijo je z modrim svinčnikom pripis *Novi rod*. Če je Kosovelov, morda napoveduje namen, da bo pesem objavil v istoimenskem glasilu za otroke, ki je izhajalo v prvi polovici dvajsetih let 20. stoletja v Trstu.

Str. 11: *Dete gleda utrinek:* Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 12: *Lučka na oknu:* Pesnik se je pod pesem podpisal.

Str. 13: *Začuti, otrok:* Kosovel je v osmem verzu druge kitice napisal besedo *sklanjenje*, v kateri je urednik te objave nadomestil *e z a*-jem, da je beseda dobila knjižno obliko.

Str. 18: *Mlinar iz Raše:* Kosovel je dele nekaterih verzov prečrtal in nadnje zapisal nove variante, ki jih ta objava upošteva. Pesnik se je pod pesem podpisal. – *Raša:* Potok med Krasom in Vipavsko dolino, kjer so stali mlini; Kraševci so tja vozili mlet žito.

Str. 19: *Stražnik:* Pod naslov je Kosovel zapisal v oklepaju: (*motiv*). Ker manjka pri besedi *motiv* njena pridevniška ali samostalniška opredelitev, beseda ne pojasnjuje naslova, zato jo je urednik v prepisu izpustil. – *Ma:* Primorski členek, ki pomeni: seveda, ampak, da, ja.

Str. 21: *Za kitaro:* Na desni strani rokopisa je podčrtan pokončni pripis *Brez izhoda*.

Str. 22: *Romanca* (On, on je bil velik boem): Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 23: *Gazela:* V tretjem verzu je Kosovel zapisal *gospodar* čez prvotno, neberljivo besedo. – *Postava* (starinsko): zakon. – *Kanalja:* ničvreden človek, malo-pridnež. Urednik te objave je zapis *Ljenina* nadomestil s knjižno obliko »Lenina«. – Za Kosovelov odnos do voditelja boljševikov in oktobrske revolucije primerjaj njegovo pesem *Ob smrti Ljenina* (Zbrano delo I, Ljubljana 1964, str. 459) in antologijo slovenske slavnice državniške poezije: *Slovenska muza pred prestolom*. Izbral in uredil Marjan Dolgan. Ljubljana 1989, str. 197–198, 268–269.

Str. 27: *Tam od morja:* Pod pesmijo je zapisano še *In o*, ker jo je Kosovel najbrž nameraval nadaljevati, vendar je pesem kljub temu relativno zaokroženo besedilo.

Str. 29: *Koliko ur!:* Pesnik se je pod zgledni rokopis pesmi podpisal.

Str. 30: *Ladja odhaja:* Pesem je objavljena v: *Ikarjev sen*, str. 108, 110, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel je v njenem naslovu zapisal pravopisno zastarelo obliko *ladija*. – *Grud:* starinsko prsi. – Pesnik je pod pesem, ki jo je napisal s črnilom, potegnil črto in podnjo prav tako s črnilom napisal nov naslov, ki ga je mogoče domnevno prebrati *Svetost* ali *Svetnost*, in ga podčrtal. Na njegovo levo stran in podenj pa je s svinčnikom (najbrž pozneje) pripisal: *Amor inertus* (besedi je podčrtal; njun

pomen: nedejavna, nerodna ljubezen) / *Odhod z ladijo. / Včeraj sem stal ob morju / Ogiblji se bohotnih fraz / da med njimi ne utone tvoj obraz.* Pod vodoravno črtico pa: *Večer nad hišo. Kakor vulkan / Kjer zlato gori in od zlata se / srebro kadi. Večer zahaja po- / taplja se. Solnce žari, žari.* Pod novo vodoravno črtico pa: *Jaz sovražim vsa leta, ki šla / so mimo mene čez svet. / ko sem sklonjen nad zemljo stal / trikrat petsto let.*

Str. 32: *Odprta vrata:* Kosovel je v rokopisih pesemske naslove podčrtal. V njegovem *Zbranem delu* so natisnjeni v verzalkah. To tradicijo nadaljuje tudi naša objava. Omenjena pesem v rokopisu nima podčrtanega naslova. Urednik objave sklepa, da ga je Kosovel v ustvarjalni naglici pozabil zaznamovati. V prid domneve, da besedna zveza *Odprta vrata*, ki stoji na začetku pesmi, ni prvi verz, govori dejstvo, da je Kosovel to besedno zvezo navedel že v naslednjem stavku. Zato prva omemba besedne zveze ne more biti prvi verz, temveč naslov pesmi.

Str. 33: *Tiho žarenje: Poganjoče* je Kosovelova beseda za »poganjajoče«; okrajšavo je najbrž naredil, da bi tretji in četrti verz imela enako število zlogov. Pod pesmijo je pesnikov podpis z datumom, ki razkriva čas njenega nastanka: *Srečko Kosovel / 12. XII. 1923.*

Str. 34: *Moja pot:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza.

Str. 35: *Kakor pokrajina:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Na začetku tretjega verza prve kitice je mogoče besedo *tih*a prebrati samo domnevno. Beseda *paš* na koncu drugega verza druge kitice najbrž pomeni pašnike, Kosovel jo je najbrž okrajšal zaradi rime z besedo *nasmehljaš* na koncu četrtega verza iste kitice.

Str. 36: *Spomnil se je:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V zadnjem verzu je Kosovel prečrtal besedi *Luč je* in pod njiju napisal *mehka*, vendar popravljena različica ni pomensko usklajena s sobesedilom, zato je urednik ohranil prvotno verzijo besedila.

Str. 38: *V gostilni:* V petem verzu je Kosovel prečrtal za besedo *lasje* glagol *vije se* in tako verz spremenil v elipso. Ob pesmi je tudi zapis s svinčnikom: *Možaki, veljaki*, v spodnjem desnem kotu pa poševno: *Noč leži nad strehami.*

Str. 39: *V kraški kuhinji:* V zadnjem verzu druge kitice je beseda *duša* težko berljiva, ker je zapisana čez prvotno besedo. Urednik je v tretjem verzu zadnje kitice dodal pred besedo *domotožja* manjkajoči *od*.

Str. 40: *Mokri so klanci*: Ker je pesem brez naslova, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V predzadnjem verzu druge kitice je beseda *plavajo* domnevna, ker je nerazločno zapisana nad prav tako nerazločno prvotno besedo.

Str. 41: *Pa ob klancih*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V prvem verzu tretje kitice je besedo *kopastih* mogoče prebrati samo domnevno. Pesem se je prvotna začela z verzoma: *Sladke / Rdeče maline so že [...]*, vendar ju je Kosovel prečrtal. Pod pesmijo je Kosovelova risba, ki domnevno spominja zaradi pravokotne oblike na skico vrta z živo mejo.

Str. 43: *Polna tihote*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Kosovel je namesto besede *izplakana* najprej zapisal *duša po joku*, vendar je te besede prečrtal.

Str. 44: *Ob lučki*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzu.

Str. 45: *Kraški kruh*: Urednik te objave je posvetilo pesmi natisnil poševno.

Str. 46: *Nocoj sem z vami*: V zadnji kitici je beseda *majka* težko berljiva, vendar je glede na sobesedilo edino smiselna. Pod pesmijo sta v desnem kotu strani še dve nejasni besedi; morda Kosovelov podpis.

Str. 47: *Mati, s teboj!*: Pesem je lepopisno napisana pod pesmijo *Tolmin* (Zbrano delo I, Ljubljana 1964, str. 47). Nekdo je s svinčnikom spremenil piko, ki jo je Kosovel napisal na koncu zadnjega verza s črnilom, v vprašaj, ker je po besedi *kaj* napačno sklepal, da je verz vprašalni stavek. V resnici pa zadnji verz omalovažuje neprijetno čustveno stanje.

Str. 48: *Mesec nad mestom*: Natis v: *Ikarjev sen*, str. 104, 105; vendar ne kot tekstnokritični prepis. Kosovel je v drugi kitici prečrtal prvotni drugi verz *vse v zarji predjutranji*. Pod pesem se je podpisal.

Str. 49: *Vita dolorosa*: Latinski pesemski naslov pomeni žalostno življenje. Za drugim verzom je Kosovel najprej napisal verz *Vse duše zaklenjene*, vendar ga je prečrtal.

Str. 50: *Tiho je vstajalo*: Ker je pesem brez naslova, jo je urednik naslovil po prvih treh besedah prvega verza. Pod pesmijo je Kosovelov podpis. Pesnik je

zadnji verz sklenil s pravopisno neobičajnim zaporedjem končnih ločil: klicaj, pika, klicaj, pika; urednik se je odločil za klicaj in tri pike.

Str. 51: *Tih večer* (Poslušam): Ta pesem v Kosovelovem *Zbranem delu* ni objavljena, čeprav sta objavljeni drugi dve, ki z njo sestavljata navidezni cikel. Druga pesem iz njega je natisnjena kot samostojna (ZD I, 1964, str. 81), v opombah k njej (str. 446) pa, kot manj dovršena, prva pesem; tretja, *Tih večer*, pa ni objavljena. Urednik *Zbranega dela* Anton Ocvirk omenja, da »gre pravzaprav za cikel treh pesmi«, toda ker je že Kosovel objavil drugo pesem samostojno v reviji *Trije labodje* (1922, str. 40) in naslov revije pripisal v oklepaju nadnjo, je s tem potrdil, da pesmi ne sestavljajo cikla. Zato je v tej knjigi objavljena še tretja pesem samostojno, vendar z naslovom, ki je v rokopisu v oklepaju. Za primerjavo ponatiskujem prvi dve pesmi navideznega cikla:

VEČERNE MISLI

I

Zagrne večer ves utrujeni dan ...
Grem ven ... Skrivnostno molči vse;
pričakujem svata, ki priseli se
v srce z mehкими oblačili sanj...

Molči večer in jaz molčim;
prečuden je molk, kakor v kapeli,
bleščeči se v luči temnobeli,
in v dalje neslišno, v večer se gubim ...

II

Večer me nosi na svojih perotih
po srečnih, a čudnih potih
do nje ... Troje oken strmi v večer:
eno okno je sobice njene odprto,
skozi katero prisanja zefir
in ji sanje nosi;
drugo okno, odprto nebo nad njo,
ko sedi v vrtu in govori
(Rad bi bil roža na vrtu
in jo poslušal, ko govori.) –

a tretje okno moja duša odprta,
ki zre v večer, posejan z zvezdami ...
mimo nje grem z odprtimi rokami
in jo prosim: Besedo! Besedo!

III

Tih večer

Str. 52: *Življenje je veselo*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzu. Pod pesmijo je narobe obrnjen zapis, ki ga je Kosovel prečrtal: *Odgovor / Pisano je bilo: dragi /vrni se, o ne ostani. / Pismo je dobilo*. Pod presledkom pa: *Kravica kozka in Pepka*. *Kozka* je najbrž Kosovelova beseda za knjižno »kozica«.

Str. 53: *V kavarni* (Če bi ti hotel): V tretjem verzu druge kitice je besedo *temnem* mogoče prebrati samo domnevno. Prednjo je mogoče razbrati besedo *je*, vendar je Kosovel potem očitno spremenil stavčni vzorec, pomožnega glagola pa ni prečrtal.

Str. 54: *Govornik*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 138, 139, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel je v zadnji kitici pred pridevnikom *slična* napisal vejico, ki je odvečna. Pesem je najprej končal z odvisnim stavkom *da mu je tesnó*, potem pa ga je prečrtal in podenj napisal besedno zvezo *brezvoljo hladnó*. Zaradi te spremembe je Kosovelova vejica za besedo *človeka* odveč. Pesnik se je pod pesem podpisal.

Str. 55: *V medli luči*: Besedilo je druga pesem neznanega cikla, saj stoji namesto naslova rimska številka II. Urednik je pesem naslovil po prvi polovici prvega verza. V Kosovelov rokopis je nekdo s svinčnikom vpisal manjkajoča ločila. Urednik je upošteval samo najbolj nujna in dodal naglas na predzadnjo besedo pesmi. Kosovel se je pod pesem podpisal.

Str. 56: *To je tako*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 109, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel je besedilo napisal pod pesem *Troje čas* (ZD II, str. 129). Dvopičje, ki ga je pesnik postavil za naslov, je urednik zaradi pravopisnega pravila opustil. Kosovel je v prvem verzu napisal starinsko *trenotek* namesto *trenutek* najbrž zaradi poudarjene zvočne funkcije samoglasnika *o*.

Str. 57: *Gaji*: Pesnik je pesem zapisal v spominsko knjigo Nadi Obereigner, poročeni Jax (1906–1975), jo podpisal in ji dodal datum 24. november 1921.

Lastnica knjige je prepis pesmi poslala Alfonzu Gspanu 26. februarja 1974 z Dunaja, kamor se je preselila in omožila že v dvajsetih letih minulega stoletja. Prepis je shranjen v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani kot del zapuščine Alfonza Gspana (škatla XV). Pesem je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza. V lastnico knjige je bil Kosovel zaljubljen, o čemer pričajo sledovi v njegovi poeziji in korespondenci. Primerjaj: Kosovelovi pesmi *Sonce, Nada, že je ugasnilo*, v: Zbrano delo I, Ljubljana 1964, str. 132, 455; in *Moja velika Nada*, v: Zbrano delo II, Ljubljana 1974, str. 118; Kosovelova pisma njej v: Zbrano delo III, Ljubljana, Ljubljana 1977, str. 325–341, III/1, str. 1109–1117.

Str. 58: *Jesen* (Žolto listje): Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 44, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Str. 59: *Stopinje*: Pesem je zapisana pod pesmijo *Ostal je lep spomin* in od nje ločena s črtico. Njena motivika priča, da gre za samostojno pesem. Ker ni naslovljena, jo je urednik te objave naslovil s prvo besedo prvega verza.

Str. 62: *Kogar učaral si*: Pesem je četrta iz neznanega cikla, kar dokazuje rimska številka nad njo. Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V zgornjem desnem kotu strani je pripis z modrim svinčnikom *Snov*, ki najbrž ni Kosovelov.

Str. 63: *Bled*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 121, 122, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel jo je napisal na spodnjo polovico lista. Na njeno desno stran je pripisal: *Čaše zvenijo / kakor poljubi*, v zgornji levi kot pa: *So tolminski / hribi vmes žalostni*, kar je mogoče razumeti kot namig na italijansko nasilje nad Primorci po I. svetovni vojni. Poleg pripisa je z rdečim svinčnikom dodal besede, ki se nanašajo na Bled: *Po dežju / ob jezeru*. Ker je zadnji besedi podčrtal, je mogoče sklepati, da je najprej nameraval pesem nasloviti z njima.

Str. 64: *Drevo* (Drevo, sklonjeno): Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza.

Str. 65: *Prijatelji* (Skupaj smo bili): Prvotni naslov pesmi je bil *Skupaj smo bili*, vendar ga je Kosovel prečrtal in nadenj napisal s svinčnikom *Prijatelji*. Pod pesmijo je Kosovelov podpis, pod njim pa zapis *V sencih iskal sem tvoj obraz / v sencih ljudi*. Zadnji besedi sta podčrtani.

Str. 66: *Ponoči*: Čeprav uredniku ni uspelo prebrati nejasne besede, ki je v prepisu zaznamovana [...] in domnevno pojasnjuje besedo *zarja*, okrnjeno pesem vseeno objavlja zaradi njene zanimive motivike. Pod pesmijo je pripis

Rdeče jezero, ki je morda mišljen kot njen naslov. Ker to ni zanesljivo, je urednik pesem, ki ni naslovljena, naslovil po prvi besedi prvega verza.

Str. 67: *Za goro*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Beseda *vsak* v tretjem verzju je težko berljiva, ker je zapisana čez prvotno, neberljivo besedo. Besedo *odprto* na začetku devetega verza je Kosovel napisal z veliko začetnico, vendar je prejšnji verz ne zahteva. Kosovel je pod pesem zapisal še nenaslovljeno besedilo s prvo vrstico *Nad Rožnikom se zgrne večer; stopim*. Po njegovem prepisu se je pokazalo, da je pesem v prozi. Ker bi bilo škoda, da bi ostala neobjavljena, jo je urednik zaradi motivnih razlogov uvrstil v opombo k religiozni pesmi *Mož v tuji obleki*.

Str. 68: *Potopi se*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza.

Str. 76: *Trubadur*: Na desni strani pesmi je zapis s svinčnikom *Sit človek je kakor žival*.

Str. 79: *Postavila si predme zastor sanj*: Tipkopis pesmi je po izvirniku oskrbel v šolskem letu 1920/21 Mirko Sax, ki je bil Kosovelov in Gspanov sošolec. Gspan je pesem naslovil, jo objavil v knjigi *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 69, in komentiral: »Ta lirična izpoved je izraz prvega srečanja s Hedi na starem ljubljanskem pokopališču. Izrazno je naslonjena na Tagoreja.« (N. d., str. 73) – Hedi: Hedi (Jadviga) Verstovšek je bila hči nadzornika južne železnice v Ljubljani. Vanjo se je šestnajstletni Kosovel zaljubil nekega dopoldneva jeseni 1920, ko jo je kot trinajstletnico videl na pokopališču pri sv. Krištofu. Ona se zanj ni zmenila. (Prim. n. d., str. 7) – V Kosovelovem *Zbranem delu* pesem ni objavljena.

Str. 80: *Tiha družba*: Kosovel je v drugi kitici tretje pesmi cikla pod prvi verz zapisal besede *se okoli tiste mize*, vendar jih je prečrtal. Urednik je v četrti pesmi cikla na koncu tretjega verza tretje kitice, kjer v rokopisu manjka ločilo, vstavil v prepis pesmi namesto vejice dvopičje. To ločilo naj bralca poleg vstavljenega naglasnega znamenja opozori, da beseda *da* v začetku naslednjega verza ni podredni veznik, temveč glagol *dati* v tretji osebi ednine s pomenom: življenje daje skrivnostne murke. *Da* je mogoče imeti tudi za podredni veznik, vendar je potem verz eliptičen, saj mu manjka glagol. Ker bi bilo treba po tej razlagi vstaviti glagol, urednik pa ni hotel besedno posegati v verz, raje *da* pojmuje kot glagol, čeprav ni morfološko usklajen z drugimi besedami verza. – *Murka*: gorska rastlina z dišečimi cvetovi, ki ima v pesmi simbolni pomen.

Str. 84: *Zlato pivo*: Urednik je dodal besedi *zlato* v tretjem verzju druge kitice naglas.

Str. 85: *Moji večeri:* Kosovel je na kocu tretjega verza prve kitice napisal besedo *brezdanjost*, ki jo je urednik popravil v *brezdanjost* s pomenom globina, neskončnost, neizmernost.

Str. 87: *V sanjah si:* Kosovel je pesem napisal na dva lista s tintnim svinčnikom. Pod tretjo kitico je v nasprotni smeri kot kitice napisal v stolpcu s črnilom oblačilni seznam: *Robci: 10 / Nogavice: 7 / Maja: 1 / Sp hlače: 5 p [poletne ?] / Srajci: 2* in s tintnim svinčnikom: *5 ovratnikov*. Najbrž je Kosovel na listek napisal najprej seznam, potem pa je listek obrnil in nanj napisal še prve tri kitice pesmi. Med predzadnjo in zadnjo kitico so neberljive vrstice, ki morda niso del pesmi, saj so hlastno napisane. Predzadnjo besedo pesmi je mogoče domnevno prebrati *velike*.

Str. 89: *Temna svila polnoči:* Kosovel je prvo kitico prečrtal, vendar je ni mogoče izpustiti, ker postane pesemsko dogajanje manj jasno. Obstaja tudi druga varianta pesmi, ki je zapisana pod prvo. Kosovel je zadnjo kitico druge variante napisal navpično na list, kjer se začenja prva varianta pesmi, njene verze pa oštevilčil. Ker ta kitica napoveduje nadaljevanje pesmi, tega pa ni, je prva varianta pesmi bolj dodelana. Druga varianta pesmi:

Temna svila polnoči
polja je pokrila,
v mesečino in v tišino
duše se je izgubila.

V rahel zvezdni pajčolan
se mi je odela,
preko polj in preko sanj
k njej je odhitela.

On strmel je v zvezdno noč,
ona je strmela,
hrepenel ljubezni mroč,
ona je ihtela.

Ona od ljubezni mrla,
on od hrepenenja ugašal.
Sladki, očarljivi maj,
pa bi mrtve jaz vprašal.

Prvotni zadnji verz zadnje kitice (*je ljubav prinašal*), ki smiselno zaokroža pesem, je Kosovel prečrtal in pod njim napisal novega (*pa bi mrtve jaz prašal*), ki napoveduje nadaljevanje pesmi, vendar ga Kosovel ni napisal.

Str. 90: *Tristis amor*: Latinski naslov pesmi pomeni žalostna ljubezen. Prvotni naslov se je glasil po prvi polovici prvega verza *Krivicu trpela si*, vendar ga je Kosovel prečrtal in nadenj napisal sedanjega. Najbrž tudi s tem ni bil zadovoljen, saj je obenj pripisal s svinčnikom: *Žalostni Mariji*. V zadnjem verzu prve kitice je četrta beseda *iz* v pomenu *zaradi*. Obnjo je najbrž eden izmed urednikov izdaj Kosovelovih pesmi pripisal s svinčnikom vprašaj, ker se mu je predlog v besedni zvezi zdel nenavaden. Kosovel se je pod pesem podpisal. Pod podpis je s črnilom pripisal: *Večerna pokrajina kakor učarana / v tistem soncu večernem gori*. Nad pripisom in pod njim je s svinčnikom, najbrž pozneje, zapisal tudi: *Ti si zlata zvezda / življenja, Zlati ogenj, Noč ob jezeru, Eros, Med drevjem opoj [?] mesečine / valovi [?] jezerne gladine*.

Str. 91: *Anfisin rojstni dan*: V zadnji kitici so verzni konci, razen tretjega, težko berljivi, zato je natisnjena različica domnevna. Anton Ocvirk omenja *Anfisin rojstni dan* v Zbranem delu I² (str. 449) kot »nedodelano« pesem, vendar je ni objavil, tako kot je pesmi *Poznam tvojo bol, Pesem, Anfisa I–II* (ZD I², str. 108, 109, 164–165, v katerih pesnik omenja to žensko ime, ki ga je prevzel iz istoimenske drame Leonida Andrejeva. V Ljubljani so jo igrali leta 1920.

Str. 92: *Bianca*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 51, vendar ne kot tekstnokritični prepis. – *Liki* (starinsko): kakor. – Kosovel je v prvem verzu druge kitice namesto *je* najprej napisal *ji*, na koncu istega verza pa *je*, vendar se je zaradi asonance z besedo *oči* na koncu tretjega verza iste kitice odločil za sedanjo različico. Pod pesem se je podpisal samo z imenom, navadno se je podpisoval tudi s priimkom.

Str. 93: *Žena*: Ker je bil prvi verz druge kitice prvotno enak drugemu iz prve kitice, ga je Kosovel prečrtal in napisal *Ko padalo je listje*. Pesem je zapisal na dva lista in se podnjopodpisal.

Str. 95: *Impresija: I*: Kosovel je več svojih pesmi naslovil *Impresija*, zato je morda temu naslovu iz razločevalnih razlogov dodal dvopičje in številko. V zgornjem desnem kotu lista je pripis *Picassov*, ki kaže Kosovelovo zanimanje za takratne odmevne tokove v slikarstvu.

Str. 96: *Tihi, črni lasje*: Pesem je Kosovel zapisal pod pesem *Kakor pokrajina*. Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah

prvega verza. Pesnik v predzadnjem in zadnjem verzu zadnje kitice ni postavil vejic, čeprav sta mogoči. Obe vplivata na verzna pomena. Urednik je vstavil vejico samo v predzadnji verz.

Str. 97: *Želja*: Kosovel je pesem napisal v levem stolpcu, pod pesmima *Pomladni teloh* (objavljena v Zbranem delu I, 1964, str. 423) in *Junij* (ZD III, 1977, str. 875), ter jo nadaljeval na vrhu desnega stolpca. Pod njo je napisal še pesem *Večerne misli*. Glej opombo k pesmi *Tih večer* v tej knjigi.

Str. 99: *Pisal bi*: Pod pesmijo je še nekaj osnutkov.

Str. 100: *Jesen* (Kadar zapoje): V predzadnjem verzu je v besedni zvezi *nimam ne Nade* skrita besedna igra: *nimam upanja niti Nade*. V Nado Obereigner (1906–1975) je bil Kosovel zaljubljen. Prim.: Alfonz Gspan, *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 11; S. Kosovel: *Zbrano delo III/1*, Ljubljana 1977, str. 1109–1113, ter v tej knjigi pesem *Gaji* in opombo k njej.

Str. 102: *Objet*: Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 103: *Tiha jutra*: Pod pesmijo zapis: *Tragedija na strehi; / Vrabec in podgana*.

Str. 104: *Pod večer*: Petr Bezruč, pravo ime Vladimir Vašek (1867–1958), češki pesnik družbenokritične lirike. Slovenski prevod njegove pesniške zbirke *Šlezijske pesmi* (1919) je vplival na Kosovela in nekatere druge slovenske pesnike po I. svetovni vojni.

Str. 105: *Tihe besede*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza.

Str. 106: *Zdaj se poslavljam*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V devetem verzu je beseda *ukralo* domnevna, saj je mogoča tudi beseda *ubralo*.

Str. 107: *Rekli so mi*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzu.

Str. 108: *Rada bi*: Pesem je druga iz neznanega cikla, ker stoji nad njo namesto naslova rimska številka II. Ker druge pesmi cikla niso znane, je urednik pesem naslovil po začetku prvega verza. Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 109: *Prazna je*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. V četrtem verzu je mogoče pod besedo *kako* razbrati besedo *kam*, ki kaže pesnikovo spremembo prvotnega stavčnega vzorca.

Str. 110: *Lepa Vida*: V rokopisu je Kosovel več prvotnih verzov prečrtal. Pesnik se je pod pesem podpisal.

Str. 111: *Ona in jaz*: Pesem je okrnjeni dialog, iz katerega je razvidno, da besedilo ni dokončano. To potrjuje tudi kratica *Itd* [In tako dalje] pod drugo kitico.

Str. 112: *Tišina*: – *Vélika maša*: nedeljska maša, navadno ob desetih dopoldne.

Str. 113: *Velika noč*: Kosovel je prvo kitico napisal s črnilom, naslov pesmi in druge kitice pa s tintnim svinčnikom. Kosovel je v zadnji kitici prečrtal verza *kar bilo v dnu srca je skrito, / v besedi tihi se izda*. Nekatere besede so težko berljive. V isti kitici je v četrtem verzu *že* mogoče brati tudi kot *še*, vendar se je uredniku zdi bolj smiselna prva možnost. Urednik je v prvem verzu zadnje kitice *Nebo je cesta kot umita* spremenil besedni red.

Str. 114: *Trava*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza.

Str. 116: *Tiho sije sonce*: V predzadnjem verzu druge kitice je ob besedi *razrile* pripis s svinčnikom *razsule*. Ker najbrž ni Kosovelov in ker ni pomensko smiselno, je urednik ohranil besedo *razrile*, ki je, tako kot cela pesem, napisana s črnilom. Kosovel se je pod pesem podpisal.

Str. 117: *Zlate oblake gledam*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzu.

Str. 119: *Oleandri*: Kosovel je pesem objavil pod svojim imenom v *Preporodu* (Glasilo Saveza jugoslavenskih srednješkolskih udruženja) 3, 1920/21, št. 2, str. 18. Na objavo je opozoril Alfonz Gspan v knjigi *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 68, vendar je v Kosovelovem *Zbranem delu* ni.

Str. 120: *Jaz pa mislim*: Pesem je okrnjena, saj je nekdo ohranjene štiri verze izrezal iz neznanega daljšega Kosovelovega besedila. Urednik jo je naslovil po prvih treh besedah prvega verza.

Str. 121: *Na laskih*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po začetku prvega verza. Zadnja beseda pesmi je zaradi popravka nejasna, zato domnevno berljiva *gori*; manj verjetna je beseda *rdi*. Pod pesmijo je več črtic in pik, ki jih je mogoče imeti za osnutek risbe jabolka.

Str. 123: *Večer* (Opojno dehtijo): Kosovel je pesem objavil pod psevdonomom Sarudin Sinočka poleg pesmi *Vzljubil sem v Preporodu* (Glasilo Saveza

jugoslavenskih srednješkolskih udruženja) 3, 1920/21, št. 4, str. 59. Obe je ponatisnil Alfonz Gspan v knjigi *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 70, 71. Anton Ocvirk je v Zbranem delu III/1, Ljubljana 1977, str. 886, ponatisnil samo pesem *Vzljubil sem*.

Str. 124: *Ostal je lep spomin: – Jad* (starinsko): žalost, trpljenje, bolečina.

Str. 125: *V treh urah*: Primerjaj opombo k pesmi *Sam z boleščjo!* Ker je pesem brez naslova, jo je urednik objave naslovil s prvimi tremi besedami prvega verza, pri čemer je številko izpisal. Tretjo besedo prvega verza je mogoče samo domnevno prebrati kot *naglih*. Enako velja za besedo *zaprto* v desetem verzu.

Str. 126: *Kons* (Čokoladna lepota): Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 159, 161, vendar ne kot tekstnokritični prepis. – *Mandolat*: trda slaščica iz mandljev, medu, beljakov in sladkorja, obdana z oblati. – *Imaculata* (ital.): brezmadežna; tudi italijansko žensko ime. – Kosovel je pod italijansko besedo potegnil črto, ki jo je mogoče razumeti kot presledek med dvema kiticama ali kot znamenje pesemskega konca, kajti domnevno druga, naslednja kitica je predvsem zaradi motivike šentflorjanstva, predvsem pa stila, bolj tradicionalna kakor prva. Ker pa je ta črta bolj rahla kakor tista pod verzom *v smehu je Tvoja bodočnost*, je pesem najbrž dvokitična.

Str. 127: *Kons: M*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 186, vendar ne kot tekstnokritični prepis. – *Zeta*: znamka jugoslovanskih cigaret. – Kosovel je pesem napisal s črnilom, ob njenem naslovu pa s svinčnikom ime *Jacinta* (morda je to namig na Cankarjevo farso *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, v kateri nastopa ta oseba), ki ga je dvakrat podčrtal. Primerjaj tudi opombo k pesmi *Kons* (Čokoladna lepota).

Str. 131: *Koliko krvi*: Ker besedilo ni naslovljeno, ga je urednik naslovil po prvi dveh besedah prvega verza. Na spodnjem delu strani je prozni osnutek brez začetka in konca.

Str. 132: *Poetsko življenje*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 130, 131, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Str. 133: *Pesniki!*: Pesem je zapisana pod pesmijo *Trava*. V drugem verzu četrte kitice je beseda *jasnim* domnevna, prav tako velja za besedo *jadra* v tretjem verzu četrte kitice.

Str. 134: *Poetski zbor*: Pod zadnjo besedo je črta, ki morda pomeni, da je ta beseda poudarjena, ali pa pomeni, kot v večini Kosovelovih pesmi, konec

besedila. Urednik se je odločil za drugo razlago. – Kosovel z naštevanjem vzdevkov smeši značaje in literarno usmerjenost pesnikov, ki jih danes ni več mogoče identificirati.

Str. 135: *Pesniki, tih preroki*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih treh besedah prvega verza, da se razločuje od pesmi *Pesniki!*. V zapuščini Srečka Kosovela (Ljubljana, Rokopisna zbirka NUK-a; škatla 8, I., 1.4) je tudi tipkopis te pesmi *Pesniki, tih preroki* z naslovom *Pesnikom*. Vendar tipkopis ni Kosovelov, saj je na njem omenjena objava pesmi v *Edinosti* leta 1926 ali 1927; pesnik pa je bil takrat že mrtev. Tipkopis je morda delo Alfonza Gspana ali Kosovelovega brata Stana. Urednik Kosovelovega *Zbranega dela*, Anton Ocvirk, omenja, da pesmi *Pesnikom* (*Edinost*, 17. aprila 1927) zaradi »neizoblikovanosti« in »samovoljno prepesnjene oblike« ni sprejel v *Zbrano delo* (prim. ZD I, Ljubljana 1964, str. 421). Urednik te objave pa pesem objavlja iz dokumentarnih razlogov, vendar ne upošteva njene predelane tipkopisne verzije, ki ni pesnikova, temveč pesnikovo rokopisno verzijo, čeprav ni dodelana. Na začetku tretjega verza tretje kitice je urednik vstavil manjkajoči v.

Str. 136: *Teater*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil z besedo iz sedmega verza. Nekateri verzi so podčrtani ali prečrtani s tintnim ali navadnim svinčnikom. Ker niso vedno nadomeščeni z novimi različicami, urednik sklepa, da večina črt ni Kosovelovih.

Str. 137: *Umetnost*: Zgornji, natrgani rob listka, na katerem je pesem zapisana, dopušča domnevo, da je bila Kosovelova pesem prvotno daljša, vendar je že pesnik ali kdo drug odtrgal del listka z domnevnim začetkom pesmi. Ker ni naslovljena, jo je urednik naslovil po njeni glavni besedi. Ker je ta beseda v zadnjem verzu podčrtana, je natisnjena poševno.

Str. 141: *Prišel je kraljevič*: Kosovel je pesem zapisal z datumom v spominsko knjigo sošolca Martina Benčine, ki je izgubljena. Prepis je delo Alfonza Gspana; objavil ga je v knjigi *Neznani Srečko Kosovel*, Ljubljana 1974, str. 69. V Kosovelovem *Zbranem delu* pesem ni objavljena. – Pesem je naslovil Alfonz Gspan, ki navaja tudi Kosovelov zapis pod pesmijo: *Ne pozabi Primorja in mene! / Tvoj prijatelj / Srečko Kosovel / Ljubljana, 14. decembra 1921.*

Str. 142: *Bolestni obraz*: V petem verzu zadnje kitice sta besedi *majnice* (kraško poimenovanje okrasnega vrtnega grma z latinskim imenom *Syringa vulgaris*, slovenska sinonima: »španski bezeg«, »lipovka«) in *dehtijo* domnevni, ker sta težko berljivi. Enako velja tudi za zadnji verz pesmi. *Ornica* je najbrž poimenovanje za mali jesen (lat. *Fraxinus ornus*), ki raste na kraških gmajnah. Pod

pesmijo je še zapis *Kraška planota* in več besed, od katerih so berljive: *v gorah, ljubezen, pesem in okrinskanci*.

Str. 143: *Moj brat v ječi*: Nad pesmijo so zapisane še tri besede, od katerih sta berljivi samo *Ljubezen labodu*.

Str. 144: *Slovenska pesem umira*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 144, 145, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Nad pesmijo je namesto naslova napisana številka 3, ki je dvakrat uokvirjena tudi v desnem kotu lista, kar pomeni, da je tretja pesem neznanega cikla. Urednik jo je naslovil po prvem verzju prve kitice.

Str. 145: *Zarje sproščenja*: Kosovel je na začetku tretjega verza tretje kitice prečrtal besedo *zarje*. Besedo *dalje* v istem verzju je očitno treba razumeti kot daljave. Zadnji verz zadnje kitice je mogoče prebrati samo domnevno, ker je črnilo zalilo večino črk.

Str. 146: *Govor poslanca Wilfana v Ženevi*: Urednik je naslov, v katerem je druga beseda okrajšana »posl.«, prvotno razvozlal kot Govor poslanika Willjema. Glasi pa se *Govor poslanca Wilfana*, ker gre za pravnika in politika Josipa Wilfana (1878–1955), ki se je kot poslanec v rimskem parlamentu in Trstu zavzemal za pravice Slovencev. Nanj me je opozoril g. Ravel Kodrič, za kar se mu zahvaljujem. Glej članek *VILFAN (WILFAN) Josip v Primorskem SBL*. V zadnjem verzju druge kitice je predzadnja beseda za delno zapisana čez domnevno prvotno besedo *boj*. – V Ženevi: v tem švicarskem mestu je imela sedež mednarodna organizacija Društvo narodov (prednica današnjih Združenih narodov).

Str. 147: *Smrt prihaja*: Kosovel je pesem napisal na dveh listih. Besedo *človeka* na koncu petega verza prve kitice je dvakrat podčrtal, zato je natisnjena poševno. Enako velja za besedi *tam človeku* na koncu tretje kitice. – *Dineji*: *diné* (fr.): glavni obrok, kosilo ali večerja, slavnostno kosilo.

Str. 149: *Ko bomo v grobih spali*: Na desni strani pesmi je navpično pripisano: *kako rode žive / po dežju trave*.

Str. 150: *Sifilitični kapetan*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 163, vendar ne kot tekstnokritični prepis. Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzju.

Kosovel je kapetanov ukaz podčrtal, zato je natisnjen poševno. Urednik je Kosovelovo piko nadomestil z ustrežnejšim klicajem. Pesnik je v petem verzju uporabil zastarelo dajalniško vezavo glagola *zavidati nas* namesto sodobne tožilniške *nam*. Urednik je v besedi *ladije* izpustil *i*. Pesnik je v zadnji kitici pred

da napisal vejico, ki je odveč. Pesem je nastala kot odmev na Kosovelov nabor za italijansko vojsko v Trstu. Dogodek je spodbudil še motivno sorodne pesmi *Harmonika na avtomobilu*, *Rekrut Magajna* in *Rekruti*. Prim. Zbrano delo III, str. 537–538, 919–921. Pod pesmijo *Sifilitični kapetan* je pripis: *Ti si kot pesem / tvoje vsebine se ne da / povedati*. Ob desni strani pa pokončno podčrtano, s svinčnikom: *Boj s podmorniki / zoper slovensko umetnost*.

Str. 151: *Kons št. 4516*: Pesem je natisnjena v: *Ikarjev sen*, str. 165. Nastala je kot odmev na Kosovelov nabor za italijansko vojsko v Trstu, vendar ne kot tekstnokritični prepis. Prim. opombe k pesmi *Sifilitični kapetan* v tej knjigi. – *Felice*: italijansko ime za Feliksa, Srečka. – *Entrata* (it.): vhod. – *Uscita* (it.): izhod. – *Latrina* (it.): stranišče. – *Voi siette barbari* (it.): Vi ste barbari.

Str. 155: *Splavarji*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po pomensko temeljni pesemski besedi, ki pomeni tiste, ki vozijo les po rekah v obliki splavov. V Sloveniji je bilo v preteklosti pogosto na štajerskih rekah. Ker se v pesmi množinski svojilni zaimek *njih* ne ujema z edninskim *splavarjem*, ga je urednik zamenjal z edninskim zaimkom *njegova*. Pod pesmijo je pripis *Pygmalion*.

Str. 156: *Na pladnju*: Ker je Kosovel podčrtal prvi besedi prvega verza, tako kot je podčrtoval naslove pesmi, to pomeni, da ju je imel tudi za naslov.

Str. 157: *Moj prijatelj*: Nad pesmijo je zapisana rimska številka II, zato je besedilo najbrž druga pesem neznanega cikla. Ker je pesem brez naslova, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Za besedo *starine* je pesnik postavil vejico, ker je očitno nameraval pesem nadaljevati z novim verzom, namesto tega je napisal (najbrž začasno) tri pomišljaje. Zaradi teh in današnjega pravopisa, ki na takšnem mestu vejice ne predvideva, jo je urednik opustil. Pod pesmijo je pripis:

Revol.[ucija] v ljudeh.
Gore, urad, pot na goro.
Razčiščen zrak.
Pojdimo gor.

Str. 158: *Moj korak*: Tri navpične črtice dopuščajo sklepanje, da je to rimska številka tri, pesem pa tretja iz neznanega cikla. Ker je pesem brez naslova, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Nekatere besede so težko berljive, ker je Kosovel čeznje napisal popravke.

Str. 159: *Pacifizem*: Naslovna beseda pomeni nasprotovanje kakršnikoli vojaški dejavnosti. – *Šrapnel*: topovski izstrelek, napolnjen s kovinskimi kroglicami in eksplozivom. – Kosovel je besedo *flor* podčrtal, zato je natisnjena poševno. Pomeni žalni trak. Na desni strani pesmi je zapisan del dialoškega osnutka.

Str. 160: *In kot je vidno:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik te objave naslovil po začetku prvega verza. Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 161: *Nekdo je ubil komarja:* Pod tretjo kitico v navpičnem stolpcu je zapisana še ena, ki je premaknjena proti sredini strani, vendar ni berljiva. Pod njo je z večjimi črkami zapisano: *Veter čez vas.* Ob desni strani je navpično zapisana zadnja, težko berljiva kitica pesmi, v kateri je beseda *zavzel* pogojno prebrana.

Str. 162: *Pred kapitulacijami (Iz ranjenih gora):* Pesem se nanaša na balkansko politično dogajanje v prvi polovici dvajsetih let XX. stoletja.

Str. 163: *Mrtva sestra:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzu. Pesem se najbrž nanaša na kak balkanski politični dogodek v dvajsetih letih XX. stoletja, vendar ni mogoče ugotoviti na katerega. Besedilo je morda ironično.

Str. 164: *Tatarbunar:* V pesmi odmeva vstaja med 15. in 18. septembrom 1924, ki so jo v mestu Tatarbunary vodili boljševiki. Hoteli so, da bi se mesto izločilo iz Romunije in se združilo z Ukrajino, ki je bila takrat del Sovjetske zveze, vendar se to ni zgodilo. Mesto je danes del samostojne države Ukrajine. V Kosovelovi zapuščini je še ena pesem z enakim naslovom, ki jo je mogoče imeti za različico zgornje:

TATARBUNAR

Princezinje nosijo zlate dolarje
v belih diademih.
Svetla, razkošno bleščéča
je svila.
O, Tatarbunar,
ti pod vešali stojíš in le rosa,
rosa večerna te je pokrila.
Makedonski uporniki.
Pred kapitulacijami
balkanskih narodov.

Za besedo *uporniki* je Kosovel napisal piko, vendar je naslednji verz nadaljeval s predlogom *pred*, ki ga je zapisal z malo začetnico. Urednik je upošteval piko.

Str. 165: *Tam naj:* Kosovel je pesem napisal s črnilom. Ker ni naslovljena, jo je urednik naslovil po začetku prvega verza. Tretji, eliptični verz ni dodelan, poleg tega ni mogoče zanesljivo prebrati druge besede v njem, saj se

glasi *hišice* ali *lužice*. Urednik se je odločil za prvo, zaradi pomenske povezave s končno besedo tega verza *vrat*. Ker v tem verzu manjka glagol, je urednik vstavil pomožni glagol *so*. Zadnja dva verza sta dvakrat podčrtana, zato sta natisnjena poševno. Pesem se dotika čedalje večjega italijanskega fašističnega nasilja nad primorskimi Slovenci po I. svetovni vojni. Besedna zveza *Zakrament olja* namiguje na strojno olje, ki so ga fašisti prisilili piti ljudi. Najbolj znan primer takšnega nasilja nad primorskimi Slovenci je Goričan, skladatelj, zborovodja in organist Lojze Bratuž (1902–1937), ki je zaradi popitega strojnega olja s primešanim bencinom umrl. Nad pesmijo je Kosovelov zapis s svinčnikom: *Bogastvo življenja* [besedi sta podčrtani, kakor da sta naslov] / *Velikih del ni mogoče delati za denar*.

Str. 169: *Moj plašč*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Pod pesmijo je zapisan fragment:

Jaz ne morem pomagati,
če ne znam poljubljati.
Ljubici je dolgčas
in gleda skozi okno.

Str. 170: *Kakor v jutru*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V osmem verzu je druga beseda nejasno zapisana, zato je prepis *krik* domneven. Enako velja za ločila v drugi polovici pesmi.

Str. 172: *Na tleh*: Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik objave naslovil z začetnima besedama prvega verza. Na levi strani listka je še nekaj nejasnih zapisov, med njimi: *Kritika slovenske inteligence*. Pod pesmijo je zapis:

Ali je v tem oblaku
zlato? Kam ga nosi?

Str. 173: *Dobra prijateljska roka*: V četrtem verzu tretje kitice je Kosovel omahoval med besedama *mi* in *ti*; urednik se je odločil za besedo *mi*, ker se zdi bolj smiselna. Ob desni strani pesmi, napisane s črnilom, je težko berljiv zapis s svinčnikom:

Čutim silo, ki vstaja v meni
počasi, a vstane gotovo,
silo, ki kliče ko življenje.

Str. 174: *Mlado čelo je zakravelo*: Kosovel je prečrtal pod pesmijo verze:

Peroti drhtijo,
mladenič – kam?
Vetrovi šumijo
besede

Str. 175: *Ne daj mi:* Ker kitica ni naslovljena, jo je urednik naslovil po začetku prvega verza. Pod kitico je Kosovelov pripis: *Tepežnice. / Ples.*

Str. 176: *Dvoje gesel:* V Kosovelovi zapuščini se je ohranil tudi motivno sorodni zapis:

Bodi silen in
miren v sebi.
Retournons.

Retournons (fr.): vrnimo se; glede na Kosovelove ekspresionistične pesmi so mogoči tudi pomeni: začnimo od začetka, preusmerimo se, ukrepajmo.

Str. 177: *Komu:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi iz prvega verza. V zapisu druge besede prvega verza *na* je urednik dodal črko *j*, ki je smiselna glede na sobesedilo; Kosovel jo je najbrž v naglici pozabil zapisati.

Str. 178: *Poznaš:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza. Pesem je tretja iz neznanega cikla.

Str. 179: *Saj gredo:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Zadnja beseda zadnjega verza se domnevno glasi *dušah*.

Str. 180: *Mirjam:* Kosovel je pesem zapisal s črnilom. Prva kitica je poševno prečrtana s poševno modro črto, ki najbrž ni Kosovelova. Glede na sobesedilo opustitev prve kitice ni smiselna. – *Mirjam:* pesniško ime Fanice Obid (1903–1940). Prim. Kosovelovo *Zbrano delo* III, str. 351–407, 1123–1140.

Str. 181: *Ugasnil je dan:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. V osmem verzu je mogoče prebrati besedo *strežem* domnevno, ker je nejasna, zalita s črnilom.

Str. 182: *Ob tihih nočnih uri:* V Kosovelovi zapuščini je ohranjeno tudi spodnje naslovljeno besedilo, ki najprej vzbuja vtis, da je enokitična pesem. V resnici je prozna sentenca, kar dokazujejo deljena beseda na koncu druge in v začetku tretje vrstice, sintaktična zgradba in dejstvo, da se večina vrstice konča ob robu papirja.

MISLI, SANJE IN PISMO

Kar je bilo sklenjeno samo
v sanjah, ni mogoče pre-
lomiti in pozabiti, čeprav
je to vsem ljudem
neumljivo in zaprto.

Pod besedilom so še naslednji zapisi:

Posvetna pravica in žalost.
Ljudje, ki stoje v življenju
brez vloge in poklica,
a vendar iščejo obojega.

Moje življenje
je brez svetišča.
Poljubil bi roko,

ki je pisala to pismo,
to besedo.

Če si žalosten,
je žalosten celo
tvoj greh.

Str. 183: *Mrzla misel:* Ker je pesem brez naslova, jo je urednik objave naslovil z začetnima besedama prvega verza.

Str. 185: *Vstanem od mize:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza. Kosovel je v drugem verzu prve kitice prvotno zapisal *mizo*, besedo je potem prečrtal in napisal *sobo*. V drugem verzu zadnje kitice je predlog *po* domneven. Enako velja za besedo *mračen* na začetku tretjega verza te kitice ter za zadnji dve besedi pesmi. Zadnjo besedo pesmi *Mir* je mogoče prebrati samo domnevno.

Str. 186: *Ozek je trotoar:* Pesem ni naslovljena; namesto naslova stoji rimska številka tri, kar pomeni, da je pesem tretja iz neznanega cikla. Ker so preostale pesmi cikla neznanе, je urednik opustil rimsko številko in besedilo opredelil kot samostojno. Naslovil ga je po prvem verzu. – *Trotoar:* pločnik.

Str. 187: *Samosrečanje:* Kosovel je prvotni naslov *Samogovor* prečrtal in zraven pripisal novega.

Str. 188: *O, da bi mogel:* V zadnjem verzu pesmi sta predzadnja in zadnja beseda nerazločno napisani, zato ju je mogoče samo pogojno prebrati kot *duši zločinstvo*. Pod pesmijo je pesnikov podpis.

Str. 190: *Naše veselje:* Kosovel je tretjo besedo v drugem verzu druge kitice zapisal kot *vesele*, vendar je ni uskladjal z naslednjo besedo *borbe*. Zato je urednik spremenil končnico prve besede, ki se zdaj glasi: *veseli*.

Str. 191: *Pridi na sonce:* Pod črto, ki nakazuje konec pesmi, je pripis *Sonce mu je sijalo v hrbet*.

Str. 192: *Čaša vode:* Pod pesmijo je zapis: *Zamolčana misel. / Vaška zgodba / Kri na veselici* in nekaj neberljivih besed.

Str. 193: *Preženi strah, postani svoj:* V rokopisu beseda *vsak* v prvem verzu druge kitice ni podčrtana, ker črta nadomešča piko in strešice spodnje besede *višje*. Kosovel je napisal tudi tole različico pesmi, vendar jo je prečrtal (v drugem verzu pa je posebej prečrtal besede *kot nisi bil nikdar*):

PREŽENI STRAH

Duše ni strah, postani svoj
in ukloni si ves svet,
naj proti tebi in s teboj
človeštvo bo – poet!
Ne kloni ti pred njim, zakaj
ves svet naj bo ti nov.

Str. 194: *Vprašanje sebi:* Kosovel je prečrtal prvotno prvo kitico in najbrž še prej v njej drugi verz:

Kdo si, kdo si, ki stopaš z nami,
razumeš prostor, čas, ki v njem
Razumeš čas, ki v njem živiš,
ne poj z usmiljenjem, s solzami,
poj, bojevnik, ko se boriš.

Str. 195: *Tvoje oči:* Kosovel se je pod pesem podpisal.

Str. 196: *Ti, ki si me ubil:* Kosovel je pesem napisal s črnilom, zadnja kitica prehaja v prozni zapis. Na desni strani pesmi je očitno pozneje s tintnim svinčnikom pripisal: *Kaj pomeni Ivan / Cankar za slovensko kulturo kulturo*, kar je najbrž osnutek članka ali predavanja, ki ga je Kosovel morda snoval.

Str. 198: *Pozdravi:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil z besedo iz prvega verza. Kosovel je prečrtal sklepna verza pesmi *in sem jo poljubil/ v oči* in se pod njo podpisal.

Str. 199: *Lastavica bela, ladja ...:* Besedilo pesmi je redke primer Kosovelovega vzorno, lepopisno napisanega rokopisa z vsemi ločili in pesnikovim podpisom. Najbrž jo je nameraval priobčiti v kaki reviji.

Str. 200: *Svetovna kriza:* Kosovel je v petem verzu prve kitice dvakrat podčrtal besedo *človečanstvo*, zato je natisnjena poševno. – *V Ženevi:* tam je imelo sedež med prvo in drugo svetovno vojno Društvo narodov, ki je bilo neuspešno.

Str. 201: *Kaos:* Ob pesmi, ki jo je Kosovel napisal zgledno berljivo s črnim, je še neberljiv zapis s svinčnikom.

Str. 205: *Jezus z lučko:* Prvotni naslov te božične pesmi je bil *Sveta noč*, vendar ga je Kosovel prečrtal in zapisal novega.

Str. 207: *Mati* (ima majhen oltar): Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza. Pesem je tretja pesem iz neznanega cikla.

Str. 208: *V cerkvi:* Pesem, ki ni objavljena v Kosovelovem *Zbranem delu*, je Jasna Hrovat, ki je v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani uredila Kosovelovo zapuščino, objavila s faksimili prvih treh kitic in opombo v reviji *Tretji dan* 26, 1997, št. 3/4, str. 12. – Rokopis pesmi je težko berljiv, ponekod zabrisan. Jasna Hrovat in urednik te izdaje sta nekaj besed razbrala drugače, kot so bile razbrane v prvem natisu pesmi.

V Kosovelovi zapuščini (škatla 8, I, 1.4) je ohranjen tudi tipkopis pesmi, ki ni Kosovelov; morda je Gspanov. V tipkopisu je pesem dvodelna, nekateri verzi se razločujejo od rokopisa. Te razlike morda kažejo predelavo, ki najbrž ni Kosovelova. – *Majnice:* kraško poimenovanje španskega bezga ali lipovke (lat. *Syringa vulgaris*). – *Šmarnice:* ni mišljeno majsko cvetje (lat. *Convallaria majalis*), temveč verski obred, ki je dobil ime po tem cvetju; opravljajo ga v katoliški Cerkvi vsak majski dan v čast sv. Mariji. – *Ne bere šmarnic več:* ne bere več besedila, ki je vsakodnevni sestavni del šmarničnega obreda. – V prvi kitici ni jasno, ali je Kosovel zapisal *še* ali *že*; urednik te objave se je odločil za *še*, ker se zdi bolj smiselno glede na pesemsko dogajanje. V tretji kitici, v četrtem verzu, je mogoče besedo *tisti* prebrati samo domnevno; v petem verzu je namesto besede *nad* mogoče domnevno brati tudi besedo *med*. Ob pesmi je tudi zapis: *Rože govorijo, kar nam je neizraznega, težko izgovorljivega, povemo z rožami. Rože*

damo, ker so simbol neizrazljivega duševnega vonja, ljubezni. Ali si čutila, draga, to, ko sem ti dal rože.

Str. 210: *Med ulicami:* Druga polovica zadnjega verza tretje kitice je nejasno vijugasto obkrožena; ker niso pripisani nadomestni verzi, je urednik ohranil prvotni zapis. – *Nikodem:* učen judovski teolog, član strogo verske, pravoverne judovske, Rimljanom sovražne stranke. Jezusa je obiskal ponoči, da bi se seznanil z njegovim naukom. Postal je njegov skrivni privrženec, zanj je neuspešno posredoval in z Jožefom iz Arimateje poskrbel za dostojen Jezusov pogreb. Prim. *Sveto pismo*, Nova zaveza, Jn 3,2. – V drugem verzu druge kitice je Kosovel najbrž prvotno zapisal *križaj me*, vendar je glede na nadaljevanje pesmi smiseln njegov težko berljivi popravek *kaži me*.

Str. 211: *Blagor:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil z besedo iz prvega verza. Razmiki med kiticami niso jasni, zato je razdelitev na kitice domnevna. Na koncu predzadnjega verza je najbrž pozneje pripisana beseda *ljubili*; urednik je iz stilnih razlogov ni upošteval, ker se zadnji verz sklene z nedoločnikom *ljubiti*.

Str. 212: *Šel je mladenič:* – *posredi:* po sredini. – *Njegove:* Kristusove. Obstaja tudi varianta te pesmi, v kateri je predložna zveza v drugem verzu prve kitice napisana *po sredi*, na koncu tega verza stoji podpičje, za pomožnim glagolom v prvem verzu druge kitice ni vejice, na koncu drugega verza iste kitice stoji podpičje in na koncu zadnjega verza samo pika. Ker je v tej varianti drugi verz druge kitice *in v iskanju do konca dni* okoren, saj je v njem *in* odveč ali pa verzu manjka pomensko dopolnilo, je urednik dal prednost zapisu z verzom *in je iskal do konca dni*, ker je pomensko in stilno boljši.

Str. 213: *Graditelj:* Pesem je objavljena v: *Ikarjev sen*, str. 137, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel ni razločno zapisal končnega samoglasnika v neprvih sklonih samostalnika *duša*. Njegov tretji zapis v pesmi dopušča možnost, da ga je mogoče brati kot *dušo*. Urednik te objave se je odločil za sklonsko obliko *duši*, saj je zaradi ujemanja s ponovitvama v prejšnjih dveh kiticah bolj verjetna. Na konec tretjega in začetek četrtega verza zadnje kitice je Kosovel napisal besedno zvezo *njegov ukaz Boga*, v kateri je svojilni zaimsek *njegov* odveč, zato ga je urednik izpustil. Pesnik se je pod pesem podpisal.

Str. 214: *Človek:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi besedi prvega verza. Zadnji verz druge kitice je mogoče prebrati domnevno. Pri-

pisi s svinčnikom nad nekaterimi besedami so najbrž Gspanovi ali Ocvirkovi in kažejo, kako sta se eden ali drugi urednik objav Kosovelovih pesmi mučila z razbiranjem posameznih besed. Pod pesmijo je zapis: *Svoboda zvezd. / Srečko.*

Str. 215: *Mož v tuji obleki:* Nad zadnjo kitico je Kosovel potegnjal kratko črtico, vendar je glede na motiviko ni mogoče imeti za samostojno pesem. – Pod pesem *Za goro* je Kosovel zapisal spodnje besedilo, za katerega se je po prepisu pokazalo, da je pesem v prozi, saj je konce vrstic določil rob papirja, na katerega je napisana. Izjema je samo zadnja vrstica, ki je napisana samostojno. Zaradi poudarjene religiozne motivike ni besedilo natisnjeno v opombi k pesmi *Za goro*, ki ni religiozna, temveč pod motivno sorodno pesmijo *Mož v tuji obleki*. Ker besedilo ni naslovljeno, ga je urednik naslovil po prvih dveh besedah:

Nad Rožnikom

Nad Rožnikom se zgrne večer; stopim
med črnimi lesovi in moj obup je
temnejši od gozda. Tiho grem na hrib
kakor na gomilo skrivnosti. Stopim v
cerkev: tišina, molk, tema; bolesten
od nevere zakričim:
»Kristus, Kristus, razodeni resnico!«

Str. 216: *Rahlo potapljam se:* – *On:* Jezus Kristus. – V zadnjem verzu stoji za besedo *Njega* vprašaj, ki ni logičen glede na stavek, ki ga končuje. Za vprašajem je Kosovel zapisal *Ki*, vendar stavka ni nadaljeval, temveč je čez *Ki* zapisal *ni* in piko. Zaradi teh jezikovnih razmerij urednik ni upošteval vprašaja, temveč besedo *ni* in ločilo za njo. Pod pesmijo je Kosovelov podpis.

Str. 219: *Pred cerkvijo:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Tretje besede v drugem verzu prve kitice ni mogoče zanesljivo prebrati, mogoči sta besedi: *žarijo* ali *zrejo*. Urednik se je odločil za drugo, ker je glede na pomen celega verza bolj verjetna. Pesem se konča z verzoma, katerih drugi polovici ni mogoče prebrati, kar je v prepisu nakazano z oglatima oklepajema in tremi pikami. Tudi predzadnja beseda v predzadnjem verzu *vse* je domnevna, saj jo je mogoče prebrati tudi kot *ven*. Pod pesmijo je med pripisi mogoče prebrati: *In očiščenje je zemeljski cilj mojega življenja*. Na desni strani pesmi, navpično, pa: *Krvavi biser*.

Str. 220: *Daleč, daleč:* Pesem je objavljena v: *Ikarjev sen*, str. 75, vendar ne kot tekstnokritični prepis. Nad pesmijo je zapisana rimska številka III, zato

je besedilo tretja pesem neznanega cikla. Ker je pesem brez naslova, jo je urednik naslovil po prvih dveh besedah prvega verza. Pod pesmijo, ki je napisana s črnilom, je pesnikov podpis. Na desni strani pesmi je njegov pripis s tintnim svinčnikom: *Enemu čednost / kar je drugemu greh*. Drugo vrstico je pesnik podčrtal.

Str. 221: *Po morju plava: – Jadrenica* (starinsko): jadrnica.

Str. 222: *Dežela:* Kosovel je pesem napisal s svinčnikom, tretji verz in prvi dve besedi četrtega verza pa je napisal s tintnim svinčnikom. Pod pesem se je podpisal. *Na grobu prijatelja – najbrž* Branka Jegliča (1903–1920), ki mu je Kosovel napisal tudi nekrologa (prim. ZD III, Ljubljana 1977, str. 185, 1044–1047). Z Jegličem si je Kosovel tudi dopisoval (prim. ZD III, str. 279–285, 1088–1091).

Str. 223: *Majska mesečina:* V petem verzju je beseda *tišini* domnevna, ker je zapis nejasen. Pod pesmijo je nekaj okrajšanih in nejasnih besed, ki niso pomensko povezane s pesmijo.

Str. 224: *Zakaj so ljudje:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvem verzju.

Str. 225: *Pesem* (Obljuba Mariji): Podnaslov je poševno natisnil urednik te objave. Pesem dokazuje, da Kosovel ni pisal proti koncu življenja zgolj konstruktivističnih pesmi, temveč tudi stilno manj radikalne pesmi. Ob desni strani rokopisa je Kosovelov pripis *Pojde poprav.[avljena] v tisk*. To se ni zgodilo. V Kosovelovi zapuščini (škatla 8, I., 1.4) je ohranjen tudi tipkopis te pesmi, ki prav gotovo ni pesnikov, vendar se skoraj povsem ujema z rokopisom.

Str. 226: *V družbi prijateljev:* Ker pesem ni naslovljena, jo je urednik naslovil po prvi polovici prvega verza.

Str. 227: *To ni bil ogenj:* Kosovel je na koncu prvega verza druge kitice napisal besedo *tistih*, ki jo je potem prečrtal in nadnjo napisal *mojih*, ki je zaradi razlitega črnika precej nejasna. Pod pesmijo, ki je napisana s črnilom, je pripis s svinčnikom: *Človek – borec se mora / boriti za svoje ideale [podčrtana beseda] / šele v borbi se izkaže njegova moč in / značaj. On je poslanec / svojih idej*.

Str. 228: *Sam z boleščjo:* Ker je pesem brez naslova, ga je urednik dodal iz začetnih besed prvega verza. Na istem listu je s svinčnikom, vendar v nasprotni smeri, zapisana tudi pesem, katere prvi verz se glasi *V treh urah naglih*.

Str. 229: *Sonce* (In sonce življenje): Pesem ni naslovljena, zato jo je urednik naslovil po drugi besedi prvega verza, ki v pesmi pomensko dominira. Prva polo-

vica prvega verza je očitno elipsa: sonce je življenje. Sklepno besedo prve kitice je Kosovel podčrtal, zato je natisnjena poševno. Pod pesmijo je potegnil črto, podnjo pa pripisal tri podčrtane besede, od katerih je mogoče prebrati samo *Pokopališče na*. Besede je mogoče imeti za naslov pesmi ali osnutek začetka nove, motivno sorodne pesmi. Pod pripisom morebitnega naslova je mogoče prebrati še besede: *Veseli pogovori umrlih*, od katerih sta prvi dve besedi podčrtani.

Str. 230: *Ta smeh*: Pod sorazmerno dobro berljivo pesmijo je hlasten pripis, morda prozni osnutek, od katerega je mogoče prebrati besede: *Ljubezen za klavirjem [...] Trst [...] On pride ko ga ona vara z njim. On ostane v sobi*.

Str. 231: *Da mi je mogoče*: Pesem je objavljena v: *Ikarjev sen*, str. 205, vendar ne kot tekstnokritični prepis.

Kosovel je prečrtal prvotni prvi verz druge kitice: *Ker vem, da ti in jaz, oba in prvotno drugo polovico prvega verza v zadnji kitici: V daljo stopam. – Majnica*: kraško poimenovanje španskega bezga ali lipovke. Prim. pesmi *Bolestni obraz in V cerkvi* in opombe k njima v tej knjigi. Kosovel se je pod pesem podpisal.

Str. 232: *Hladni ocean*: Kosovel je pesem napisal na dva lista. Po glavnem motivu pesmi je mogoče sklepati, da je besedilo nastalo vzporedno s ciklom *Tragedija na oceanu*. Ker pesem ni naslovljena, ga je urednik naslovil po drugi polovici prvega verza. Nad pesmijo je zapisan fragment neznanega proznega besedila, pod katerega se je Kosovel podpisal:

potapljajočih se ljudi, ki se ljubita.
Kakor sem rekel: Ta človek
bruhne v vrata, odpre sobo. A soba
je prazna, hladna, le luč samuje
v široki praznoti, luč, ki jo je
pozabil ugasniti ta človek, ko je
stopil na mračno ulico.
Novo svetlo življenje.

Pod pesmijo sta dva popolnoma prečrtana verza, pod njima pripis *Prišel sem iz mesta in z večjimi črkami dvakrat podčrtana beseda Labirint*.

KAZALO

I

Otroci na soncu	7
Metulji	8
Črnokrilci	9
Mravljice na poti	10
Dete gleda utrinek	11
Lučka na oknu	12
Začuti, otrok	13

II

Fant iz zelenega Štajerja	17
Mlinar iz Raše	18
Stražnik	19
Fantje, fantje	20
Za kitaro	21
Romanca (On, on je bil velik boem)	22
Gazela	23

III

Tam od morja	27
Za njo!	28
Koliko ur!	29
Ladja odhaja	30
Čar stoletij	31
Odprta vrata	32
Tiho žarenje	33

Moja pot	34
Kakor pokrajina	35
Spomnil se je	36
Trgatev na Krasu	37
V gostilni	38
V kraški kuhinji	39
Mokri so klanci	40
Pa ob klancih	41
Zjutraj	42
Polna tihote	43
Ob lučki	44
Kraški kruh	45
Nocoj sem z vami	46
Mati, s teboj!	47
Mesec nad mestom	48
Vita dolorosa I–II	49
Tiho je vstajalo	50
Tih večer	51
Življenje je veselo	52
V kavarni	53
Govornik	54
V medli luči	55
To je tako	56
Gaji	57
Jesen	58
Stopinje	59
Predpomlad	60
Fantastične sence	61
Kogar učaral si	62
Bled	63
Drevo	64
Prijatelji	65
Ponoči	66
Za goro	67
Potopi se	68
V mirno sivino	69

IV

Pri okencu je gledala	73
Zjutraj	74
Veter	75
Trubadur	76
Samotni grad	77
Še te ljubim (Romanca)	78
Postavila si predme zastor sanj	79
Tiha družba I–VI	80
Zlato pivo	84
Moji večeri	85
Večer zmagoslavja	86
V sanjah si	87
Temna svila polnoči	89
Tristis amor	90
Anfisin rojstni dan	91
Bianca	92
Žena	93
Impresija: I	95
Tihi, črni lasje	96
Želja	97
Za zastrtimi okni	98
Pisal bi	99
Jesen	100
Siv pajčolan	101
Objet	102
Tiha jutra	103
Pod večer	104
Tihe besede	105
Zdaj se poslavljam	106
Rekli so mi	107
Rada bi	108
Prazna je	109
Lepa Vida	110
Ona in jaz	111
Tišina	112

Velika noč	113
Trava	114
Ti si tako majhna in lepa	115
Tiho sije sonce	116
Zlate oblake gledam	117
Pridi dež	118
Oleandri	119
Jaz pa mislim	120
Na laskih	121
Rad te imam	122
Večer	123
Ostal je lep spomin	124
V treh urah	125
Kons	126
Kons: M	127

V

Koliko krvi	131
Poetsko življenje	132
Pesniki!	133
Poetski zbor	134
Pesniki, tihi preroki	135
Teater	136
Umetnost	137

VI

Prišel je kraljevič	141
Bolestni obraz	142
Moj brat v ječi	143
Slovenska pesem umira	144
Zarje sproščanja	145
Govor poslanca Wilfana v Ženevi	146
Smrt prihaja	147
Ko bomo v grobih spali	149
Sifilitični kapetan	150

Kons št. 4516	151
---------------------	-----

VII

Splavarji	155
Na pladnju	156
Moj prijatelj	157
Moj korak	158
Pacifizem	159
In kot je vidno	160
Nekdo je ubil komarja	161
Pred kapitulacijami	162
Mrtva sestra	163
Tatarbunar	164
Tam naj	165

VIII

Moj plašč	169
Kakor v jutru	170
Človek na soncu	171
Na tleh	172
Dobra, prijateljska roka	173
Mlado čelo je zakrvavelo	174
Ne daj mi	175
Dvoje gesel I-II	176
Komu	177
Poznaš	178
Saj gredo	179
Mirjam	180
Ugasnil je dan	181
Ob tihi nočni uri	182
Mrzla misel	183
Človek iz polnoči	184
Vstanem od mize	185
Ozek je trotoar	186
Samosrečanje	187

O, da bi mogel	188
Mladi verujejo	189
Naše veselje	190
Pridi na sonce	191
Čaša vode	192
Preženi strah, postani svoj	193
Vprašanje sebi	194
Tvoje oči	195
Ti, ki si me ubil	196
Iz pesmi silnih	197
Pozdravi	198
Lastavica bela, ladja	199
Svetovna kriza	200
Kaos (Vse je razbito)	201

IX

Jezus z lučko	205
Tiho je v duši	206
Mati	207
V cerkvi	208
Med ulicami	210
Blagor	211
Šel je mladenič	212
Graditelj	213
Človek	214
Mož v tuji obleki	215
Rahlo potapljam se	216

X

Pred cerkvijo	219
Daleč, daleč	220
Po morju plava	221
Dežela	222
Majska mesečina	223
Zakaj so ljudje	224

Pesem (Obljuba Mariji)	225
V družbi prijateljev	226
To ni bil ogenj	227
Sam z boleščjo	228
Sonce (In sonce življenje)	229
Ta smeh	230
Da mi je mogoče	231
Hladni ocean	232
Kosovelova zapuščina in njeno razkrivanje javnosti	235
Opombe.....	255

Srečko Kosovel
IZ ZAPUŠČINE
Pesmi, neobjavljene v Zbranem delu

2. natis

Rokopise transkribiral, uredil, razpravo in opombe napisal
Marjan Dolgan

Pesnikova fotografija je iz
Kartografske in slikovne zbirke NUK v Ljubljani

Oblikovanje ovitka
Marjan Dolgan

Stavek in prelom
Alenka Maček

Izdajatelj
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Za izdajatelja
Darko Dolinar

Založila
Založba ZRC, ZRC SAZU

Za založbo
Oto Luthar

Glavni urednik
Vojislav Likar

Tisk
Littera picta, d. o. o., Ljubljana

Naklada
350 izvodov

© 2010, Založba ZRC

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence
CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612541545>

